

Mei-inoar trochpakke I

BEGROTING 2019

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	3
Inleiding	5
Leeswijzer	7
Financiële recapitulatie	9
Programmaplan	15
0. Bestuur en ondersteuning	17
1. Veiligheid	23
2. Verkeer, vervoer en waterstaat	27
3. Economie	31
4. Onderwijs	37
5. Sport, cultuur en recreatie	43
6. Sociaal Domein	51
7. Volksgezondheid en milieu	65
8. Volkshuisvesting, Ruimtelijke ordening en stedelijke vernieuwing	71
Algemene dekkingsmiddelen	79
Overhead	83
Vennootschapsbelasting	89
Onvoorzien	91
Paragrafen	93
Lokale heffingen	95
Weerstandsvermogen en risicobeheersing	103
Onderhoud kapitaalgoederen	111
Financiering	117
Bedrijfsvoering	120
Verbonden partijen	121
Grondbeleid	135
FINANCIËLE BEGROTING	139
Overzicht van baten en lasten en de toelichting	141
Uiteenzetting van de financiële positie en de toelichting	145
Geraamde baten en lasten per taakveld	153
BIJLAGEN	157
Investerings	159
Reservepositie	163
Beleidsindicatoren BBV	165
Lijst met gebruikte afkortingen	175

Inleiding

Uitdaging

De totstandkoming van een sluitende programmabegroting was dit jaar niet vanzelfsprekend. Achtkarspelen werd, net als veel andere gemeenten, geconfronteerd met tekorten in het sociaal domein. Deze ontwikkeling vraagt grote inzet van de raad, het college en de ambtelijke organisatie. Doel is om de tekorten terug te dringen en een gezonde begroting te houden. Hoewel de veranderingen in het sociaal domein impact hebben op onze inwoners en de eigen organisatie is de grote uitdaging om binnen het huidige budget de zorgkwaliteit te waarborgen.

Aan de slag

In de begroting staat hoe we aan de slag gaan om de tekorten in het sociaal domein terug te dringen. Maar daarmee zijn we er nog niet. Er komen landelijke ontwikkelingen op ons af die invloed hebben op de gemeentelijke financiën.

Reserves

Gelukkig hebben we de afgelopen jaren voldoende reserves opgebouwd. Met een reserve van meer dan 19 miljoen euro hebben we voldoende ruimte om tegenvallers op te vangen.

Gunstige ontwikkelingen

Op het gebied van werkgelegenheid zien we in Achtkarspelen gunstige ontwikkelingen. Het aantal bijstandsgerechtigden neemt af en de werkloosheid daalt. Bovendien zijn de bedrijventerreinen bijna uitverkocht. Een welkome situatie na jaren van economisch laagconjunctuur. De consumenten hebben weer vertrouwen in de toekomst hetgeen leidt tot een grote vraag naar koopwoningen. We verwachten dat de groeiende economie doorzet en bijdraagt aan een goed ondernemersklimaat in Achtkarspelen. Dat biedt volop kansen voor onze inwoners. Ook voor de inwoners met een achterstand tot de arbeidsmarkt. Zij krijgen de mogelijkheid om via onze eigen Maatschappelijke Onderneming Achtkarspelen (MOA) deel te nemen aan de Mienskip. De MOA bestaat inmiddels een jaar en de resultaten zijn veelbelovend.

Belangrijke stappen

In het voorjaar zijn belangrijke stappen gezet in de samenwerking met onze partnergemeente Tytsjerksteradiel. Onder het motto 'samen tenzij' pakken we samen meer zaken op. Het biedt in de opgaven die we hebben kansen. In 2019 gaan we verder met de professionalisering van de organisatie. Deze inspanningen moeten in 2020 resulteren in een goedkeurende accountantsverklaring over 2019.

We gaan met veel energie samen trochpakke. Met alle betrokken gaan we aan de slag om onze ambities te realiseren.

Harjan Bruining
Wethouder Financiën

Leeswijzer

De kadernota 2019 is in de raad van 12 juli 2018 behandeld en geldt als basis voor de programmabegroting 2019. Alle moties en amendementen en overige van belang zijnde ontwikkelingen na behandeling van de kadernota zijn vervolgens meegenomen en worden in de financiële recapitulatie apart inzichtelijk gemaakt en zijn ook bij het betreffende programmaonderdelen expliciet benoemd.

In het hoofdstuk financiële recapitulatie staan de belangrijkste financiële gegevens met daarbij een korte toelichting. Na de financiële recapitulatie zijn de verschillende programmaonderdelen opgenomen conform de BBV. Per programma wordt aangegeven waar het programma voor staat en wat in hoofdlijnen de strategische uitgangspunten van het programma zijn. Daarnaast worden ook de achterliggende financiële gegevens toegelicht.

Ieder programma heeft een kopje "Wat gaan we daarvoor doen". Dit zijn onderdelen en teksten welke een samenvatting zijn van de toelichting die is opgenomen in de kadernota. De nummering die hierbij in de kadernota is gebruikt, is ook vermeld bij het betreffende onderdeel zodat er een koppeling met de kadernota kan worden gelegd. In de kadernota is veelal een meer uitgebreide toelichting te vinden. In een aantal gevallen is er sprake van een actualisatie ten opzichte van de kadernota. Dit komt dan bijvoorbeeld door een motie. In die gevallen zijn de teksten geactualiseerd en is dit aangegeven door te verwijzen naar het kopje "overige ontwikkelingen". Per programma is aangegeven wat de financiële verschillen zijn met de programmabegroting 2018. Daarbij is ook de reden voor dit verschil toegelicht. Sommige verschillen hebben te maken met meer technische wijzigingen zoals het verschuiven van bedragen tussen programma's.

Bij elk programma zijn, voor zover van toepassing, de door de Commissie Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) voorgeschreven beleidsindicatoren opgenomen. Deze indicatoren moeten alle gemeenten opnemen in de programmabegroting, waardoor gemeenten onderling met elkaar te vergelijken zijn. Hiermee worden ook de jaarlijkse ontwikkelingen in beeld gebracht. De indicatoren en bijbehorende waarden zijn ook te vinden op www.waarstaatjegemeente.nl. De opgenomen getallen bij de indicatoren komen v.w.b. het taakveld 0 (programma 0 en programma overhead) uit de eigen gemeentelijke gegevens. Voor alle overige opgenomen getallen bij de indicatoren geldt dat zij uit de landelijke databases van www.waarstaatjegemeente.nl worden gehaald. Soms zijn deze gegevens enigszins gedateerd. Het is echter niet mogelijk om hiervoor meer recente gegevens aan te leveren omdat deze niet voorhanden zijn via deze landelijke te hanteren database. Het kan voorkomen dat de opgenomen cijfers in de teksten afwijken van de bij de indicatoren opgenomen cijfers. Een van de redenen hiervan is bijvoorbeeld het hanteren van verschillende definities tussen de lokale gemeentelijke uitvoering en de BBV. Indien van toepassing proberen we hier in de tekst aandacht aan te besteden.

Na de programmaonderdelen zijn de verplichte paragrafen opgenomen. De paragrafen, voorgeschreven door de BBV, geven inzicht in de financiële positie van de gemeente, de beheersmatige aspecten en de risico's.

Het hoofdstuk financiële begroting is een financiële samenvatting van onder andere de baten en lasten vanuit de programma's, de algemene dekkingsmiddelen, overhead en financiële mutaties van de reserves.

Tot slot is in de bijlage o.a. een lijst met afkortingen opgenomen.

In de financiële overzichten die in de programmabegroting zijn opgenomen kan het voorkomen dat er afrondingsverschillen worden gepresenteerd.

Financiële recapitulatie

Saldo meerjaren begroting

Het saldo van de programmabegroting 2019 is € 461.000 negatief. De saldi voor de jaren 2020-2022 laten een positieve ontwikkeling zien. In onderstaande tabel is het totale (incidentele en structurele) begrotingssaldo van de programmabegroting 2019 en de meerjarenraming 2020-2022 weergegeven:

(bedragen x € 1.000)

	2019	2020	2021	2022
Begrotingssaldi	-461	144	297	816

positieve bedragen zijn voordelig, negatieve bedragen zijn nadelig

Verschillenanalyse

De programmabegroting 2019 sluit af met een saldo van € 461.000 negatief. In onderstaande verschillenanalyse worden de belangrijkste ontwikkelingen in het saldo weergegeven.

Begrotingssaldo en ontwikkelingen (x € 1.000)	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022
Saldo primitieve begroting	54	97	-583	18
Ontwikkelingen Kadernota (inclusief moties)	313	295	295	295
Saldo na Kadernota	367	392	-288	313
<i>Autonome ontwikkelingen</i>				
Actualisering bijdragen WM	-337	-474	-475	-719
Aanvulling op Meicirculaire bruto (netto in kadernota)	717	740	785	770
Per saldo overige autonome ontwikkelingen	-21	49	69	-5
Subtotaal autonome ontwikkelingen	359	315	379	46
<i>Bijzondere ontwikkelingen Sociaal Domein</i>				
Tekort Sociaal Domein	-1.241	-1.039	-915	-922
Taakstelling Sociaal Domein	124	415	640	922
Subtotaal bijzondere ontwikkelingen Sociaal Domein	-1.117	-624	-275	0
<i>Overige bijzondere ontwikkelingen</i>				
Lagere inkomsten leges burgerzaken	-25	-25	-25	-25
Kruidhof dagbesteding, niet haalbaar	-150	-183	-182	-198
Welzijnsopdracht niet structureel, maar voor 2 jaren (2018-2019)		152	175	175
Verschuiving personeelsbudget VTH naar WM en vanaf 2021 geen budget krimp-gelden (2016-2020)	159	152	479	479
Saldo overige bijzondere ontwikkelingen na kadernota	-54	-34	35	26
Subtotaal overige bijzondere ontwikkelingen	-70	62	482	457
Saldo begroting	-461	144	297	816

Belangrijkste ontwikkelingen na kadernota

Na het behandelen van de kadernota zijn er ontwikkelingen geweest die een relatief groot effect op het saldo hebben. Zo heeft er een actualisatie plaatsgevonden van de bijdragen van Achtkarspelen aan de werkmaatschappij. Dit zijn met name gevolgen van ontwikkelingen uit de begroting van de werkmaatschappij en verschuivingen van begrotingsposten tussen taakvelden.

In de meicirculaire zijn extra middelen ontvangen voor het Sociaal Domein en de doorwerking van een hoger accres van 2018. Daarnaast is er een analyse gemaakt van de ontwikkelingen binnen het Sociaal Domein. In de paragraaf hierna wordt dit nader toegelicht. Uit onderzoek blijkt dat de invulling van de plannen met betrekking tot dagbesteding op de Kruidhof niet haalbaar zijn. De financiële gevolgen van de conclusies uit dit onderzoek zijn verwerkt in deze begroting.

Tot slot zijn de opbrengsten van de leges voor identiteitskaarten en paspoorten naar beneden bijgesteld. Dit is een gevolg van de verlengde geldigheidsduur van deze documenten.

Sociaal Domein

In mei 2018 is aangegeven dat er over het jaar 2017 een tekort is ontstaan binnen het Sociaal Domein. Het tekort dat betrekking heeft op de in 2017 gemaakte kosten in het Sociaal Domein betreft voor de gemeente Achtkarspelen € 1.410.000.

De verwachting is dat dit zich de komende jaren voortzet wanneer er geen maatregelen worden genomen. Daarom is in de zomer 2018 een analyse opgesteld waarin de oorzaken van het ontstane tekort worden benoemd en waarin wordt aangegeven hoe de verwachte tekorten kunnen worden omgebogen om zo op begrotingsniveau weer tot een financieel acceptabele situatie voor het Sociaal Domein uit te komen.

Meerdere gemeenten in Fryslân zitten in dezelfde situatie. De provincie Fryslân start, als aangekondigd in haar brief van 20 september 2018, ook een onderzoek naar het financieel perspectief Sociaal Domein van gemeenten in de provincie Fryslân.

Financiële bevindingen

De analyse van het tekort binnen het Sociaal Domein wordt/is aan de hand van het rapport "Analyse Sociaal Domein Achtkarspelen en Tytsjerksteradiel september 2018" op 4 oktober 2018 behandeld in een gezamenlijke raadsbijeenkomst.

Op basis van de analyse wordt een aantal maatregelen genomen, die ertoe moeten leiden dat in de komende jaren de benodigde middelen voor het Sociaal Domein weer passen binnen de daarvoor beschikbare middelen.

De opgenomen taakstelling in de programmabegroting is gebaseerd op de maatregelen zoals met de raad op 4 oktober besproken.

Voor de gemeente Achtkarspelen betekent dit een opgenomen taakstelling op het geprognosticeerde tekort van het Sociaal Domein van:

- 2019: € 124.000
- 2020: € 415.000
- 2021: € 640.000
- 2022: € 922.000

Deze bedragen zijn onder andere gebaseerd op het uitgangspunt dat de taken van het Sociaal Domein binnen de nu in de begroting opgenomen ruimte worden gerealiseerd.

Het voorstel is om vanaf oktober in een halfjaarlijkse rapportage de voortgang van de maatregelen en de actuele inzichten in de totale uitgaven van het Sociaal Domein met de raad te delen. Dit gebeurt zowel schriftelijk als mondeling. Zo trekken beide gemeenten, raden en colleges gezamenlijk op.

Aandachtspunten voor de komende jaren

Er zijn meerdere ontwikkelingen die een risico vormen binnen het Sociaal Domein. Dit betreft bijvoorbeeld de nieuwe manier van inkoop bij Jeugd en nieuwe wet en regelgeving waardoor de eigen bijdrage voor huishoudelijke hulp wordt verlaagd. Op landelijke en provinciaal niveau is hier ook volop aandacht voor. De komende maanden zal er meer duidelijk worden wat de bovenstaande ontwikkelingen voor financiële gevolgen kunnen hebben. Op dit moment zijn deze ontwikkelingen niet meegenomen in de begroting, maar wel benoemd als risico binnen de paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing.

Septembercirculaire gemeentefonds

De programmabegroting is gebaseerd op de berekeningen zoals weergegeven in de jaarlijkse meicirculaire. De meicirculaire is ook het uitgangspunt van de provinciaal toezichthouder. Jaarlijks vinden er meerdere bijstellingen van de hoogte van de algemene uitkering plaats via de diverse circulaire. De hierna weergegeven negatieve bijstelling van de algemene uitkering volgens de septembercirculaire is daarom niet opgenomen in de saldi van de programmabegroting 2019. De richtlijn is om alleen de meicirculaire als basis te gebruiken. Desondanks is het wel van belang om te zien hoe de inkomsten uit het gemeentefonds zich, op basis van de laatst beschikbare informatie, ontwikkelen.

Accres algemene uitkering op basis van de septembercirculaire

De jaarlijkse toename of afname van het gemeentefonds wordt het accres genoemd. Daar het rijk in 2018 naar verwachting minder zal uitgeven dan was begroot wordt het accres verlaagd met € 194 miljoen. Deze verlaging heeft een doorwerking naar de volgende jaren. Het accres in 2019 zal toenemen met € 187 miljoen. Deze verhoging compenseert de neerwaartse bijstelling in 2018 grotendeels, maar geeft nog wel een negatief effect op het accres. In de volgende jaren is er een bijstelling van het accres wegens een lagere loon- en prijsontwikkeling. Per saldo laten deze bijstellingen van het accres de volgende negatieve ontwikkeling zien op de algemene uitkering.

	2018	2019	2020	2021	2022
<u>Uitkeringsfactor</u>					
Septembercirculaire 2018	1,489	1,567	1,587	1,595	1,607
Meicirculaire 2018	1,520	1,572	1,592	1,604	1,616
<i>Nadelig verschil</i>	-0,031	-0,005	-0,005	-0,009	-0,009
Afname algemene uitkering	-551.000	-137.000	-137.000	-248.000	-248.000

Incidentele lasten en baten

Een post is incidenteel wanneer deze maximaal drie jaar in de begroting staat. In onderstaande tabel zijn alle incidentele lasten en baten voor de jaren 2019-2022 opgenomen. Deze incidentele lasten en baten zijn integraal opgenomen in de betreffende programma's.

Incidentele lasten en baten	2019	2020	2021	2022
<i>Uit kadernota</i>				
Bidbook Surhuisterveen	5			
Centrumvisie Buitenpost	20			
Frisian Ports	5	5		
Ontwikkelen toeristische visie	25	58		
Miedengebied	30			
Toeristische Overstap Punten	25			
Nota grondbeleid	25			
Vastgoed registratiesysteem	25			
Duurzaamheid, energietransitie	65			
Dorpsontwikkelingsplan	40			
Duurzaamheidslening	5			
Onderzoek tarieven overige accommodaties	5			
ANNO dorpsontwikkelings- maatschappij	13			
Aanpassen bestemmingsplan buitengebied	25			
<i>Incidentele lasten uit begroting 2018</i>				
Mediaburo noord	10			
Meertaligheid	10			
Laaggeletterdheid	10			
Wegen bibeko, openbare verlichting	24			
ANNO ontwikkeling	40	40		
Totaal incidentele lasten	407	103	0	0
Precario inkomsten	466	466	466	
Winstafdracht GREX	240	198	149	126
Rente kortlopende leningen	350	50	50	50
Totaal incidentele baten	1.056	714	665	176
Saldo van incidentele lasten en baten	649	611	665	176

Verloop algemene reserve

In 2017 is besloten alle bestemmingsreserves op te heffen en samen te voegen in één Algemene reserve. Hieronder volgt een verloop van de algemene reserve van 2019 t/m 2022 incl. het weerstandsvermogen. Een groot deel van de mutaties die nieuw in deze lijst zijn, ten opzichte van 2018, zijn uitwerkingen van onderwerpen die opgenomen waren in de Kadernota 2019.

Verloop algemene reserve	2019	2020	2021	2022
Stand reserve 1 januari	19.366	19.565	20.099	20.641
<i>Onttrekkingen</i>				
Bidbook Surhuisterveen	5			
Centrumvisie Buitenpost	20			
Frysian Ports	5			
Ontwikkelen toeristische visie	25			
Miedengebied	30			
Toeristische Overstap Punten	25			
Nota grondbeleid	25			
Vastgoed registratiesysteem	25			
Duurzaamheid, energietransitie	65			
Dorpsontwikkelingsplan	40			
Duurzaamheidslening	5			
Onderzoek tarieven overige accommodaties	5			
ANNO dorpsontwikkelings- maatschappij	13			
Aanpassen bestemmingsplan buitengebied	25			
Mediaburo noord	10			
Meertaligheid	10			
Laaggeletterdheid	10			
Openbare verlichting	24			
ANNO ontwikkeling	40	40		
Afschrijving renovatie slechte sportvelden	8	8	8	8
Minimabeleid - schulddienstverlening	20	20	20	20
Totaal onttrekkingen	435	68	28	28
<i>Toevoegingen</i>				
Reconstructie groen	35			
Winstafdracht GREX	160	158	109	86
Ontvlechting Kollumerland (schuldhulpverlening)	-21	-17		
Precario inkomsten	460	460	460	
Totaal toevoegingen	634	601	569	86
Stand reserve 31 december	19.565	20.099	20.641	20.700

Moties kadernota

Naar aanleiding van de kadernota heeft de raad een aantal moties ingediend. Hieronder volgt een overzicht waarin de stand van zaken per motie wordt vermeld.

Moties kadernota	Stand van zaken	Enmalig	Structureel	Dekking
Vangrail Hoendiep NZ Stroobos- Zuidhorn	Omdat er nog onzekerheid bestaat over de besluitvorming in andere gemeenten is er een reservering opgenomen in het weerstandsvermogen. Wanneer het college van de nieuwe gemeente Westerkwartier operationeel is zal dit onderwerp opnieuw op tafel komen.	10.000	n.v.t.	Weerstandsvermogen
Leechstân ûnreplik guod	Er wordt nu gewerkt aan een gezamenlijke woonvisie voor 8k en TD. Deze is van belang omdat bij veel leegstaande onroerend goed locaties de wens van de eigenaar is om de bestemming om te zetten in wonen.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.

Periodieke evaluatiemomenten Regiodeal Noordoost Fryslân	Er wordt momenteel gewerkt aan een gezamenlijke visie voor 8k en TD. De raad zal hierover periodiek worden geïnformeerd.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
VVE/peuteropvang, borging kwaliteit en nieuwe aanbieders	In de huidige bepaling is al een weigeringsgrond opgenomen waaraan wordt getoetst bij de beoordeling van subsidievragen. Vanaf 2014 is dat aldus conform toegepast. Bestaande aanbieders peuteropvang voldoen reeds aan de voorwaarde. Ook voor de nieuwe aanvrager(s) geldt deze bepaling.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
Schuldhelpverlening in eigen huis voortzetten	Motie is achterhaald door de motie schuldhelpverlening die op 19 juli 2018 door de raad is aangenomen. Voorstel aan het presidium om de motie van het werkdocument af te voeren.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
Uitbreiding fte's Sociaal Domein	De motie is verwerkt in deze begroting.	-312.500	-295.000	n.v.t. = besparing
Gemyske bestridingsmiddels	Zie programma 7. Binnen bestaande bedrijfsvoering is dit al zoveel mogelijk het geval. Met betrekking tot voorlichting blijft dit aspect onder de aandacht en wordt waar mogelijk geïntensiveerd.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
Plan van aanpak duurzaamheid	Het college komt binnen een half jaar met een plan van aanpak met betrekking tot de duurzaamheidsdoelstellingen en de planning daarvan.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
Verruimen openingstijden milieustraat Buitenpost	Zie ook begroting programma 7. Een voorstel wordt momenteel uitgewerkt. Suggestie van de motie was ook om eventuele kosten te beperken door openstelling op werkdagen te beperken. Dit wordt meegenomen.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
Knipepunten bestemmingsplan bûtengebiet	Het college informeert de raad conform deze motie voorafgaand over de knelpunten in het huidige bestemmingsplan worden ervaren.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
Moties na kadernota				
Financiële ondersteuning jaarlijkse gemeentelijke veteranen dag		n.n.b.	n.n.b.	n.n.b.
Schuld hulpdienstverlening	De komende tijd vinden op bestuurlijk niveau gesprekken plaats tussen de beide gemeenten om op korte termijn te komen tot een gezamenlijke oplossing die de inwoners het beste biedt.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
Kaders voor subsidie aan (sport) verenigingen	De komende tijd wordt er een concreet voorstel uitgewerkt waarin de kaders worden aangegeven waaraan een (sport)vereniging moet voldoen om subsidie te kunnen ontvangen.	45.000 (Onder voorbehoud van uitwerking beleid.)	n.v.t.	n.n.b.

Programmaplan

0. Bestuur en ondersteuning

De thema's in dit programma horen bij de taakvelden

0.1	Bestuur
0.10	Mutaties reserves
0.2	Burgerzaken
0.5	Treasury
0.61	OZB woningen
0.62	OZB niet-woningen
0.64	Belastingen Overig
0.7	Algemene uitkering en overige uitkeringen gemeentefonds
0.8	Overige baten en lasten

Inhoudelijk

Wat willen we bereiken

In dit programma zijn de volgende thema's opgenomen: Dienstverlening, Bestuur en Belastingen.

Bij Dienstverlening gaat het om de totale dienstverlening van de gemeente ondergebracht bij de Werkmaatschappij.

Bij Bestuur richt Achtkarspelen zich op de kwaliteit van het lokale bestuur. De samenwerking met Tytsjerksteradiel heeft hierbij een belangrijke meerwaarde. Ten behoeve van die (ambtelijke) samenwerking is het van belang dat de gemeentebesturen van beide gemeenten in hun zelfstandige rol regelmatig met elkaar in contact treden.

Onder Belastingen wordt een nadere toelichting gegeven over een aantal gemeentelijke belastingen.

De gemeente heeft ervoor gekozen om het onderdeel Overhead op te nemen in de desbetreffende paragraaf, zodat de financiële en inhoudelijke informatie bij elkaar staat.

Wat gaan we daar voor doen

BTW - gevolgen verhogen laag tarief

De begroting van Achtkarspelen afstemmen op de gevolgen van het verhogen van het lage BTW-tarief van 6% naar 9%. De meerkosten van deze verhoging bedragen in totaal € 25.668. De belangrijkste oorzaak (ca. 82%) voor de kostenverhogende BTW is het Leerlingenvervoer.

[Kadernota nr. 0.08a]

Incidenteel t.i.v. Algemene reserve

Het in beeld brengen van de incidentele kosten m.b.t. 2019 en deze ten laste van het Eigen Vermogen te brengen.

[Kadernota nr. 0.10]

Dividend

De dividendverwachting op de aandelen Eneco en Stedin is voor elk van de beide ondernemingen € 100.000. Wegens de vermoedelijke verkoop van de aandelen Eneco in 2018 was de dividenduitkering van Eneco inmiddels verlaagd. Nu de verkoop langer op zich laat wachten, wordt de dividenduitkering voorlopig weer teruggebracht op het oude niveau van in totaal € 200.000.

[Kadernota nr. 0.5coal]

Rente kortlopende leningen

De rente voor kortlopende leningen is op dit moment erg laag en de verwachting is dat dit in ieder geval in 2019 nog zo blijft. In de kadernota is daarom voorgesteld om de post betaalde rente kortlopende leningen met € 350.000 te verlagen voor 2019 en voor 2020 en volgende jaren met € 50.000.

[Kadernota nr. 0.5coal1]

Wel opgenomen in de Kadernota maar uiteindelijk niet of anders verwerkt in deze begroting:

(niet meegenomen onderwerpen)

n.v.t.

Overige ontwikkelingen

Verbonden Partijen

Voor een specificatie van onderstaande verbonden partijen verwijzen wij naar de paragraaf 'Verbonden partijen'

Gemeenschappelijke regeling

Werkmaatschappij Achtkarspelen-Tytsjerksteradiel

Vennootschap / Coöperatie

Eneco

NV Bank Nederlandse Gemeenten

Stedin

Beleidsnotities

Notities

- Dienstverleningsconcept 2.0 uit 2013

Beleidsindicatoren BBV

Taakveld 00. Bestuur en ondersteuning			
Indicator	Eenheid	Meting	Refertejaar
Apparaatskosten	euro	874,0	(2019)
Ontwikkeling ten opzichte van de vorige meting			ongunstig
Prognose op basis van de historie			ongunstig
historische cijfers, verwerkt in de	begroting 2017	onbekend	
	begroting 2018	195,4	(2018)
	jaarrekening 2017	195,4	(2018)

Indicator	Eenheid	Meting	Refertejaar
Bezetting	fte	3,7	(2018)
Ontwikkeling ten opzichte van de vorige meting			neutraal
Prognose op basis van de historie			neutraal
historische cijfers, verwerkt in de		onbekend	
	begroting 2017		
	begroting 2018	3,9	(2017)
	jaarrekening 2017	3,9	(2017)

Indicator	Eenheid	Meting	Refertejaar
Externe inhuur	%	7,7	(2017)
Ontwikkeling ten opzichte van de vorige meting			neutraal
Prognose op basis van de historie			neutraal
historische cijfers, verwerkt in de		onbekend	
	begroting 2017		
	begroting 2018	9,1	(2017)
	jaarrekening 2017	9,1	(2017)

Indicator	Eenheid	Meting	Refertejaar
Formatie	fte	3,4	(2018)
Ontwikkeling ten opzichte van de vorige meting			neutraal
Prognose op basis van de historie			neutraal
historische cijfers, verwerkt in de		onbekend	
	begroting 2017		
	begroting 2018	4,0	(2017)
	jaarrekening 2017	4,0	(2017)

Voor een nadere toelichting verwijzen wij naar de bijlage 'Beleidsindicatoren BBV'

Wat gaat het kosten

In het schema hieronder is aangegeven wat dit programma kost.

Lasten en baten programma 0. Bestuur en ondersteuning voor resultaatbestemming						
(x € 1.000)	Rekening		Begroting			
Lasten en baten vóór stortingen/onttrekkingen aan de reserves						
	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Lasten	5.820	4.952	4.311	4.548	4.262	4.279
Baten	52.316	52.169	54.140	54.467	54.477	54.156
Saldo	46.496	47.218	49.829	49.919	50.215	49.876

Stortingen/onttrekkingen aan de reserves						
Saldo	-7.511	-193	-200	-534	-542	-59

Saldo na stortingen/onttrekkingen aan de reserves						
Saldo	38.985	47.025	49.630	49.385	49.673	49.817

Per taakveld (incl. stortingen/onttrekkingen aan de reserves)

Bestuur						
Lasten	2.401	2.745	2.007	1.983	1.652	1.664
Baten	302	66	66	66	66	66
Saldo	-2.099	-2.679	-1.940	-1.917	-1.586	-1.598

Mutaties reserves						
Lasten	10.013	1.033	633	601	569	86
Baten	2.501	841	434	67	27	27
Saldo	-7.511	-193	-200	-534	-542	-59

Burgerzaken						
Lasten	1.279	1.389	1.362	1.253	1.282	1.282
Baten	516	418	334	334	334	334
Saldo	-763	-972	-1.028	-919	-948	-948

Treasury						
Lasten	206	499	100	389	437	443
Baten	354	462	320	320	320	320
Saldo	149	-37	220	-69	-117	-123

OZB woningen						
Lasten	189	92	240	240	240	240
Baten	3.451	3.391	3.445	3.445	3.445	3.445
Saldo	3.262	3.299	3.205	3.205	3.205	3.205

OZB niet-woningen						
Lasten			158	158	158	158
Baten	1.892	1.825	1.854	1.854	1.854	1.854
Saldo	1.892	1.825	1.696	1.696	1.696	1.696

Belastingen Overig						
Lasten	1.149	4	27	27	27	27
Baten	1.679	522	522	522	522	62
Saldo	530	518	495	495	495	35

Algemene uitkering en overige uitkeringen gemeentefonds						
Lasten						
Baten	44.009	45.486	47.598	47.926	47.935	48.074
Saldo	44.009	45.486	47.598	47.926	47.935	48.074

Overige baten en lasten						
Lasten	597	222	418	498	466	465
Baten	113					
Saldo	-484	-222	-418	-498	-466	-465

Verklaring verschillen

Toelichting	(x € 1.000)
0.1 Bestuur	
Toename personeelskosten college CAO verplichtingen	51 N
Afname wachtgeldverplichtingen voormalig wethouders	100 V
Afname afdracht pensioenpremies	238 V
Personeelskosten en overige lasten van flankerend beleid zijn in 2019 verantwoord op taakveld 0.8 Overige baten en lasten	229 V
Loonkosten Concerncontrol zijn in 2019 verantwoord op taakveld 0.4	105 V
Loonkosten basisregistraties RO en Landmeten in WM naar taakveld 8.1 Bouwen en wonen	397 V
Gerealiseerde taakstelling op formatie, verdeeld over meerdere taakvelden	500 N
Overige mutatie basisregistraties naar taakvelden Burgerzaken en OZB	260 V
Meerkosten accountant wegens de nieuwe aanbesteding	33 N
Overige mutaties	6 N
Totaal 0.1 Bestuur	739 V
0.10 Mutaties reserves	
Per saldo is er meer aan de reserve toegevoegd, waardoor de exploitatie in de begroting meer is belast.	7 N
Totaal 0.10 Mutaties reserves	7 N
0.2 Burgerzaken	
In 2019 zijn er drie verkiezingen wat extra kosten met zich mee zal brengen.	83 N
De investeringen op KCC servicenormen zijn inmiddels volledig afgeschreven. Een verlaging van de kapitaallasten.	8 V
Verschuiving loonkosten in WM naar andere taakvelden. Hierdoor is bij burgerzaken een voordeel ontstaan.	40 V
De leges zijn in 2019 lager geraamd vanwege de verwachte daling van het aantal verlengingen van documenten.	21 N
Totaal 0.2 Burgerzaken	56 N
0.5 Treasury	
Kadernota: voordeel op de kortlopende rente.	350 V
Het dividend van Fryslân milieu hoort volgens het BBV op dit taakveld te worden ondergebracht. Met ingang van 2019 deze correctie aangebracht.	20 V
Saldo op de toegerekende rente aan de taakvelden.	113 N
Totaal 0.5 Treasury	257 V
0.61 OZB woningen	
Afname kapitaallasten wegens minder afschrijvingslasten.	8 V
Toename bijdrage WM wegens hogere toerekening lasten Informatiebeheer.	156 N
Toename OZB opbrengsten wegens inflatiecorrectie.	54 V
Totaal 0.61 OZB woningen	94 N
0.62 OZB niet woningen	
Toename bijdrage WM wegens hogere toerekening lasten Informatiebeheer.	158 N

Toename OZB opbrengsten wegens inflatiecorrectie.	29 V
Totaal 0.62 OZB niet woningen	129 N
0.64 Belastingen overig	
Toename bijdrage WM wegens hogere toerekening lasten Informatiebeheer.	23 N
Totaal 0.64 Belastingen overig	23 N
0.7 Algemene uitkering en overige uitkeringen gemeentefonds	
Toename accres in 2019 maart- en meicirculaire 2018 (kadernota)	1.043 V
Toename accres in 2018 meicirculaire 2018	318 V
Toename integratie uitkeringen Sociaal Domein meicirculaire 2018	616 V
Toename algemene uitkering wegens aanpassingen in de uitkeringsbasis en de berekening van de maatstaven	135 V
Totaal 0.7 Algemene uitkering en overige uitkeringen gemeentefonds	2.112 V
0.8 Overige baten en lasten	
Loonkosten en overige lasten voor flankerend beleid zijn in 2019 op dit taakveld ondergebracht. In voorgaande jaren waren deze lasten ondergebracht op het taakveld 0.1 Bestuur.	202 N
Overige mutaties	6 V
Totaal 0.8 Overige baten en lasten	196 N
Totaal programma 0	2.605 V

1. Veiligheid

De thema's in dit programma horen bij de taakvelden

- 1.1 Crisisbeheersing en brandweer
- 1.2 Openbare orde en veiligheid

Inhoudelijk

Wat willen we bereiken

Veiligheid is het aanwezig zijn van orde en rust in het publieke domein en van bescherming van leven, gezondheid en goederen tegen acute en dreigende aantastingen. Onveiligheid is te omschrijven als alles wat inbreuk op veiligheid maakt. Die inbreuken kunnen feitelijke aantastingen (objectief) betreffen, maar ook gevoelens van onveiligheid (subjectief) zijn.

Programma Veiligheid is onderverdeeld in twee taakvelden:

1.1 Crisisbeheersing en brandweer:

Hieronder valt onder andere Veiligheidsregio Fryslân en gemeentelijke ontwikkelingen en taken op het gebied van crisisbeheersing en brandweezorg.

1.2 Openbare orde en veiligheid:

Hieronder vallen diverse gemeentelijke ontwikkelingen en taken op het gebied van openbare orde en veiligheid. Ook ontwikkelingen met betrekking tot ketenpartners als politie, Veiligheidshuis en het Regionaal Informatie en Expertise Centrum (RIEC) worden hierin benoemd.

In het coalitieakkoord wordt onder andere aandacht gevraagd voor (nieuwe) bevoegdheden in de Algemeen Plaatselijke Verordening (in het kader van de Wet Aanpak Woonoverlast), overlast en criminaliteit als gevolg van drugs en/of alcoholmisbruik, behoud van het politiesteunpunt in het gemeentehuis van Buitenpost en het streven naar een politiepост in Surhuisterveen.

Wat gaan we daar voor doen

Handhaving politiepост Buitenpost

Achtkarspelen heeft een overeenkomst met de politie afgesloten voor het gebruik van kantoornruimte in het gemeentehuis in Buitenpost. Met de vorming van één nationale politie zijn ook de huisvestingsplannen met het lokale gezag besproken. Afgesproken is dat er een klein steunpunt van de politie in Buitenpost komt. Dit is vergelijkbaar met de huidige politiepост. De nieuwe coalitie heeft gevraagd om behoud van de politiepост in Buitenpost. In 2019 zullen gesprekken plaatsvinden over een verlenging van het contract. Daarnaast zal de wens van de coalitie om een extra vestiging in Surhuisterveen worden besproken met de politie.

[Kadernota nr. 1.1coal1]

Veiligheidsregio – autonoom

De kosten van Veiligheidsregio Fryslân (VRF) worden verdeeld over: Programma's 1. Veiligheid en 7.1 Volksgezondheid. De uitzetting betreft vooral autonome ontwikkelingen zoals indexering van materiële kosten en loonkosten (cao en pensioenpremies). Daarnaast betreft het de autonome uitzetting voor het Rijksvaccinatieprogramma.

Brandweer

Bij de brandweer gaat het onder andere om een uitzetting op kosten ten behoeve van vakbekwaamheid en de vrijwilligersvergoeding, loonkosten en materiaalkosten. Vanaf 2021 komt er een jaarlijkse uitzetting van kapitaalslasten bij. Zoals al enige jaren bekend zijn bij de overgang van de brandweertzorg van gemeente naar de Veiligheidsregio de kapitaalslasten van gebouwen en materieel onvoldoende geïndexeerd.

Gezondheid

Bij gezondheid gaat het om een uitzetting van de uitvoering van jeugdgezondheidszorg ten behoeve van vergunninghouders. Verder betreft het een extra uitzetting voor het Rijksvaccinatieprogramma. Verwacht wordt dat dit wordt gecompenseerd in de bijdrage van het gemeentefonds.

[Kadernota nr. 1.1]

Veiligheidshuis - autonoom

Het beleid van het Veiligheidshuis blijft ongewijzigd, maar er is wel een nieuwe verdeelsleutel. Met deze sleutel wordt gekeken naar inwoneraantal, veiligheidsrisico's en het werkelijke gebruik van het Veiligheidshuis over een bepaalde periode. Eerder werd voor Achtkarspelen alleen gekeken naar het inwoneraantal. Als gevolg hiervan gaan de kosten structureel ca. € 4.000 per jaar omhoog.

[Kadernota nr. 1.2]

Wel opgenomen in de Kadernota maar uiteindelijk niet of anders verwerkt in deze begroting:

(niet meegenomen onderwerpen)

n.v.t.

Overige ontwikkelingen

Verbonden Partijen

Voor een specificatie van onderstaande verbonden partijen verwijzen wij naar de paragraaf 'Verbonden partijen'

Gemeenschappelijke regeling

Veiligheidsregio Fryslân

Beleidsnotities

Notities

- "Feiligens yn 'e Wâlden, 2014-2018, vastgesteld in de raadsvergadering van 3 oktober 2013.
- Notitie "Zuiver Zaken Doen, Wet Bevordering Integriteit Beoordeling door het Openbaar Bestuur (Wet Bibob)", vastgesteld 2 juli 2017.
- Handhavingsarrangement Opiumwet Artikel 13b, vastgesteld 22 september 2015

Gemeentelijke regelgeving

- Algemeen Plaatselijke Verordening (APV)

Beleidsindicatoren BBV

Taakveld 01. Veiligheid			
Indicator	Eenheid	Meting	Refertejaar
Diefstal uit woning per 1.000 inwoners	aantal	0,7	(2017)
Ontwikkeling ten opzichte van de vorige meting			
Prognose op basis van de historie			
historische cijfers, verwerkt in de	begroting 2017	1,2	(2015)
	begroting 2018	1,1	(2016)
	jaarrekening 2017	1,1	(2016)
Indicator	Eenheid	Meting	Refertejaar
Geweldsmisdrijven per 1.000 inwoners	aantal	3,6	(2017)
Ontwikkeling ten opzichte van de vorige meting			
Prognose op basis van de historie			
historische cijfers, verwerkt in de	begroting 2017	3,7	(2015)
	begroting 2018	4,1	(2016)
	jaarrekening 2017	3,6	(2017)
Indicator	Eenheid	Meting	Refertejaar
Vernieling en beschadiging per 1.000 inwoners	aantal	3,2	(2017)
Ontwikkeling ten opzichte van de vorige meting			
Prognose op basis van de historie			
historische cijfers, verwerkt in de	begroting 2017	4,6	(2015)
	begroting 2018	4,1	(2016)
	jaarrekening 2017	3,2	(2017)
Indicator	Eenheid	Meting	Refertejaar
Verwijzingen Halt	aantal	82,0	(2017)
Ontwikkeling ten opzichte van de vorige meting			
Prognose op basis van de historie			
historische cijfers, verwerkt in de	begroting 2017	68,8	(2014)
	begroting 2018	62,0	(2016)
	jaarrekening 2017	62,0	(2016)
Indicator	Eenheid	Meting	Refertejaar
Winkeldiefstal per 1.000 inwoners	aantal	0,5	(2017)
Ontwikkeling ten opzichte van de vorige meting			
Prognose op basis van de historie			
historische cijfers, verwerkt in de	begroting 2017	0,4	(2015)
	begroting 2018	0,7	(2016)
	jaarrekening 2017	0,7	(2016)

Voor een nadere toelichting verwijzen wij naar de bijlage 'Beleidsindicatoren BBV'

Wat gaat het kosten

In het schema hieronder is aangegeven wat dit programma kost.

Lasten en baten programma 1. Veiligheid voor resultaatbestemming						
(x € 1.000)	Rekening		Begroting			
Lasten en baten vóór stortingen/onttrekkingen aan de reserves						
	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Lasten	1.484	1.648	1.733	1.748	1.782	1.814
Baten	55	44	51	51	51	51
Saldo	-1.429	-1.604	-1.681	-1.696	-1.730	-1.763

Stortingen/onttrekkingen aan de reserves						
Saldo						

Saldo na stortingen/onttrekkingen aan de reserves						
Saldo	-1.429	-1.604	-1.681	-1.696	-1.730	-1.763

Per taakveld (incl. stortingen/onttrekkingen aan de reserves)

Crisisbeheersing en brandweer						
Lasten	1.239	1.394	1.453	1.468	1.502	1.534
Baten	55	44	51	51	51	51
Saldo	-1.184	-1.350	-1.401	-1.416	-1.450	-1.483

Openbare orde en veiligheid						
Lasten	244	254	280	280	280	280
Baten						
Saldo	-244	-254	-280	-280	-280	-280

Verklaring verschillen

Toelichting	(x € 1.000)
1.1 Crisisbeheersing en brandweer	
Autonome ontwikkelingen begroting veiligheidsregio:	
Bijdrage onderdeel brandweer o.a. CAO verplichtingen, vakbekwaamheid vrijwilligers en brandweer materieel.	46 N
Bijdrage onderdeel crisisbeheersing voor CAO verplichtingen.	5 N
Totaal 1.1 Crisisbeheersing en brandweer	51 N
1.2 Openbare orde en veiligheid	
De bijdragen aan veiligheidsinstanties zoals het veiligheidshuis, Fier Fryslân en Slachtofferhulp, de kosten voor toezicht op de jaarwisseling en de overige kosten Veiligheid zijn nu ondergebracht op dit taakveld. Voorheen werden deze kosten verantwoord in de WM.	113 N
De bijdrage aan de WM vanwege loonkosten Veiligheid is verlaagd.	87 V
Totaal 1.2 Openbare orde en veiligheid	26 N
Totaal programma 1	77 N

2. Verkeer, vervoer en waterstaat

De thema's in dit programma horen bij de taakvelden

0.10	Mutaties reserves
2.1	Verkeer en vervoer
2.2	Parkeren
2.4	Economische havens en waterwegen

Inhoudelijk

Wat willen we bereiken

Dit programma omvat de wijze waarop de gemeente omgaat met mobiliteit, zoals het beheer van wegen, straten en pleinen. Ook omvat dit programma verkeersmaatregelen, openbaar vervoer en parkeren. Ten aanzien van het onderdeel 'waterstaat' vallen binnen dit programma economische en recreatieve havens en de afwatering (doorgaande waterwegen). Hierbij moet worden opgemerkt dat de gemeente geen recreatieve havens in beheer heeft en dat de doorgaande waterwegen primair in eigendom en beheer zijn bij Wetterskip Fryslân, Provincie en/of Rijkswaterstaat.

Doelstelling van de gemeente is om een duurzame, schone en veilige leefomgeving te creëren en in stand te houden. De openbare ruimte bestaat uit verschillende onderdelen, zoals wegen, pleinen, fietspaden voetpaden en overige verhardingen.

Het onderdeel 'groen' (inclusief de sloten en vijvers) komt verder aan de orde in programma 5 Sport, cultuur en recreatie. Riolering valt onder programma 7, Volksgezondheid en milieu.

Wat gaan we daar voor doen

Duurzaam veilig structureel

Voor een duurzaam en veilig ingerichte wegenstructuur in de gemeente, wordt het huidige budget van € 15.000 per twee jaar uitgebreid naar een jaarlijks budget van € 15.000.

[Kadernota nr. 2.1a]

Schoolzones rond scholen

Voor het veilig inrichten van de wegenstructuur rond scholen richten we deze gebieden in als schoolzone. Een schoolzone is een combinatie van een begin en een eind door middel van bebording, verharding/bestrating, drempels/plateaus en/of een wegversmalling. Aanbrengen van een schoolzone kan op verschillende manieren uitgevoerd worden. Bestrating aanbrengen, met belijning (thermoplast), palen en borden plaatsen etc. De kosten per oplossing zijn verschillend.

[Kadernota nr. 2.1coal1]

Goed verlichte fietspaden

Om de fietspaden in Achtkarspelen beter te verlichten kiezen we voor het aanbrengen van LED-grondspots in onze fietspaden. De levensduur van de LED-grondspots (zgn. kattenogen) bedraagt zeven jaar. Met het structurele budget is ook de cyclische vervanging gedekt.

[Kadernota nr. 2.1coal2]

Herinrichting centrum Surhuisterveen

Voor het herinrichten van het centrum Surhuisterveen maken we budget vrij om de visie uit te kunnen voeren. Eerst een budget van € 25.000 voor de technische uitwerking in definitief ontwerp. Na afronding van het definitieve ontwerp kan er een goede indicatie gemaakt worden van de kosten voor de uitvoering van de totale visie. De eerste schattingen gaan uit van een bedrag van € 2,5 miljoen in 2020.

[Kadernota nr. 2.1coal4]

Brug Twijzel herstel

De brug wordt, conform de raadsbreed aangenomen motie, in oude glorie hersteld. De bovenbouw wordt hersteld en de landhoofden van de brug wat verhoogd. De doorvaarthoogte wordt hierdoor groter zodat de brug niet meer beweegbaar hoeft te zijn.

[Kadernota nr. 2.1coal9]

Inkomsten kabels en leidingen (MOOR)

Door betere software en daardoor betere monitoring van aan te leggen kabels, is er een hogere vergoeding ontvangen voor de aanleg van kabels onder wegen binnen de bebouwde kom. Daartegenover staan de hogere kosten van de nieuwe software.

[Kadernota nr. 2.1f]

Groningerstraatweg reconstructie +

Door een aanvullend budget beschikbaar te stellen kan de Groningerstraat op dezelfde manier inrichten als de Gedempte Vaart/Jan Binneslaan. Dit levert een eenduidig wegbeeld voor de route door Surhuisterveen op.

[Kadernota nr. 2.1g]

Aanpassingen Alde Dyk

Door middel van het uitvoeren van verkeerskundige aanpassingen aan de Alde Dyk wordt de verkeerssituatie veiliger.

[Kadernota nr. 2.1h]

Areaal uitbreidingen

Als gevolg van uitgevoerde projecten en werkzaamheden is het areaal uitgebreid.

[Kadernota nr. 2.1i]

Parkeren in woongebieden

Er wordt structureel budget voor parkeervoorzieningen in woongebieden beschikbaar gesteld.

[Kadernota nr. 2.2a]

Laadpalen elektrische auto's

Er wordt beleid ontwikkeld op het gebied van elektrische auto's en laadpalen en het plaatsen in de gemeente hiervan.

[Kadernota nr. 2.2b]

Parkeren bij de Groenkamp Buitenpost

Er wordt een eenmalig budget beschikbaar gesteld om de parkeerproblemen en doorstroming op te lossen.

[Kadernota nr. 2.2c]

Wel opgenomen in de Kadernota maar uiteindelijk niet of anders verwerkt in deze begroting:

(niet meegenomen onderwerpen)

n.v.t.

Overige ontwikkelingen

Motie vangrail

Vangrail Hoendiep (motie P2-M1): uitgangspunt blijft dat we aansluiten bij besluitvorming buurgemeenten. De kosten voor eventuele plaatsing van de vangrail wordt geraamd op €10.000. Omdat er nog onzekerheid bestaat over de besluitvorming in andere gemeenten en daarmee ook over of deze kosten gemaakt zullen worden, is er een reservering opgenomen in het weerstandsvermogen (zie ook de paragraaf weerstandsvermogen).

Openbare verlichting

Om de kwaliteit van de openbare verlichting op peil te houden zijn investeringen noodzakelijk. Deze waren nog niet structureel in de meerjarenbegroting opgenomen. Er is een planning voor de investeringen opgesteld die verwerkt is in de meerjarenbegroting. De planning is opgenomen in de bijlage bij deze programmabegroting. De financiële effecten worden nader toegelicht in de paragraaf 'Onderhoud kapitaalgoederen'.

Beleidsnotities

Notities

- GVVP (Gemeentelijk Verkeers- en Vervoersplan)
- Vooruitblik en review 2016 - 2020 (wegbeheer Gemeente Achtkarspelen)

Gemeentelijke regelgeving

- APV

Verbonden Partijen

Binnen dit programma is er geen sprake van verbonden partijen.

Beleidsindicatoren BBV

Wat gaat het kosten

In het schema hieronder is aangegeven wat dit programma kost.

Lasten en baten programma 2. Verkeer, vervoer en waterstaat voor resultaatbestemming						
(x € 1.000)	Rekening		Begroting			
Lasten en baten vóór stortingen/onttrekkingen aan de reserves						
	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Lasten	4.553	4.722	5.078	4.990	5.195	5.253
Baten	222	197	260	260	260	260
Saldo	-4.331	-4.525	-4.818	-4.730	-4.936	-4.993

Stortingen/onttrekkingen aan de reserves						
Saldo	55					

Saldo na stortingen/onttrekkingen aan de reserves						
Saldo	-4.276	-4.525	-4.818	-4.730	-4.936	-4.993

Per taakveld (incl. stortingen/onttrekkingen aan de reserves)

Mutaties reserves						
Lasten						
Baten	55					
Saldo	55					

Verkeer en vervoer						
Lasten	4.487	4.671	4.846	4.895	5.109	5.166
Baten	203	182	244	244	244	244
Saldo	-4.284	-4.489	-4.602	-4.650	-4.864	-4.922

Parkeren						
Lasten	43	26	39	52	44	44
Baten						
Saldo	-43	-26	-39	-52	-44	-44

Economische havens en waterwegen						
Lasten	23	25	193	43	43	43
Baten	19	15	15	15	15	15
Saldo	-4	-10	-178	-28	-27	-27

Verklaring verschillen

Toelichting	(x € 1.000)
2.1 Verkeer en vervoer	
Hogere afschrijvingen door het opvoeren van meer of grotere investeringen, met name op het gebied van de inhaalslag wegenonderhoud	76 N
Kadernota 2019: onderzoek herinrichting centrum Surhuisterveen	25 N
Indexering en uitbreiding van het areaal voor het onderhoud van bermen en sloten. Tevens is de bate van Wetterskip Fryslân vanwege overdracht stedelijk water (in tegenstelling tot 2018) nu aan de kant van de baten begroot, wat grotendeels het verschil aan die kant verklaart	12 N
2.1 Totaal Verkeer en vervoer	113 N
2.2 Parkeren	
Kadernota 2019: parkeerplaatsen in woongebieden.	10 N
Diverse kleine verschillen	3 N
2.2 Totaal Parkeren	13 N
2.3 Economische havens en waterwegen	
Kadernota 2018: voor 2019 is een eenmalige bijdrage voor het opknappen van de Fabryksfeart in Augustinusga beschikbaar gesteld	150 N
Diverse kleine verschillen	17 N
2.3 Totaal Economische havens en waterwegen	167 N
Totaal programma 2	293 N

3. Economie

De thema's in dit programma horen bij de taakvelden

0.10	Mutaties reserves
3.1	Economische ontwikkeling
3.2	Fysieke bedrijfsinfrastructuur
3.3	Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen
3.4	Economische promotie

Inhoudelijk

Wat willen we bereiken

Het belangrijkste doel voor Achtkarspelen is het toekomst bestendig maken van de lokale economie. Vandaar dat er stevig geïnvesteerd wordt in het versterken van de economie van Noordoost Fryslân met de Regiodeal. Dit geeft een impuls op de gebieden van innovatie & ondernemerschap en afstemming tussen onderwijs en arbeidsmarkt. Daarnaast ligt de focus ook op het aantrekkelijk houden van de winkelcentra van Buitenpost en Surhuisterveen voor de belangrijke sector detailhandel.

Wat gaan we daar voor doen

Centrumvisie Buitenpost

In het centrum van Buitenpost staat relatief veel zakelijk onroerend goed leeg. Tot nu toe wordt er ad-hoc gereageerd op de verschillende plannen m.b.t. locaties in het centrum. Hierdoor worden niet altijd de beste integrale keuzes gemaakt. Door het opstellen van een visie op de gewenste centrumontwikkeling van Buitenpost kan er slagvaardiger en duidelijker gewerkt worden aan het centrum als aantrekkelijke vestigingsplaats. Deze visie zal tot stand komen in samenwerking met plaatselijk belang en de ondernemersvereniging, de gemeente is hierbij leidend. Het budget is nodig voor de inhuur van speciale expertise en procesondersteuning.

[Kadernota nr. 3.1b]

Circulair Friesland

Om de circulaire economie te stimuleren is het voorstel dat de gemeente lid wordt van de vereniging Circulair Friesland. Deze vereniging is een samenwerking tussen overheden, bedrijven en kennisinstellingen en die wil laten zien dat circulaire economie de toekomst heeft. Circulair Friesland brengt partijen bij elkaar, ondersteunt met kennis (juridisch, financieel, wetenschappelijk) en helpt bij het realiseren van concrete projecten die banen en economische groei opleveren.

[Kadernota nr. 3.1coal4]

Frisian Ports

De gemeente is sinds 2017 lid van Frisian Ports. Dat is een vereniging van Friese gemeenten met industrieterreinen voor bedrijven die gebruik maken van vervoer over water. Het lidmaatschap zorgt ervoor dat de gemeente meepraat over de gewenste ontwikkelingen van de vaarwegen in Fryslân. De lidmaatschapsbijdrage stond tot op heden nog niet opgenomen in de begroting.

[Kadernota nr. 3.1g]

Regiodeal Noordoost Fryslân/Versnellingsagenda

In samenwerking met verschillende stakeholders in Noordoost Fryslân is in 2018 een 'Regiodeal 2e fase' gemaakt. Er is een totaalpakket van maatregelen en projecten opgesteld die de economie van Noordoost Fryslân een boost moet geven zodat er een stijging plaatsvindt van het Bruto Regionaal Product (BRP). In een gezamenlijke vergadering van raden en Staten is de versnellingsagenda besproken. Deze is inmiddels ingediend bij het Rijk, het totale programma gaat in totaal om € 55 miljoen. waarbij 50% vanuit de ministeries zal worden bijgedragen. Definitieve afspraken met het Rijk worden in de eerste helft van 2019 gemaakt. Dit project heeft een groot multipliereffect door de financiële inbreng van andere partijen zoals ministeries, provincie, onderwijs en bedrijfsleven. Het programma is opgesteld in samenwerking met het lokale bedrijfsleven, het onderwijs en bedrijfsorganisaties zoals ONOF (Ondernemersfederatie NO Friesland), VNO en de Noordelijke Fryske Walden). In een aantal businesscases van het uitvoeringsprogramma zijn onderdelen overgenomen die de gemeente nu ook al doet zoals bijdragen aan het KEI (Kennis en Innovatiehuis NO Fryslân), het project 'Bouwen aan Ambitie' en Ontwikkelen van het Kennislab. De versnellingsagenda is een programma-overstijgend project. De bijdragen hiervan zijn opgenomen in Programma 4. [Kadernota nr. 3.1coal6]

Bidbook Surhuisterveen

Er wordt samen met H&I een bidbook opgesteld waaruit blijkt dat Surhuisterveen meer winkelend publiek heeft dan alleen de inwoners van het dorp. Vanuit de wijde omtrek komen mensen winkelen in Surhuisterveen. Door het bidbook kan duidelijk gemaakt worden dat Surhuisterveen een veel groter achterland heeft dan de 6.000 eigen inwoners. Dit is een belangrijk gegeven voor het aantrekken van landelijke winkelformules. De kosten voor het maken van een bidbook worden gedeeld door H&I en gemeente. [Kadernota nr. 3.1coal7]

Wel opgenomen in de Kadernota maar uiteindelijk niet of anders verwerkt in deze begroting:

(niet meegenomen onderwerpen)

n.v.t.

Overige ontwikkelingen

Verbonden Partijen

Voor een specificatie van onderstaande verbonden partijen verwijzen wij naar de paragraaf 'Verbonden partijen'

Beleidsnotities

Notities

- Sociaal Economisch Masterplan (2010-2030)
- Agenda Netwerk Noordoost 2 (2016-2020)
- Aangenaam Ondernemen (2006-2016) - Samen met Tytsjerksteradiel wordt mogelijkheden bekeken om nieuw beleidsman te maken
- Versnellingsagenda NO Fryslan (2019-2025)

Beleidsindicatoren BBV

Taakveld 03. Economie			
Indicator	Eenheid	Meting	Refertejaar
Banen	aantal	510,8	(2017)
Ontwikkeling ten opzichte van de vorige meting			
Prognose op basis van de historie			
historische cijfers, verwerkt in de	begroting 2017	491,1	(2015)
	begroting 2018	508,6	(2016)
	jaarrekening 2017	510,8	(2017)
Indicator	Eenheid	Meting	Refertejaar
Bruto gemeentelijk product (verwacht/gemeten)	verhouding	71,0	(2013)
Ontwikkeling ten opzichte van de vorige meting			
Prognose op basis van de historie			
historische cijfers, verwerkt in de	begroting 2017	71,0	(2013)
	begroting 2018	71,0	(2013)
	jaarrekening 2017	71,0	(2013)
Indicator	Eenheid	Meting	Refertejaar
Funciemenging	%	42,7	(2017)
Ontwikkeling ten opzichte van de vorige meting			
Prognose op basis van de historie			
historische cijfers, verwerkt in de	begroting 2017	42,2	(2015)
	begroting 2018	43,0	(2016)
	jaarrekening 2017	42,7	(2017)
Indicator	Eenheid	Meting	Refertejaar
Vestigingen	aantal	136,5	(2017)
Ontwikkeling ten opzichte van de vorige meting			
Prognose op basis van de historie			
historische cijfers, verwerkt in de	begroting 2017	130,3	(2015)
	begroting 2018	134,6	(2016)
	jaarrekening 2017	136,5	(2017)

Voor een nadere toelichting verwijzen wij naar de bijlage 'Beleidsindicatoren BBV'

Wat gaat het kosten

In het schema hieronder is aangegeven wat dit programma kost.

Lasten en baten programma 3. Economie voor resultaatbestemming						
(x € 1.000)	Rekening		Begroting			
Lasten en baten vóór stortingen/onttrekkingen aan de reserves						
	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Lasten	2.245	659	1.339	989	901	902
Baten	458	452	1.054	682	594	562
Saldo	-1.787	-207	-285	-307	-308	-340

Stortingen/onttrekkingen aan de reserves						
Saldo	93					

Saldo na stortingen/onttrekkingen aan de reserves						
Saldo	-1.694	-207	-285	-307	-308	-340

Per taakveld (incl. stortingen/onttrekkingen aan de reserves)

Mutaties reserves						
Lasten						
Baten	93					
Saldo	93					

Economische ontwikkeling						
Lasten	165	203	387	363	359	360
Baten						
Saldo	-165	-203	-387	-363	-359	-360

Fysieke bedrijfsinfrastructuur						
Lasten	1.965	218	856	530	446	446
Baten	448	440	1.043	670	582	550
Saldo	-1.517	222	187	141	136	104

Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen						
Lasten	2	113	3	3	3	3
Baten	5	6	6	6	6	6
Saldo	3	-107	3	3	3	3

Economische promotie						
Lasten	113	124	93	93	93	93
Baten	5	5	6	6	6	6
Saldo	-108	-119	-87	-87	-87	-87

Verklaring verschillen

Toelichting	(x € 1.000)
3.1 Economische ontwikkeling	
Economie Recreatie Toerisme: lagere loonkosten.	14 V
Proeftuin NOF: eenmalig budget in 2018.	22 V
Economische Zaken: raming op verkeerd taakveld, vandaar overheveling naar taakveld 3.1 Economische ontwikkeling.	25 N
Kadernota 2019:	
- Centrumvisie Buitenpost	20 N
- Circulair Friesland	3 N
- Regiodeal Noordoost Fryslân	162 N
- Bidbook Surhuisterveen	5 N
- Frisian Ports	5 N
Totaal 3.1 Economische ontwikkeling	184 N
3.2 Fysieke bedrijfsinfrastructuur	
Mutaties op de bouwgrondexploitatie.	276 N
Tegenover de mutaties in de exploitatie van de bouwgrond staat een balansboeking. In 2018 is deze tegenboeking nog op programma 8 verantwoord, waardoor in dit programma een verschil is ontstaan.	
Bouwgrondexploitaties: verwachte winstuitname 2019	240 V
Totaal 3.2 Fysieke bedrijfsinfrastructuur	36 N
3.3 Bedrijfsloket en bedrijfsregelingen	
Detailhandelvisie NOF: eenmalig budget in 2018.	10 V
Investeringsfonds Achtkarspelen: eenmalig budget in 2018.	100 V
Totaal 3.3 Bedrijfsloket en bedrijfsregelingen	110 V
3.4 Economische promotie	
Budgetten Recreatie zijn overgeheveld naar taakveld 5.7 in programma Sport, cultuur en recreatie.	32 V
Totaal 3.4 Economische promotie	32 V
Totaal programma 3	78 N

4. Onderwijs

De thema's in dit programma horen bij de taakvelden

- 4.2 Onderwijshuisvesting
- 4.3 Onderwijsbeleid en leerlingenzaken

Inhoudelijk

Wat willen we bereiken

Onderwijs is de sleutel voor de ontwikkeling van een kind én van een samenleving. Een kind dat goed onderwijs krijgt, krijgt kansen voor de toekomst. Daarom heeft ieder kind recht op goed onderwijs.

Binnen het programma onderwijs worden de wettelijke verplichtingen zoals de onderwijshuisvesting, leerplicht en leerlingenvervoer uitgevoerd. Extra ambitie is in Achtkarspelen gericht op het bieden van 'gelijke kansen', op talentontwikkeling en op het voorkomen en bestrijden van achterstanden (kansenbeleid). Goede samenwerking met de betrokken partners is een vereiste. Hoofdlijnen van beleid:

- In elk dorp is een basisschool;
- Verrijkende initiatieven voor brede vorming en talentontwikkeling;
- Planvorming ondersteuning lokale projecten gymnastiek-, muziek- en ICT-onderwijs;
- Behoud breed richtingenaanbod Voortgezet Onderwijs;
- Versterken praktische verbindingen Onderwijs en Arbeidsmarkt;
- Aanpakken van laaggeletterdheid;
- Voor- en Vroegschoolse Educatie, een basisvoorziening voor ieder kind.

Wat gaan we daar voor doen

Integraal Huisvestingsplan Onderwijs (IHP)

Een Integraal HuisvestingsPlan (IHP) wordt in samenspraak met de schoolbesturen opgesteld in 2018. De volgende situaties krijgen prioriteit:

1. eventueel samengaan basisscholen Twijzelerheide;
2. aanpassing/renovatie basisschool Drogeham.

Voorgesteld wordt een totaal investeringskrediet van € 4,5 miljoen beschikbaar te stellen voor de uitvoering van de jaarprogramma's onderwijshuisvesting in twee fasen op basis van het Integraal HuisvestingsPlan (IHP). Gelet op de verantwoordelijkheidsverdeling zal nader worden bepaald welk aandeel in de kosten in redelijkheid voor rekening komen van het schoolbestuur. De schoolbesturen ontvangen namelijk sinds 2015 rechtstreeks de rijksbijdragen voor onderhoud.

[Kadernota nr. 4.2]

VVE / peuteropvang, borging kwaliteit en nieuwe aanbieders

Peuteropvang Bernebrêge te Buitenpost vraagt subsidie als aanbieder van Voor- en Vroegschoolse Educatie (VVE). We stellen voor subsidie te verlenen aan de nieuwe aanbieder van VVE/peuteropvang, conform de hiervoor geldende regels.

[Kadernota nr. 4.3c]

Taalbad anderstalige kinderen

Het aantal statushouders dat zich in de gemeente Achtkarspelen vestigt stijgt. Het gaat om gezinnen met (jonge) kinderen met een eigen culturele achtergrond, taal en –soms traumatische– geschiedenis. Pedagogisch medewerkers, leerkrachten en vrijwilligers werken er aan deze anderstalige kinderen zo snel en zo goed mogelijk aan opvang en het reguliere onderwijs te laten deelnemen en goede onderwijskansen te kunnen bieden.

We stellen voor om bij te dragen aan de volgende activiteiten van de basisscholen en de peuteropvang:

- expertise ontwikkeling, samenwerking tussen schoolbesturen; o.a. scholing, materialen en vervoer;
- ondersteuning van de pedagogisch medewerkers in de peuteropvang.

[Kadernota nr. 4.3b]

Gymnastiek-, muziek- en ICT-onderwijs

Achtkarspelen wil vormende en verrijkende initiatieven zoals het geven van gymnastiek-, muziek- en ICT-onderwijs op basisscholen stimuleren. Ondersteuning van projecten op deze terreinen wordt in samenwerking met bijvoorbeeld lokale muziekverenigingen, De Wâldsang, "Meer muziek in de klas", Keunstwurk, lokale sportverenigingen en de bibliotheek gefaciliteerd. Het gaat om nieuwe initiatieven met als uitzondering de Algemene Muzikale Vorming (AMV); Binnen dit kader zal namelijk een vervolg worden gegeven aan AMV op de basisscholen. Het aantal deelnemende basisscholen aan AMV is de afgelopen jaren gestegen terwijl de subsidie niet is verhoogd. De nodige verhoging van € 14.000 kan binnen dit budget worden gedekt.

[Kadernota nr. 4.3coal1]

Aanpak laaggeletterdheid

Achtkarspelen voert een actief beleid en regie op de aanpak van laaggeletterdheid. Een aantal kernpartners heeft daarbij de handen ineengeslagen. De Bibliotheek NOF is een belangrijke partner voor de doorontwikkeling en uitvoering van het uitgezette beleid. Het doel van de samenwerking is het organiseren van een laagdrempelig en vooral passend aanbod voor elke "minder geletterde" waarbij het de grootste uitdaging is om de minder-geletterden te vinden en te leiden naar het aanbod. We stellen voor de aanstelling van een vaste aanjager/regisseur te faciliteren. De aanjager is regisseur van het taalnetwerk, signaleert kansen en knelpunten en rapporteert daarover naar de partners. De aanjager ontwikkelt nieuwe initiatieven om de aanpak van laaggeletterdheid in de gemeente Achtkarspelen te verbeteren en verbindt bestaande initiatieven.

[Kadernota nr. 4.3coal2]

Leerplicht; structurele uitbreiding formatie (incl. administratieve onderst. in team SD-adm.)

We verwachten met een structurele uitbreiding van 10 uren per week het extra beroep op de leerplichtambtenaren te kunnen opvangen. In 2018 hebben we de uren al tijdelijk verhoogd en we merken dat we daarmee de toegenomen vraag aan kunnen.

[Kadernota nr. 4.3d]

Ruimte voor plannen extra rijksmiddelen OAB

Er worden plannen ontwikkeld voor het intensiveren van het gemeentelijke onderwijsachterstandenbeleid (GOAB) met behulp van de inzet van de verhoogde rijksuitkering. Het nieuwe beleidsplan Koers op Kansen III (2019-2023) wordt in het najaar van 2018 voorbereid. De beoogde inzet van de (extra) middelen zal een belangrijk onderdeel zijn van dat plan.

OAB-middelen moeten worden besteed aan het bestrijden van onderwijsachterstanden en de doorgaande lijn. In het Besluit Voorschoolse Educatie zijn de specifieke eisen rondom voorschoolse educatie opgenomen. De kwaliteitseisen worden zowel door de SiSa-verantwoording als door de Onderwijsinspectie beoordeeld. Het gaat om zaken zoals: bereik doelgroep VVE, gebruik van een VVE-programma, resultaatafspraken vroegschool, kwaliteitszorg, voldoende aanbod VVE (straks 16 uur). Er volgen nog meer aanvullende eisen zoals inzet HBO-krachten.

[Kadernota nr. 4.3e]

Wel opgenomen in de Kadernota maar uiteindelijk niet of anders verwerkt in deze begroting:

(niet meegenomen onderwerpen)

n.v.t.

Overige ontwikkelingen

Verbonden Partijen

Voor een specificatie van onderstaande verbonden partijen verwijzen wij naar de paragraaf 'Verbonden partijen'

Beleidsnotities

Notities

- Onderwijs beleidsnota Koers op Kansen (2015-2019)
- Accommodatiebeleid Achtkarspelen

Gemeentelijke regelgeving

- Verordening Huisvesting Onderwijs
- Verordening Peuteropvang en VVE Achtkarspelen

Beleidsindicatoren BBV

Taakveld 04. Onderwijs			
Indicator	Eenheid	Meting	Refertejaar
% Voortijdige schoolverlaters totaal (VO + MBO)	%	1,2	(2016)
Ontwikkeling ten opzichte van de vorige meting			
Prognose op basis van de historie			
historische cijfers, verwerkt in de	begroting 2017	2,1	(2012)
	begroting 2018	onbekend	(2015)
	jaarrekening 2017	1,2	(2017)

Indicator	Eenheid	Meting	Refertejaar
Absoluut verzuim	aantal	0,8	(2017)
Ontwikkeling ten opzichte van de vorige meting			
Prognose op basis van de historie			
historische cijfers, verwerkt in de	begroting 2017	2,0	(2014)
	begroting 2018	0,6	(2016)
	jaarrekening 2017	0,8	(2017)

Indicator	Eenheid	Meting	Refertejaar
Relatief verzuim	aantal	59,6	(2017)
Ontwikkeling ten opzichte van de vorige meting			
Prognose op basis van de historie			
historische cijfers, verwerkt in de	begroting 2017	72,0	(2014)
	begroting 2018	28,8	(2016)
	jaarrekening 2017	59,6	(2017)

Voor een nadere toelichting verwijzen wij naar de bijlage 'Beleidsindicatoren BBV'

Wat gaat het kosten

In het schema hieronder is aangegeven wat dit programma kost.

Lasten en baten programma 4. Onderwijs voor resultaatbestemming						
(x € 1.000)	Rekening		Begroting			
Lasten en baten vóór stortingen/onttrekkingen aan de reserves						
	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Lasten	2.800	3.018	3.176	3.270	3.522	3.731
Baten	369	184	389	588	786	985
Saldo	-2.431	-2.834	-2.787	-2.682	-2.736	-2.746

Stortingen/onttrekkingen aan de reserves						
Saldo						
Saldo na stortingen/onttrekkingen aan de reserves						
Saldo	-2.431	-2.834	-2.787	-2.682	-2.736	-2.746

Per taakveld (incl. stortingen/onttrekkingen aan de reserves)

Onderwijshuisvesting						
Lasten	1.171	1.189	1.126	1.016	1.115	1.111
Baten	145					
Saldo	-1.026	-1.189	-1.126	-1.016	-1.115	-1.111

Onderwijsbeleid en leerlingenzaken						
Lasten	1.630	1.829	2.050	2.254	2.407	2.620
Baten	224	184	389	588	786	985
Saldo	-1.406	-1.645	-1.661	-1.666	-1.621	-1.635

Verklaring verschillen

Toelichting	(x € 1.000)
4.2 Onderwijshuisvesting	
Kapitaallasten onderwijshuisvesting zijn aangepast op basis van de afschrijvingsbedragen in het nieuwe begrotingsjaar.	47 V
Lagere materiële lasten schoolgebouwen.	16 V
Totaal 4.2 Onderwijshuisvesting	63 V
4.3 Onderwijsbeleid en leerlingenzaken	
Voor het project Koers op kansen zijn eenmalige bedragen beschikbaar t/m 2018. Deze komen in 2019 te vervallen.	90 V
Het budget voor de beleidsmonitor onderwijs is thans structureel in de begroting opgenomen. De beleidsmonitor wordt echter één keer per twee jaar uitgevoerd. De raming voor 2019 komt hiermee te vervallen.	15 V
In verband met verhoging van het BTW tarief zullen de kosten voor leerlingenvervoer toenemen.	21 N
Verhoging budget milieucommunicatie in de kadernota 2017	12 N
Kadernota 2019: Onderwijsachterstanden- en kansenbeleid (inclusief Taalbad anderstalige kinderen € 20.000, VVE/peuteropvang € 15.000 en Gymnastiek-, muziek- en ICT onderwijs € 50.000)	198 N
Kadernota 2019: rijksbijdrage in onderwijsachterstandsbeleid	198 V
Kadernota 2019: gymnastiek- en ICT-onderwijs (muziekonderwijs € 14.000 is opgenomen in programma 5)	26 N
Kadernota 2019: Aanpak laaggeletterdheid	50 N
Kadernota 2019: Leerplicht	10 N
Kadernota 2019: budget peuteropvang m.b.t. de 2 jarigen-maatregel wordt een aantal jaren verhoogd. Hier staat vergoeding uit gemeentefonds tegenover.	20 N
Kadernota 2019: lagere bijdrage aan de WM	20 V
Diverse kleine verschillen	2 N
Totaal 4.3 Onderwijsbeleid en leerlingenzaken	16 N
Totaal programma 4	47 V

5. Sport, cultuur en recreatie

De thema's in dit programma horen bij de taakvelden

0.1	Mutaties reserves
5.1	Sportbeleid en activering
5.2	Sportaccommodaties
5.3	Cultuurpresentatie, cultuurproductie en cultuurparticipatie
5.4	Musea
5.6	Media
5.7	Openbaar groen en (openlucht) recreatie

Inhoudelijk

Wat willen we bereiken

Sport en cultuur leveren een bijdrage aan de persoonlijke ontplooiing en ontwikkeling van onze inwoners. Het vergroot de sociale samenhang en deelname aan de samenleving en draagt bij aan een goed leef- en woonklimaat. Sport en cultuur bevorderen ook de gezondheid en het welzijn van jong en oud. Achtkarspelen vindt het van belang dat er voldoende voorzieningen zijn, die toegankelijk zijn voor iedereen.

Meertaligheid bevordert het lerend vermogen en het zelfvertrouwen van het individu en de gemeenschap. Deze meertaligheid in Fryslân beschouwt Achtkarspelen als een verrijking en willen wij stimuleren.

Recreatie en toerisme leveren een belangrijke bijdrage aan de leefbaarheid en vitaliteit van de gemeente. Recreatie en toerisme wordt verder ontwikkeld, waarbij het landschap van de Noardlike Fryske Wâlden een belangrijke trekker is.

Wat gaan we daar voor doen

Sportstimulering - buurtsportcoach

Achtkarspelen doet mee aan de structurele brede impuls vanuit VWS 'Sport in de buurt'. De gemeente ontvangt een extra bijdrage om sporten en bewegen te stimuleren, waarmee een buurtsportcoach wordt ingezet. Deelname aan de brede impuls vraagt cofinanciering vanuit de gemeente. Dit wordt deels bekostigd vanuit het budget gezondheid (GIDS-gelden), maar voor structurele dekking is een extra budget nodig.

[Kadernota nr. 5.1b]

Binnensport - sport- en spelmateriaal

De gemeente heeft de wettelijke taak om te zorgen voor goed en veilig ingerichte sporthallen en gymzalen voor het onderwijs. De accommodaties worden ook verhuurd aan sportverenigingen. Voor het op peil houden van het sport- en spelmateriaal in deze locaties is een verhoging van het budget nodig.

[Kadernota nr. 5.1d]

Huurtarieven Sportaccommodaties op inflatiepercentage

De huurtarieven voor alle gemeentelijke binnen- en buitensportaccommodaties worden jaarlijks verhoogd met het inflatiepercentage. Dit wordt de komende jaren gecontinueerd. Per saldo levert dit geen meer- of minderopbrengsten op.

[Kadernota nr. 5.2coal1]

Binnensport - huur gymruimte Kootstertille

Het basisonderwijs in Kootstertille gebruikt de gymnastiekruimte van MFA Tillehûs. Vanaf 2019 worden voldoende middelen opgenomen in de begroting om de contractuele afspraken met het MFA Tillehûs na te komen over de te betalen huur van de gymnastiekruimte voor het basisonderwijs.

[Kadernota nr. 5.2e]

Kapitaallasten en exploitatiebijdrage nieuwbouw zwembad Buitenpost

Het nieuwe zwembad in Buitenpost wordt naar verwachting in de zomer van 2020 opgeleverd. Om de kosten van een nieuw zwembad in Buitenpost juist in beeld te brengen, wordt de raming van de kapitaallasten en de exploitatiebijdrage op in de begroting. Per 2020 stelt de gemeente een budget beschikbaar voor de (verwachte) exploitatiebijdrage, de kapitaallasten starten vervolgens vanaf 2021.

[Kadernota nr. 5.2g]

BTW - gevolgen sportvrijstelling

Per 2019 wordt de BTW-sportvrijstelling uitgebreid. Daardoor is het geven van gelegenheid tot sportbeoefening door organisaties en instellingen die geen winstoogmerk hebben niet meer belast met 6% BTW en bestaat ook geen recht meer op aftrek van BTW op de kosten. De nadelige financiële gevolgen van deze uitbreiding moet de gemeente per 2019 opvangen.

[Kadernota nr. 5.2h]

Participeren/investeren in zonnepanelen/duurzaamheid

In 2017 is de motie 'Participeren/investeren in zonnepanelen/duurzaamheid' aangenomen. Voor uitwerking van de zes punten van deze motie is een adviesrapport en een inventarisatie van gemeentelijke gebouwen opgesteld. Er wordt gewerkt aan de interpretatie van de adviezen in het rapport, de fasering van het plaatsen van de zonnepanelen en welke gevolgen dit heeft voor de financiën. Een voorstel hiervoor wordt voorgelegd aan de raad.

[Kadernota nr. 5.2i]

Kruidhof - bedrijfsvoering

Achtkarspelen wil De Kruidhof in stand houden en wil daarvoor een maximale subsidie beschikbaar stellen. Vanaf 2020 bedraagt de maximale gemeentelijke bijdrage, in welke vorm dan ook, € 250.000.

[Kadernota nr. 5.4]

Haalbaarheidsstudie WMO-dagbesteding De Kruidhof

Om duidelijkheid te scheppen over de kansen van WMO-dagbesteding op De Kruidhof heeft Bureau Voor Noordelijke Gemeenten een haalbaarheidsstudie uitgevoerd. Aan de hand van de uitkomsten worden nadere voorstellen uitgewerkt.

[Kadernota nr. 5.4coal1]

Subsidie Bibliotheken Noord Fryslân

Omdat de prijs- en loonindexering in het bibliotheekwerk hoger ligt dan de gemeentelijke indexering vraagt Achtkarspelen voor de komende jaren een extra bijdrage. Hiermee kan de gemeente de dienstverlening van de bibliotheek op hetzelfde niveau houden en de afspraken met de andere gemeenten nakomen.

[Kadernota nr. 5.6]

MOA

De gemeente wil het openbaar groen goed onderhouden en betaalbaar houden. Achtkarspelen realiseert een bezuiniging doordat de MOA de werkzaamheden voordeliger uitvoert en door de 'na-ijleffecten' van de eerdere bezuinigingen op het openbaar groen.

[Kadernota nr. 5.7a]

Verbeteren en uitbreiden wandel- en fietsmogelijkheden

De gemeente wil recreatie en toerisme in Achtkarspelen bevorderen door het realiseren van een uitstekende wandel- en fietsinfrastructuur. Hiervoor geeft Achtkarspelen uitvoering aan het Padenplan. Dit is een uitwerking van wensen van plaatselijke belangen en gemeente om gebieden en paden te verbinden. Het budget is bedoeld voor haalbaarheidsonderzoeken, aanleg, beleving en verbetering van toeristische paden.

[Kadernota nr. 5.7coal1]

Ontwikkelen toeristische visie

Begin 2019 zal de regionale visie recreatie en toerisme worden vastgesteld. Deze visie voor Noordoost Fryslân wordt uitgewerkt in 2019 tot een gemeentelijke visie met uitvoeringsplan. Hierin worden in ieder geval opgenomen de opvaarten, historische wegen, recreatieve voorzieningen (park) Surhuisterveen en het stimuleren van aanleg van voorzieningen voor elektrische fietsen.

[Kadernota nr. 5.7coal2]

Onderzoek tarieven overige accommodaties

Om inzicht te krijgen in de huurtarieven die de gemeente hanteert bij gemeentelijke gebouwen, wordt er een onderzoek uitgevoerd. Het taxeren van huurprijzen is specialistenwerk hiervoor wordt een taxateur benaderd.

[Kadernota nr. 5.7coal5]

Speelterreinen ontwikkelingen

Achtkarspelen heeft een zorgplicht voor speelterreinen en moet de veiligheid waarborgen. Om het onderhoud van de speelterreinen goed en efficiënt uit te voeren is verhoging van het budget noodzakelijk.

[Kadernota nr. 5.7coal7]

Burgerparticipatie Groen

In Gerkesklooster-Stroobos voert de dorpsraad voor een deel het onderhoud uit van het openbaar groen. Gedurende het jaar is de pilot regelmatig geëvalueerd en indien nodig bijgestuurd. Op basis van de ervaringen in dit eerste jaar wordt het vervolg bepaald. Bij de behandeling van de kadernota is besloten dat eventuele vervolgprojecten niet ten koste van werkzaamheden van de MOA gaan.

[Kadernota nr. 5.7d]

Biodiversiteit/Landschapsbudget

De gemeente wil een bijdrage leveren aan verhoging van de biodiversiteit en landschappelijke waarden. Dit kan bijvoorbeeld door communicatieve en fysieke maatregelen of het faciliteren en ondersteunen van initiatieven uit de gemeenschap.

[Kadernota nr. 5.7e]

Miedengebied

Om de toeristische mogelijkheden van de Miedengebieden verder te verkennen is onderzoek nodig. Hierbij kijkt de gemeente onder andere naar hoe de gebieden met elkaar verbonden kunnen worden, wat er nog ontbreekt en hoe we de natuurwaarden kunnen behouden. Ook wordt er promotiemateriaal ontwikkeld en kleine aanvullingen in het toeristische aanbod gerealiseerd.

[Kadernota nr. 5.7h]

TOP (Toeristische Overstap Punten)

Achtkarspelen wil één of twee Toeristische Overstap Punten (TOP) realiseren. TOP's zijn speciaal ingerichte (kleinschalige) parkeerplaatsen met uniforme uitstraling nabij routeknooppunten van bewegwijzerde vaar-, fiets- en wandelroutes.

[Kadernota nr. 5.7i]

Wel opgenomen in de Kadernota maar uiteindelijk niet of anders verwerkt in deze begroting:

(niet meegenomen onderwerpen)

n.v.t.

Overige ontwikkelingen

Speelsterreinen

Het plan voor vervangen van de speelsterreinen is recent geactualiseerd. Dit is aanleiding geweest om in plaats van het opbouwen van een reserve, voortaan te werken met een investeringskrediet. Dit zorgt voor een verhoging van de kapitaallasten maar de toevoeging aan de reserve vervalt. Over de keuzes en financiële consequenties kunt u lezen in de paragraaf 'Onderhoud kapitaalgoederen'.

Motie Subsidie voor (sport)verenigingen

In de raadsvergadering van 20 september 2018 is aangenomen de motie P5-04 – Kaders voor subsidie aan (sport)verenigingen. De motie onderstreept het belang van de maatschappelijke taak die (sport)verenigingen hebben. Om deze maatschappelijke taak invulling te kunnen geven hebben sprekers van verenigingen initiatieven aangebracht, de gemeenteraad wil deze initiatieven vanuit de mienskip van onderop graag ondersteunen. De beleidsmatige invulling hiervan wordt nog verder uitgewerkt.

Verbonden Partijen

Voor een specificatie van onderstaande verbonden partijen verwijzen wij naar de paragraaf 'Verbonden partijen'

Gemeenschappelijke regeling

Recreatieschap Marrekrite

Stichting / Vereniging

Stichting Markant Friesland

Stichting Simke Kloostermanlien

Beleidsnotities

Notities

- Sportnota 'Mei elkoar nei in Ferweechlik Achtkarspelen', februari 2012, 2012-2015 (nieuwe sportnota is in ontwikkeling)
- Nota Accommodatiebeleid Achtkarspelen, april 2017, 2017 en verder
- Cultuurnota Achtkarspelen, december 2007, 2008-2011 (nieuwe cultuurnota is in ontwikkeling)
- Nota Frysk taalbeleid Achtkarspelen, november 2017, 2017-2021
- Notitie 'Muziekonderwijs in Achtkarspelen', september 2013, 2014 en verder
- Speelplaatsennota 1999 (uitgangspunten voor beleid nog steeds van toepassing)
- Bestemmingsplan buitengebied, 2015, 2015-2025
- Beleidsnotitie Recreatie en Toerisme, november 2003, 2004-2012 (momenteel wordt er gewerkt aan een visie voor Noordoost Fryslân)
- 'Land en water verbonden' Toekomstbeeld en Strategische visie Waterrecreatie Noordoost Fryslân, september 2013, 2013-2025

Gemeentelijke regelgeving

- Subsidieregeling Samenleving, november 2017, 2018

Beleidsindicatoren BBV

Taakveld 05. Sport, cultuur en recreatie			
Indicator	Eenheid	Meting	Refertejaar
% Niet-sporters	%	58,3	(2016)
Ontwikkeling ten opzichte van de vorige meting			
Prognose op basis van de historie			
historische cijfers, verwerkt in de	begroting 2017	58,1	(2014)
	begroting 2018	50,6	(2012)
	jaarrekening 2017	58,3	(2016)

Voor een nadere toelichting verwijzen wij naar de bijlage 'Beleidsindicatoren BBV'

Wat gaat het kosten

In het schema hieronder is aangegeven wat dit programma kost.

Lasten en baten programma 5. Sport, cultuur en recreatie voor resultaatbestemming						
(x € 1.000)	Rekening		Begroting			
Lasten en baten vóór stortingen/onttrekkingen aan de reserves						
	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Lasten	4.765	4.997	5.148	5.209	5.429	5.431
Baten	1.061	845	563	554	554	553
Saldo	-3.705	-4.152	-4.584	-4.655	-4.876	-4.878

Stortingen/onttrekkingen aan de reserves

Saldo						
--------------	--	--	--	--	--	--

Saldo na stortingen/onttrekkingen aan de reserves

Saldo	-3.705	-4.152	-4.584	-4.655	-4.876	-4.878
--------------	---------------	---------------	---------------	---------------	---------------	---------------

Per taakveld (incl. stortingen/onttrekkingen aan de reserves)

Mutaties reserves						
Lasten						
Baten	502					
Saldo	502					

Sportbeleid en activering						
Lasten	370	289	310	310	310	325
Baten	62	68	45	36	36	36
Saldo	-307	-220	-265	-274	-274	-289

Sportaccommodaties						
Lasten	1.460	1.564	1.692	1.718	1.972	1.932
Baten	327	344	344	343	343	342
Saldo	-1.133	-1.220	-1.349	-1.375	-1.629	-1.590

Cultuurpresentatie, cultuurproductie en cultuurparticipatie						
Lasten	401	384	404	404	405	405
Baten	43	40	41	41	41	41
Saldo	-358	-344	-363	-363	-364	-365

Musea						
Lasten	16	21	364	398	398	395
Baten			127	127	127	127
Saldo	-16	-21	-237	-271	-271	-268

Media						
Lasten	540	582	598	598	598	598
Baten	-25					
Saldo	-565	-582	-598	-598	-598	-598

Openbaar groen en (openlucht) recreatie						
Lasten	1.979	2.158	1.780	1.781	1.746	1.775
Baten	151	393	6	6	6	6
Saldo	-1.828	-1.765	-1.773	-1.774	-1.740	-1.769

Verklaring verschillen

Toelichting	(x € 1.000)
5.1 Sportbeleid en activering	
Kadernota: aanpassen raming buurtsportcoach	10 N
Kadernota: verhogen budget sport- en spelmateriaal	10 N
Buurtsport: wegvallen bijdrage gemeente Kollumerland	10 N
Jeugdsport: wegvallen bijdrage SWA	13 N
Saldo diverse indexeringen en kleinere budgetaanpassingen	1 N
Totaal 5.1 Sportbeleid en activering	44 N
5.2 Sportaccommodaties	
Kadernota: huur gymruimte Kootstertille	16 N
Kadernota: BTW - gevolgen sportvrijstelling	53 N
Zwembad Buitenpost: stijging rentekosten vanwege voorgenomen investering	30 N
Loonkosten: hoger budget beheerfunctie vanwege functiewaardering	6 N
Overheveling budget V&O afdeling Ontwikkeling naar ander taakveld	16 V
Gymlokalen: hogere dotatie aan voorziening groot onderhoud	4 N
Sportvelden en -terreinen: hogere kapitaallast vanwege nieuwe en duurder uitgevallen investeringen	55 N
Sportvelden en -terreinen: verlaging onderhoudsbudget vanwege overheveling en bekostiging inspectie-taak	20 V
Saldo diverse indexeringen en kleinere budgetaanpassingen	1 N
Totaal 5.2 Sportaccommodaties	129 N

5.3 Cultuurpresentatie, cultuurproductie en cultuurparticipatie	
Indexering	5 N
Kadernota: meer muziek op de scholen	14 N
Totaal 5.3 Cultuurpresentatie, cultuurproductie en cultuurparticipatie	19 N
5.4 Musea	
Kruidhof: exploitatie van taakveld 5.7 overgeheveld naar dit taakveld.	216 N
Totaal 5.4 Musea	216 N
5.6 Media	
Indexering	9 N
Kadernota: extra indexering bibliotheek	7 N
Totaal 5.6 Media	16 N
5.7 Openbaar groen en (openlucht) recreatie	
Kruidhof: exploitatie overgeheveld naar taakveld 5.4	216V
Kruidhof: WMO Dagbesteding wordt niet meer geraamd per 2019.	150N
Kadernota: MOA - goedkopere uitvoer onderhoud openbaar groen	60 V
Kadernota: ontwikkelingen toeristische visie	25 N
Kadernota: biodiversiteit/landschapsbudget	15 N
Kadernota: Miedengebied	30 N
Kadernota: Toeristische Overstap Punten	25 N
Bevordering toerisme en deelname recreatieschap Marrekrite is van taakveld 3.4 overgeheveld naar 5.7	35 N
Diverse kleine verschillen	5 N
Totaal 5.7 Openbaar groen en (openlucht) recreatie	8 N
Totaal programma 5 Sport, Cultuur en recreatie	432 N

6. Sociaal Domein

De thema's in dit programma horen bij de taakvelden

0.10	Mutaties reserves
6.1	Samenkracht en burgerparticipatie
6.2	Wijkteams
6.3	Inkomensregelingen
6.4	Begeleide participatie
6.5	Arbeidsparticipatie
6.6	Maatwerkvoorzieningen (WMO)
6.71	Maatwerkdienstverlening 18+
6.72	Maatwerkdienstverlening 18-
6.81	Geëscaleerde zorg 18+
6.82	Geëscaleerde zorg 18-

Inhoudelijk

Wat willen we bereiken

Het programma Sociaal Domein gaat over de verantwoordelijkheden van de gemeente op het terrein van de wet op de Jeugdzorg, de Wet maatschappelijke ondersteuning en de Participatie-wet. In de praktijk betekent dit dat het Sociaal Domein een veelheid aan thema's en onderwerpen beslaat waar onze inwoners dagelijks mee te maken hebben. Het Sociaal Domein is bovendien nauw verbonden met onderwerpen uit andere programma's in deze begroting zoals onderwijs, cultuur en gezondheid. Daarnaast is er overlap met het fysieke domein bijvoorbeeld op het gebied van wonen, leefbaarheid en voorzieningen.

De belangrijkste maatschappelijke opgaven binnen het Sociaal Domein in onze gemeente zijn als volgt geformuleerd:

- Onze samenleving versterken; iedereen kan veilig zichzelf zijn en meedoen.
- Van 0 tot 120 jaar naar vermogen zelfstandig kunnen wonen en functioneren.

De maatschappelijke opgaven vloeien voort uit ontwikkelingen in onze samenleving waar we weinig invloed op uit kunnen oefenen, maar waarop we als overheid wel moeten inspelen. De belangrijkste ontwikkelingen voor het Sociaal Domein zijn:

- Demografie: verdergaande vergrijzing van de samenleving in onze gemeenten.
- Technologie: de ontwikkeling van (informatie) technologie gaat in hoog tempo voort.

Vanwege de maatschappelijke veranderingen en de daarmee samenhangende veranderende "vraag" naar ondersteuning en zorg, werken we aan de transformatie van het Sociaal Domein. Het aanpassen van de structuren en processen vergt een belangrijke investering. We bereiken inmiddels steeds beter inwoners die (tijdelijk) zorg en ondersteuning nodig hebben om te kunnen functioneren.

In deze begroting voor 2019 zijn dan ook alleen de strikt noodzakelijke beleidsaanpassingen opgenomen.

Daarnaast zijn de formatieve vragen voorlopig niet gehonoreerd. Deze worden meegenomen in de nieuwe opzet van het cluster Sociaal Domein in de gezamenlijke ambtelijke werkorganisatie 8KTD. Dit is in lijn met de toelichting die is opgenomen in de financiële recapitulatie (hoofdstuk 1.3). Tijdens de gezamenlijke raadsbijeenkomst op 4 oktober 2018 wordt de "Analyse Sociaal Domein Achtkarspelen en Tytsjerksteradiel september 2018" behandeld.

Wat gaan we daar voor doen

Veilig Thuis; meldpunt HGO&KM

De 0 tot 100+ teams en Veilig Thuis, het advies- en meldpunt voor huiselijk geweld en ouderen- en kindermishandeling, beschikken over afdoende kennis en formatie om de gevolgen van de taakverzwaring bij Veilig Thuis en de aanscherping van de meldcode huiselijk geweld, ouderen- en kindermishandeling op te vangen.

[Kadernota nr. 6.1]

Huisvestingslasten van het jeugdhonk in Surhuisterveen

Er wordt voor 2019 in kaart gebracht wat de precieze huisvestingslasten zijn voor Surhuisterveen en Gerkesklooster. Er wordt inzichtelijk gemaakt waar deze dorpen behoefte aan hebben en kunnen rekenen op een extra bedrag voor volwassenwerk. Op grond hiervan komt er een voorstel met een begrotingswijziging naar de raad.

[Kadernota nr. 6.1a]

Subsidieregeling evenementen en mienskipsinitiatieven

De subsidieregeling mienskipsinitiatieven Achtkarspelen was een eenmalige regeling en wordt door haar bewezen meerwaarde structureel. De evenementenregeling is structureel en door verdubbeling van budget zijn er meer mogelijkheden. Hiermee kunnen we de mogelijkheden voor evenementen en initiatieven op het terrein van sport, cultuur en leefbaarheid uitbreiden.

[Kadernota nr. 6.1b]

Project dorpsontwikkelings- maatschappij (regionaal project vanuit ANNO-verband)

Door aan te sluiten bij het regionale ANNO-project krijgt een actief dorp uit de gemeente Achtkarspelen de kans om tot ontwikkeling te komen met behulp van de DOM-structuur.

[Kadernota nr. 6.1c]

Mantelzorg compliment

In het coalitieakkoord is het voorstel opgenomen om mantelzorgers een pas te verstrekken waarmee ze korting kunnen krijgen bij ondernemers in de gemeente. Deze pas is dan de concrete invulling van het mantelzorgcompliment en vervangt de huidige attentie op de dag van de mantelzorg.

[Kadernota nr. 6.1coal1]

Externe procesbegeleiding voor initiatieven

Ter bevordering van de samenwerking met de gemeente en andere partijen, wordt bij initiatieven externe procesbegeleiding ingezet. Dit vergroot de slagingskans van het initiatief.

[Kadernota nr. 6.1d]

Implementeren nieuwe vormen van democratie

Hier gaat het om het vergroten en toegankelijker maken van inspraak door een diverse groep inwoners. Zo is er vanuit dienstverlening de intentie om een (digitaal) inwonerspanel op te zetten. Om ook de ruimte te bieden voor diepgang en de kwetsbare inwoners, is er ruimte om het gesprek aan te gaan middels dialoogtafels.

[Kadernota nr. 6.1e]

Kostenvergoeding maatschappelijke begeleiding gehuisveste vergunninghouders

Er wordt jaarlijks € 50.000 beschikbaar gesteld voor de maatschappelijke begeleiding van de gehuisveste vergunninghouder en incidentele kleine aanpassingen van woningen bij het huisvesten van grote gezinnen. Dit wordt gedekt door een verhoging uitkering gemeentefonds.

[Kadernota nr. 6.1f]

Schuldhulpverlening (neutraal) wijzigen beleid /verschuiven budgetten

Achtkarspelen realiseert samen met Tytsjerksteradiel een gezamenlijke wijze van uitvoering van schulddienstverlening, waarbij de dienstverlening waar mogelijk nog verder wordt geoptimaliseerd.

[Kadernota nr. 6.1p]

Sociaal Domein: Voorlopige reservering t.b.v. formatieve uitbreidingen

De reservering uit de kadernota wordt niet overgenomen naar de begroting conform de motie "Uitbreiding fte's binnen het Sociaal Domein" 12 juli 2017.

[Kadernota nr. 6.1res]

Wijziging subsidiering door SDF van Gecertificeerde Instellingen t.b.v. door hen geboden hulpverlening in het "vrijwillige kader (voorheen drang)

De taken rondom de veiligheid van kinderen, die vallen onder de directe gemeentelijke verantwoordelijkheid, worden uitgevoerd door de gezinswerkers die daarvoor voldoende kennis hebben en/of daarvoor gebruik maken van het aanbod van de gecertificeerde instellingen.

[Kadernota nr. 6.2]

Wijziging loonkostensubsidie naar loondispensatie per 1.7.2019

Door het Ministerie van SZW wordt momenteel onderzoek gedaan naar de omzetting van loonkostensubsidie naar loondispensatie. Duidelijk is dat deze omzetting consequenties heeft voor de werkzoekenden en de gemeentelijke uitvoering. De impact voor de gemeentelijke uitvoering laat zich nog niet voorspellen, echter wanneer de plannen doorgaan brengt dit extra werk met zich mee en zal dit leiden tot hogere uitvoeringskosten.

NB: Actuele ontwikkeling. Op 7 september heeft het ministerie besloten de maatregel in te trekken. Zie ook "Wel opgenomen in de kadernota maar uiteindelijk niet of anders verwerkt in deze begroting"

[Kadernota nr. 6.3a]

Armoedebestrijding

Achtkarspelen wil het armoedebeleid "Iedereen van waarde", waarbij bestaande armoede wordt bestreden en wordt getracht te voorkomen dat nieuwe armoede ontstaat, voortzetten.

[Kadernota nr. 6.3b]

Schuldhulpverlening

Achtkarspelen wil een:

- effectieve privacy-bestendige vroeg-signalering.
- hoogwaardig budgetbeheer wanneer ondersteuning niet in de eigen omgeving kan worden georganiseerd, al dan niet met vrijwilligers, zowel preventief, tijdens een schuldentraject als in de vorm van nazorg.
- effectieve schuldregeling/sanering.

[Kadernota nr. 6.3c]

Daling bijstandsgerechtigden

Achtkarspelen kiest voor een integrale aanpak waarbij naast de reguliere mogelijkheden de MOA, Schulddienstverlening en BUIG-projecten helpen om de vraag naar bijstand te beperken. Daarnaast blijven we alert op een rechtmatige bijstandsverstrekking. Hierbij horen een strenge poortwachtersfunctie, een handhaving gericht op preventie en een daadkrachtige fraudeaanpak.

[Kadernota nr. 6.3coal1]

Handhaving Sociaal Domein breed

Achtkarspelen zet een Sociaal Domein breed handhavingssysteem op dat in navolging van de handhaving binnen de Participatiewet is ingestoken op preventie.

[Kadernota nr. 6.3d]

Hogere lasten WSW, compensatie via integratie-uitkering

Het budget van de loonkosten-WSW wordt verhoogd conform de begroting 2019 GR SW Fryslân. Dit wordt gecompenseerd door de verhoging van de integratie-uitkering.

[Kadernota nr. 6.4a]

Beschermd wonen, overdracht naar gemeenten

Middels een pilot tijdig aan de slag te gaan met het ontwikkelen van nieuwe vormen van opvang en/of beschermd wonen. Vanaf 2021 wordt beschermd wonen en opvang een taak van de gemeente. Samen met ketenpartners wordt deze nieuwe taak voorbereid.

[Kadernota nr. 6.5]

Dementie vriendelijke gemeente (nieuwe beleid)

Met ketenpartners, cliënten en inwoners samenhangend beleid te ontwikkelen rondom dementie. De nadruk ligt hierbij op het creëren van algemene voorzieningen waardoor er geen (of pas later) duurdere maatwerkvoorzieningen ingezet hoeven te worden. Het gaat bijvoorbeeld over het ontwikkelen van laagdrempelige ontmoetingsplekken in de gemeente in de vorm van een huiskamer waar vormen van dagbesteding middels een algemene voorziening worden aangeboden. Er wordt daarbij optimaal gebruik gemaakt van vrijwilligers, werkervaringsplekken en inzet vanuit de studenten van de NHL/Stenden.

[Kadernota nr. 6.6]

Invoering I-documenten SD

In 2018 is een project gestart om de post- en archiefstromen in het Sociaal Domein, die nu nog analoog (op papier) zijn, te digitaliseren. Hiertoe wordt iDocumenten geïmplementeerd. Met de invoering van iDocumenten wordt een grote kwaliteitsslag geslagen in het beheersen van post- en archiefstromen. Documenten kan tevens zaakgericht werken ondersteunen.

De module iDocumenten brengt extra beheerstaken met zich mee, het gaat hierbij om het beheer van de module zelf en om beheerstaken in de Pink makelaar. De capaciteit bij de applicatiebeheerders Sociaal Domein is niet toereikend om deze extra taken uit te voeren.

Daarom is het voorstel om de toegestane formatie voor applicatiebeheer Sociaal Domein op te hogen met 0,5 fte. Waarvan 0,25 fte t.l.v. Tytsjerksteradiel en 0,25 fte t.l.v. Achtkarspelen.

[Kadernota nr. 0.04i]

Wel opgenomen in de Kadernota maar uiteindelijk niet of anders verwerkt in deze begroting:

(niet meegenomen onderwerpen)

Sociaal Domein: uitbreiding capaciteit financieel specialist

N.a.v. aangenomen motie om eerst de adviezen in rapport AEF tot uitvoering te brengen en dan pas te kijken of uitbreiding van fte's binnen het Sociaal Domein nog gewenst is. Daarna met onderbouwde voorstellen te komen. (zie 6.1 res)

[Kadernota nr. 6.1i]

Sociaal Domein: Inrichting archief Jeugdzorg

N.a.v. aangenomen motie om eerst de adviezen in rapport AEF tot uitvoering te brengen en dan pas te kijken of uitbreiding van fte's binnen het Sociaal Domein nog gewenst is. Daarna met onderbouwde voorstellen te komen. (zie 6.1 res)

[Kadernota nr. 6.1j]

Sociaal Domein: bijstand uitbreiding formatie door toegenomen complexiteit en hogere instroom voormalige wajong doelgroep

N.a.v. aangenomen motie om eerst de adviezen in rapport AEF tot uitvoering te brengen en dan pas te kijken of uitbreiding van fte's binnen het Sociaal Domein nog gewenst is. Daarna met onderbouwde voorstellen te komen. (zie 6.1 res)

[Kadernota nr. 6.1l]

Sociaal Domein: Structurele formatie uitbreiding functie inkoop en contractmanagement

Naar aanleiding van de aangenomen motie om eerst de adviezen in rapport AEF tot uitvoering te brengen en dan pas te kijken of uitbreiding van fte's binnen het Sociaal Domein nog gewenst is. Daarna met onderbouwde voorstellen te komen. (zie 6.1 res)

[Kadernota nr. 6.1n]

Sociaal Domein: Vroegsignalering schulden

N.a.v. aangenomen motie om eerst de adviezen in rapport AEF tot uitvoering te brengen en dan pas te kijken of uitbreiding van fte's binnen het Sociaal Domein nog gewenst is. Daarna met onderbouwde voorstellen te komen. (zie 6.1 res)

[Kadernota nr. 6.1o]

Sociaal Domein: Personen met verward gedrag

N.a.v. aangenomen motie om eerst de adviezen in rapport AEF tot uitvoering te brengen en dan pas te kijken of uitbreiding van fte's binnen het Sociaal Domein nog gewenst is. Daarna met onderbouwde voorstellen te komen. (zie 6.1 res)

[Kadernota nr. 6.5a]

Overige ontwikkelingen

Motie: "Schuldhelpverlening in eigen huis voortzetten" 12 juli 2017

- Deze motie heeft niet direct financiële gevolgen

Motie: "Schuldhelpdienstverlening" 19 juli 2017

- Deze motie heeft niet direct financiële gevolgen

Motie: "Uitbreiding fte's binnen het Sociaal Domein" 12 juli 2017

- Deze motie roept op eerst de adviezen genoemd in het rapport AEF tot uitvoering te brengen en dan pas te kijken of uitbreiding van fte's binnen het Sociaal Domein nog gewenst is en daarna eventueel met onderbouwde voorstellen te komen voor uitbreiding en/of vermindering.
Dit heeft gevolgen voor de in de kadernota opgenomen reservering t.b.v. formatie-uitbreidingen: Kadernota nr. 6.1res waarin voor 2019 € 312.500 is opgenomen.
- Deze motie heeft tevens tot gevolg dat de tijdelijke formatie voor vroegsignalering nog niet kan worden omgezet in structurele formatie, zie Kadernota nr. 6.1o.

Nagekomen ontwikkelingen/landelijk beleid:

Loon dispensatie

Op 7 september jl. heeft staatssecretaris Van Ark laten weten dat de voorgenomen wijziging loonkostensubsidie naar loondispensatie niet zal worden doorgevoerd. Het is nu nog niet bekend of er een vervangende maatregel zal worden doorgevoerd.

Landelijk actieprogramma Zorg voor Jeugd

De Rijksoverheid heeft middelen voor de jeugdzorgregio's beschikbaar gesteld om de transformatie van de jeugdzorg te versnellen volgens een zestal actielijnen. Fryslân heeft er voor gekozen deze middelen te gebruiken voor het versterken van de samenwerking in de keten, samenwerking onderwijs en zorg, opzetten van een expertteam en echtscheidingsproblematiek. Deze thema's worden in de komende jaren uitgewerkt en moeten onder meer leiden tot een kostenbesparing in de jeugdzorg. Het actieprogramma heeft niet direct financiële gevolgen.

Landelijk actieprogramma Geweld hoort nergens thuis.

Huiselijk geweld, ouderen- en kindermishandeling zijn een hardnekkig probleem met grote gevolgen voor de betrokkenen, maar ook voor de samenleving. De Rijksoverheid heeft ook hiervoor middelen beschikbaar gesteld die gedeeltelijk worden onttrokken aan de algemene uitkering voor de gemeenten. De komende jaren zullen de drie actielijnen van dit programma (eerder en beter in beeld; stoppen en duurzaam oplossen; specifieke doelgroepen) verder worden uitgewerkt in een regionaal Fries actieprogramma en in het project Veilig in het Sociaal Domein. Het actieprogramma is inhoudelijk verbonden met het actieprogramma Zorg voor Jeugd en het landelijk uitvoeringsprogramma Scheiden zonder Schade, gebaseerd op de rapportage 'Scheiden... en de kinderen dan?'

Verbonden Partijen

Voor een specificatie van onderstaande verbonden partijen verwijzen wij naar de paragraaf 'Verbonden partijen'.

Gemeenschappelijke regeling

Sociale Werkvoorziening Fryslân

Stichting / Vereniging

MOA

Vennootschap / Coöperatie

Caparis NV

Beleidsnotities

Notities

- Contourennotitie Participatie-wet (16 april 2015)
- Armoedebelidsplan "Iedereen van waarde" 2015 - 2018 (22 januari 2015)
- Beleidsplan schuldhulpverlening 2017 - 2020 (22 juni 2017)
- Notitie "MOA - Van waarde zijn" (inclusief bijlagen) (mei 2016)
- Eindrapportage werkgroep herstructurering sociale werkvoorziening (oktober 2015)
- Sociale Maatschappelijke Agenda 2012 - 2015 (6 september 2012)
- Startnotitie Zorg voor Jeugd Achtkarspelen (5 maart 2013)
- Startnotitie project transitie AWBZ > Wmo Achtkarspelen en Tytsjerksteradiel (5 maart 2013)
- Beleidskader Transities Sociaal Domein (13 februari 2014)
- Beleidsplan Zorg voor Jeugd Achtkarspelen 2015 - 2018 (2 oktober 2014)
- Beleidsplan Wmo 2015 (27 november 2014)
- Welzijnsopdracht 2018 - 2020 incl. Notitie Mantelzorg 2018 - 2020 (22 februari 2018)

Gemeentelijke regelgeving

- Afstemmings- en fraudeverordening PW en IOAW, ingaande 1 juli 2016 (15 september 2016)
- Participatieverordening gemeente Achtkarspelen, ingaande 1 juli 2017 (15 juni 2017)
- Verordening Tegenprestatie 2015 gemeente Achtkarspelen, ingaande 1-1-2016 (11 december 2015)
- Verordening Cliëntenraad Werk en Inkomen, ingaande 1 maart 2015 (12 februari 2015)
- Verordening Kansregeling, ingaande 1 januari 2016 (10 december 2015)
- Verordening Topregeling, ingaande 1 januari 2016 (10 december 2015)
- Verordening Individuele Studietoelage, ingaande 1 juli 2015 (16 april 2015)
- Verordening Jeugdhulp gemeente Achtkarspelen, ingaande 1 januari 2018 (23 november 2017)
- Besluit maatschappelijke ondersteuning gemeente Achtkarspelen (24 februari 2015)
- Verordening Maatschappelijke ondersteuning gemeente Achtkarspelen, ingaande 1 januari 2018 (14 december 2017)
- Deelverordening peuteropvang en voorschoolse educatie, ingaande 1 september 2014 (11 februari 2016)

Beleidsindicatoren BBV

Taakveld 06. Sociaal Domein			
Indicator	Eenheid	Meting	Refertejaar
% Jeugdwerkloosheid	%	1,8	(2015)
Ontwikkeling ten opzichte van de vorige meting			
Prognose op basis van de historie			
historische cijfers, verwerkt in de	begroting 2017	3,0	(2012)
	begroting 2018	1,8	(2015)
	jaarrekening 2017	1,8	(2015)

Indicator	Eenheid	Meting	Refertejaar
% kinderen in armoede	%	5,5	(2015)
Ontwikkeling ten opzichte van de vorige meting			
Prognose op basis van de historie			
historische cijfers, verwerkt in de	begroting 2017	4,3	(2012)
	begroting 2018	5,5	(2015)
	jaarrekening 2017	5,5	(2015)

Indicator	Eenheid	Meting	Refertejaar
Aantal re-integratievoorzieningen	aantal	45,5	(2017)
Ontwikkeling ten opzichte van de vorige meting			
Prognose op basis van de historie			
historische cijfers, verwerkt in de	begroting 2017	47,4	(2015)
	begroting 2018	41,9	(2016)
	jaarrekening 2017	41,9	(2016)

Indicator	Eenheid	Meting	Refertejaar
Bijstandsuitkeringen	aantal	39,8	(2017)
Ontwikkeling ten opzichte van de vorige meting			
Prognose op basis van de historie			
historische cijfers, verwerkt in de	begroting 2017	41,6	(2015)
	begroting 2018	42,9	(2016)
	jaarrekening 2017	41,6	(2017)

Indicator	Eenheid	Meting	Refertejaar
Jongeren met delict voor rechter	%	1,3	(2015)
Ontwikkeling ten opzichte van de vorige meting			
Prognose op basis van de historie			
historische cijfers, verwerkt in de	begroting 2017	1,8	(2012)
	begroting 2018	1,3	(2015)
	jaarrekening 2017	1,3	(2015)

Indicator	Eenheid	Meting	Refertejaar
Jongeren met jeugdbescherming	%	1,4	(2017)
Ontwikkeling ten opzichte van de vorige meting			
Prognose op basis van de historie			
historische cijfers, verwerkt in de	begroting 2017	1,1	(2015)
	begroting 2018	1,3	(2016)
	jaarrekening 2017	1,3	(2016)

Indicator	Eenheid	Meting	Refertejaar
Jongeren met jeugdhulp	%	10,9	(2017)
Ontwikkeling ten opzichte van de vorige meting			
Prognose op basis van de historie			
historische cijfers, verwerkt in de	begroting 2017	12,8	(2015)
	begroting 2018	13,3	(2016)
	jaarrekening 2017	11,6	(2017)

Indicator	Eenheid	Meting	Refertejaar
Jongeren met jeugdreclassering	%	0,3	(2017)
Ontwikkeling ten opzichte van de vorige meting			
Prognose op basis van de historie			
historische cijfers, verwerkt in de	begroting 2017	0,4	(2015)
	begroting 2018	0,3	(2016)
	jaarrekening 2017	0,3	(2016)

Indicator	Eenheid	Meting	Refertejaar
Netto arbeidsparticipatie	%	65,0	(2017)
Ontwikkeling ten opzichte van de vorige meting			
Prognose op basis van de historie			
historische cijfers, verwerkt in de	begroting 2017	63,3	(2015)
	begroting 2018	64,9	(2016)
	jaarrekening 2017	64,9	(2016)

Indicator	Eenheid	Meting	Refertejaar
Wmo-cliënten met een maatwerkarrangement	aantal	56,0	(2017)
Ontwikkeling ten opzichte van de vorige meting			
Prognose op basis van de historie			
historische cijfers, verwerkt in de	begroting 2017	54,0	(2015)
	begroting 2018	50,0	(2016)
	jaarrekening 2017	54,0	(2017)

Voor een nadere toelichting verwijzen wij naar de bijlage 'Beleidsindicatoren BBV'

Wat gaat het kosten

In het schema hieronder is aangegeven wat dit programma kost.

Lasten en baten programma 6. Sociaal Domein voor resultaatbestemming						
(x € 1.000)	Rekening		Begroting			
Lasten en baten vóór stortingen/onttrekkingen aan de reserves						
	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Lasten	41.457	39.657	40.939	40.321	39.960	39.533
Baten	13.054	12.869	12.875	12.875	12.817	12.817
Saldo	-28.402	-26.788	-28.064	-27.446	-27.143	-26.716

Stortingen/onttrekkingen aan de reserves						
Saldo	7.136					

Saldo na stortingen/onttrekkingen aan de reserves						
Saldo	-21.266	-26.788	-28.064	-27.446	-27.143	-26.716

Per taakveld (incl. stortingen/onttrekkingen aan de reserves)

Mutaties reserves						
Lasten						
Baten	7.136					
Saldo	7.136					

Samenkracht en burgerparticipatie						
Lasten	2.475	3.047	2.864	2.700	2.676	2.676
Baten	78					
Saldo	-2.397	-3.047	-2.864	-2.699	-2.676	-2.675

Wijkteams						
Lasten	3.161	1.935	1.536	1.536	1.536	1.536
Baten						
Saldo	-3.161	-1.935	-1.536	-1.536	-1.536	-1.536

Inkomensregelingen						
Lasten	15.485	15.919	14.597	14.597	14.597	14.593
Baten	12.346	12.496	12.502	12.502	12.444	12.444
Saldo	-3.139	-3.423	-2.095	-2.095	-2.153	-2.149

Begeleide participatie						
Lasten	5.776	5.418	5.597	5.468	5.355	5.214
Baten	35					
Saldo	-5.741	-5.418	-5.597	-5.468	-5.355	-5.214

Arbeidsparticipatie						
Lasten	1.132	1.187	1.644	1.611	1.611	1.611
Baten	230					
Saldo	-902	-1.187	-1.644	-1.611	-1.611	-1.611

Maatwerkvoorzieningen (WMO)						
Lasten	557	790	1.158	1.158	1.158	1.158
Baten	6					
Saldo	-551	-790	-1.158	-1.158	-1.158	-1.158

Maatwerkdienstverlening 18+						
Lasten	5.965	5.509	6.536	6.536	6.536	6.536
Baten	-9	13	13	13	13	13
Saldo	-5.973	-5.496	-6.523	-6.523	-6.523	-6.523

Maatwerkdienstverlening 18-						
Lasten	6.115	5.043	5.842	5.551	5.326	5.044
Baten						
Saldo	-6.115	-5.043	-5.842	-5.551	-5.326	-5.044

Geëscaleerde zorg 18+						
Lasten						
Baten	369	360	360	360	360	360
Saldo	369	360	360	360	360	360

Geëscaleerde zorg 18-						
Lasten	792	810	1.165	1.165	1.165	1.165
Baten						
Saldo	-792	-810	-1.165	-1.165	-1.165	-1.165

Verklaring verschillen

Toelichting	(x € 1.000)
6.1 Samenkracht en burgerparticipatie	
Actualisering personeelskosten. Voor de begroting 2019 is een nieuwe raming gemaakt voor de personeelskosten. Hierbij is het mogelijk dat er door voortschrijdend inzicht verschuivingen plaatsvinden in de toerekening naar de taakvelden.	1 V
Mutatie kapitaallasten. Betreft zowel vrijval van bestaande a.g.v. afgeschreven boekwaarden als nieuwe door gedane investeringen.	114 V
Vervallen afkoopsom ouderengroepen (alleen 2018).	15 V
Voortzetten subsidiëring ouderensosen.	2 N
Vervallen subsidiëring SCW (kosten Werkpro).	40 V
Vervallen reservering Sociaal Domein. In de bij de begroting 2018 horende meerjarenraming was een reservering opgenomen voor ontwikkelingen in het Sociaal Domein. In de begroting 2019 is een nadelige ontwikkeling meegenomen. De genoemde reservering vormt een deel van de dekking voor deze ontwikkeling.	97 V
Actualisering bijdrage aan WM. Hierboven is bij de actualisering van de loonkosten aangegeven dat er door voortschrijdend inzicht verschuivingen plaatsvinden in de toerekening naar de taakvelden.	85 V
Kadernota: 0.0.8.a. verhoging laag btw tarief van 6% naar 9%.	4 N
Kadernota: 6.1.b. subsidieregeling evenementen en mienskipsinitiatieven.	78 N
Kadernota: 6.1.c. dorpsontwikkelingsmaatschappij.	13 N
Kadernota: 6.1.coal. kortingspas mantelzorg.	10 N
Kadernota: 6.1.d. externe procesbegeleiding voor initiatieven.	7 N
Kadernota: 6.1.e. implementeren vormen van democratie.	5 N
Kadernota: 6.1.f. kostenvergoeding maatschappelijke begeleiding gehuisveste vergunninghouders.	50 N
Totaal 6.1 Samenkracht en burgerparticipatie	183 V

6.2 Wijkteams	
Actualisering personeelskosten. Zie toelichting bij 6.1.	9 N
Actualisering bijdrage aan de Werkmaatschappij. Zie toelichting bij 6.1.	408 V
Totaal 6.2 Wijkteams	399 V
6.3 Inkomensregelingen:	
De uitkeringslasten van de BUIG worden in 2019 gebaseerd o.b.v. werkelijke lasten i.p.v. de rijksbijdrage in 2018.	515 V
Lagere loonkosten door o.m. verplaatsen van het taakveld loonkosten team werk naar taakveld arbeidsparticipatie (zie stijging bij taakveld arbeidsparticipatie).	698 V
Er is een stijging van de rijksbijdrage t.o.v. 2018 met € 255.000, dit is op basis van het nader voorlopig budget.	255 V
Tegenover deze stijging dalen de overige baten (dit is gerelateerd aan de lagere uitkeringslasten)	250 N
Lager budget kansregeling, werd gedurende beleidsplan(2014-2018) bekostigd uit Klijsma gelden.	134 V
Diverse kleine verschillen	25 N
Totaal 6.3 Inkomensregelingen:	1.327 V
6.4 Begeleide participatie	
De stijging van de begrote lasten ten opzichte van 2018 wordt veroorzaakt door een hogere CAO stijging (Caparis) en een groter aantal SE.	153 N
De stijging wordt veroorzaakt door een hogere bijdrage aan overige Werkvoorziening-schappen.	15 N
De stijging wordt veroorzaakt door hogere uitvoeringskosten SW	11 N
Totaal 6.4. Begeleide participatie	179 N
6.5 Arbeidsparticipatie	
De stijging van de lasten ten opzichte van 2018 wordt met name veroorzaakt door een verschuiving van de doorbelaste loonkosten Werkmaatschappij van het taakveld inkomensregelingen naar het taakveld arbeidsparticipatie.	457 N
Totaal 6.5 Arbeidsparticipatie	457 N
6.6 Maatwerkvoorzieningen	
Actualisering bijdrage aan de Werkmaatschappij. Zie toelichting bij 6.1.	368 N
Totaal 6.6 Maatwerkvoorzieningen	368 N
6.71 Maatwerkdienstverlening 18+	
Actualisering bijdrage aan Werkmaatschappij. Zie toelichting bij 6.1.	648 N
Stelpost prognose ontwikkeling uitgaven Sociaal Domein. Naar aanleiding van het resultaat 2017 is ambtelijk onderzoek gedaan naar de (mogelijke) oorzaken van de ontstane overschrijding. Op basis daarvan is een prognose gemaakt voor de begroting 2019 en de meerjarenramingen over de ontwikkeling in de uitgaven.	379 N
Totaal 6.71 Maatwerkdienstverlening 18+	1.027 N
6.72 Maatwerkdienstverlening 18-	
Actualisering bijdrage aan de Werkmaatschappij. Zie toelichting bij 6.1.	544 N

Stelpost prognose ontwikkeling uitgaven Sociaal Domein. Zie toelichting bij 6.71.	379 N
Stelpost bezuinigingen op Sociaal Domein	124 V
Totaal 6.72 Maatwerkdienstverlening 18-	799 N
6.82 Geëscaleerde zorg 18-	
Kadernota bijdrage Veiligheidshuis	3 N
Actualisering bijdrage aan de Werkmaatschappij. Zie toelichting bij 6.1.	352 N
Totaal 6.82 Geëscaleerde zorg 18-	355 N
Totaal programma 6 Sociaal Domein	1.276 N

7. Volksgezondheid en milieu

De thema's in dit programma horen bij de taakvelden

7.1	Volksgezondheid
7.2	Riolering
7.3	Afval
7.4	Milieubeheer
7.5	Begraafplaatsen en crematoria

Inhoudelijk

Wat willen we bereiken

Volksgezondheid

Achtkarspelen wil zowel in lichamelijk als psychisch opzicht zoveel mogelijk gezondheidswinst halen en gezondheidsverlies voorkomen. In Achtkarspelen is ten opzichte van andere gemeenten relatief veel overgewicht en alcoholgebruik. De gemeente zet in op deze twee speerpunten, met name gericht op jongeren en hun omgeving: Gezond Gewicht, waarin gestreefd wordt naar een gezond gewicht en Minder Middelengebruik, waarin alcohol- en drugsgebruik wordt aangepakt. Alleen een samenhangende aanpak werkt, dus willen we aanhaken bij thema's als armoedebestrijding en een gezonde fysieke omgeving. We willen gezondheid stimuleren tijdens de hele levensloop; vanaf een gezonde zwangerschap, tot zo lang mogelijk gezond zelfstandig thuis wonen. Voor het onderdeel gezondheid dat is ondergebracht bij de Veiligheidsregio Fryslân (VRF) wordt verwezen naar Programma 1 Onderwerp: Veiligheidsregio-autonoom (nr. 1.1).

Riolering

Doel is om de gemeente op een adequate manier te ontdoen van afvalwater en wateroverlast te voorkomen. Dit gebeurt door uitvoering te geven aan het Gemeentelijk Rioleringsplan (GRP), onder andere door de aanleg van regenwaterstructuren. Achtkarspelen voldoet aan wettelijke zorgplichten zoals vastgelegd in de Wet milieubeheer en de Waterwet. Hierbij is doelmatig beheer het streven: kwaliteit vergroten tegen zo laag mogelijke maatschappelijke kosten. Verstening van tuinen en groen bij openbare gebouwen moet worden beperkt en ontmoedigd omdat dit een negatief effect op afwatering heeft.

Afval

Achtkarspelen wil geen invoering van gedifferentieerde tarieven (diftar) voor het ophalen van het huisvuil. Afval kan gratis bij de milieustraat in Buitenpost worden gebracht. De vraag is om meer duidelijkheid te krijgen over de aard en oorsprong van het aangeleverde afval. Wat betreft het verwijderen van asbest: Achtkarspelen zal onderzoeken hoe de particuliere woningbezitter de verwijderde asbest zonder extra kosten kan afvoeren.

Milieubeheer

Milieuaspecten (geluid, bodem, lucht, licht, flora & fauna, externe veiligheid etc.) vormen onderdeel van de Wet Algemene Bepalingen Omgevingsrecht (WABO) en de Omgevingswet. Binnen de nieuwe Omgevingswet en Omgevingsvisie komen alle aspecten van de fysieke leefomgeving bijelkaar. De milieuaspecten worden hierin meegenomen. Een onderdeel van de Omgevingswet is de overdracht van taken op het gebied van bodem van de Provincie naar de gemeente.

Met betrekking tot duurzaamheid zijn verschillende doelen geformuleerd. Deze komen, afhankelijk van de aard, terug in de programma's waar zij thuishoren.

Wat gaan we daar voor doen

Pedagogische thuisbegeleiding

Vanaf 2018 staat er geen budget meer voor pedagogische thuisbegeleiding in de begroting. Het was indertijd wegbezuinigd en is vervolgens als tijdelijk budget voor enkele jaren weer in de begroting opgenomen. De behoefte is zo groot dat het bedrag van € 20.000 niet meer toereikend blijkt te zijn, maar er inmiddels € 30.000 nodig is. Het was afwachten in hoeverre deze voorziening actueel zou blijven, mede met het oog op de ontwikkeling van het Jeugdteam. Inmiddels blijkt in de gezinnen in Achtkarspelen een toenemende behoefte te zijn aan pedagogische thuisbegeleiding. Dit is een gezamenlijke conclusie van de JGZ en het Jeugdteam. Het voorstel is de voorziening Pedagogische Thuisbegeleiding structureel te begroten.

[Kadernota nr. 7.1b]

Demontage milieustraat

Verder uitvoering geven aan het plan om op de milieustraat met inzet van de MOA te komen tot hergebruik en (daarvoor geschikte) afvalstromen te demonteren. Demonteren en hergebruik levert een kostenbesparing op. De bedoeling is dat het project (op termijn) zichzelf hierdoor kan bekostigen. Voor 2018 en ook 2019 is er geld beschikbaar gesteld vanuit (o.a. vanuit de BUIG-middelen). Afhankelijk van de resultaten en de ervaring zou er mogelijk vanaf 2020 weer geld nodig zijn. Ook dan is kostenneutrale uitvoering het streven. Eventuele lastenverhoging wordt toegerekend aan de afvalstoffenheffing en heeft derhalve geen effect op het begrotingsaldo.

[Kadernota nr. 7.3a]

VANG doelstellingen

Doelstelling is om in 2020 maximaal 100 kilogram restafval per persoon per jaar te hebben. Daarbij is ook het doel om een afval scheidingspercentage van minimaal 75% te hebben. Op dit moment is er nog sprake van 180 kilogram restafval per persoon. Het scheidingspercentage ligt op 72%. De uitdaging ligt dus vooral in het terugdringen van de kilogrammen. Het blijft nodig om verschillenden instrumenten (communicatie, bewustwording, aanpassing in inzameling etc.) in te zetten voor de realisatie van het doel. Eventuele lastenverhoging wordt toegerekend aan de afvalstoffenheffing en heeft derhalve geen effect op het begrotingsaldo.

[Kadernota nr. 7.3b]

Milieustraat,(oa aanpassingen ivm vergunningen, deelstromen)

Dit betreft aanpassingen die nodig zijn om de vergunning te behouden. Dan gaat het bijvoorbeeld om de vloeistofdichtheid van de ondergrond en een uitbreiding van het aantal deelstromen. Eventuele lastenverhoging wordt toegerekend aan de afvalstoffenheffing en heeft derhalve geen effect op het begrotingsaldo, wel op het tarief van de afvalstoffenheffing. Het gaat om een verhoging van een bestaand investeringskrediet. De verwachting is dat de investering in 2019 afgerond zal worden waardoor de effecten via de kapitaallasten vanaf 2020 zichtbaar zijn in de begroting.

[Kadernota nr. 7.3c]

FUMO, overdracht basistaken VTH

Op 1 juli 2017 is het Besluit VTH in werking getreden. Dit besluit gaat over welke Wabotaken worden aangemerkt als "basistaak" en als zodanig verplicht moeten worden overgedragen aan FUMO. Het besluit heeft tot gevolg dat er meer taken naar de FUMO moeten worden overgedragen. Dit heeft zowel financiële- als personele gevolgen. De kosten van de gehele nieuwe taak die per 1-1-2020 wordt overgedragen bedragen structureel € 81.500. Na het wegwerken van frictiekosten vanaf 2022 blijft een structurele jaarlijkse kostenpost over van € 40.000.

Besloten is om in 2019 alleen het (extra) milieutoezicht aan de FUMO over te dragen. De kosten van het milieutoezicht alleen bedragen structureel per jaar € 25.500. Door vermindering van de taak bij VTH kan bestaande vacatureruimte vervallen. Dit levert direct een besparing op van ca 13.000,- Er blijft een structurele kostenpost over van € 12.500 voor 2019.

[Kadernota nr. 7.4]

Fumo begroting

In april heeft de raad ingestemd met het indienen van een zienswijze op de ontwerpbegroting 2019 en de begrotingswijziging 2018.

[Kadernota nr. 7.4a]

Duurzaamheidslening

De gemeente promoot de mogelijkheid om een duurzaamheidslening af te sluiten via SVn voor een goedkope lening aan particulieren die hun woning gaan verduurzamen. Via de SVn kan nl. een beroep gedaan worden op BNG Duurzaamheidsfonds, energiespaarlening of FSFE-lening. De gemeente kan er daarnaast ook voor kiezen om (opnieuw) een eigen duurzaamheidslening via het SVn in het leven te roepen, hiermee kan de gemeente sturen in de voorwaarden en/of doelgroepen. De genoemde duurzaamheidsleningen zijn reeds bestaande voorzieningen vanuit het rijk en de provincie. Deze worden beheerd door het SVn. De leningen zelf zijn voor de gemeente kostenneutraal (dit geldt ook voor een eigen lening/garantstelling). In principe heeft de gemeente hier alleen een communicatierol in.

[Kadernota nr. 7.4coal1]

Wel opgenomen in de Kadernota maar uiteindelijk niet of anders verwerkt in deze begroting:

(niet meegenomen onderwerpen)

n.v.t.

Overige ontwikkelingen

Motie Gemyske bestrijdingsmiddels

Bij de behandeling van de kadernota is een motie aangenomen (P7-M1) over "Gemyske bestrijdingsmiddels". Het gaat dan om het geven van voorlichting over milieuvriendelijke alternatieven en het gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen zo snel mogelijk uit te bannen. Binnen de bestaande eigen bedrijfsvoering is dit al zoveel mogelijk het geval. Met betrekking tot de voorlichting blijft dit aspect ook onder de aandacht en wordt waar mogelijk geïntensiveerd.

Motie verruimen openingstijden milieustraat op zaterdag

Daarnaast is tijdens de behandeling van de kadernota ook een motie aangenomen (P7-M4) om de (beperkte) openingstijden van de milieustraat op zaterdagen te verruimen. In de toelichting is de suggestie gedaan de eventuele toename van de kosten te beperken door de openstelling op werkdagen te beperken. Een voorstel met deze uitgangspunten wordt momenteel uitgewerkt.

Motie plan van aanpak duurzaamheid

Tijdens de behandeling van de kadernota is onder programma 7 motie "Plan van aanpak duurzaamheid" (P7-M3) aangenomen. Het college wil het aspect duurzaamheid naar aanleiding van deze motie minder fragmentarisch in de P&C cyclus op nemen. Het college komt naar aanleiding van deze motie binnen een half jaar met een plan van aanpak met betrekking tot de duurzaamheidsdoelstellingen en de planning daarvan. Het onderwerp duurzaamheid krijgt voortaan aandacht onder programma 8.

Ontwikkelingen overdracht taken VTH naar FUMO

Inmiddels is het rapport: Rapport Wabo in Uitvoering gepresenteerd aan het college. Het college heeft besloten om in lijn met het coalitieakkoord de overdracht van taken naar FUMO zo veel mogelijk te beperken. Daarom is besloten om de volgende twee eerder vermelde vrijwillige taken niet uit te voeren. Het gaat om:

- Inhoudelijke ondersteuning eigen organisatie;
- Extra taak: toezicht eigen vergunningen/meldingen.

De financiële gevolgen van deze keuze, een besparing van € 40.000, is meegenomen in de begroting 2019.

Verbonden Partijen

Voor een specificatie van onderstaande verbonden partijen verwijzen wij naar de paragraaf 'Verbonden partijen'

Gemeenschappelijke regeling

FUMO (Fryske Utfieringsorganisaasje Miljeu en Omjouwing)

Vennootschap / Coöperatie

OMRIN NV (Afvalsturing Friesland)

OMRIN NV (Fryslân Miljeu)

Beleidsnotities

Notities

- Nota gemeentelijk gezondheidsbeleid Achtkarspelen 2013-2017
- Startdocument Gezond Achtkarspelen 2013-2017
- Gemeentelijk Rioleringsplan 2016-2021

Gemeentelijke regelgeving

- Afvalstoffenverordening Gemeente Achtkarspelen 2009 (en uitvoeringsbesluit)

Beleidsindicatoren BBV

Taakveld 07. Volksgezondheid en Milieu			
Indicator	Eenheid	Meting	Refertejaar
Fijn huishoudelijk restafval	kg	207,0	(2016)
Ontwikkeling ten opzichte van de vorige meting			
Prognose op basis van de historie			
historische cijfers, verwerkt in de	begroting 2017	216,0	(2014)
	begroting 2018	211,0	(2015)
	jaarrekening 2017	207,0	(2016)

Indicator	Eenheid	Meting	Refertejaar
Hernieuwbare elektriciteit	%	7,2	(2016)
Ontwikkeling ten opzichte van de vorige meting			
Prognose op basis van de historie			
historische cijfers, verwerkt in de	begroting 2017	4,0	(2014)
	begroting 2018	4,7	(2015)
	jaarrekening 2017	3,4	(2016)

Voor een nadere toelichting verwijzen wij naar de bijlage 'Beleidsindicatoren BBV'

Wat gaat het kosten

In het schema hieronder is aangegeven wat dit programma kost.

Lasten en baten programma 7. Volksgezondheid en milieu voor resultaatbestemming						
(x € 1.000)	Rekening		Begroting			
Lasten en baten vóór stortingen/onttrekkingen aan de reserves						
	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Lasten	6.261	6.122	6.541	6.715	6.796	6.870
Baten	5.803	5.678	6.168	6.244	6.320	6.415
Saldo	-458	-443	-373	-472	-477	-454

Stortingen/onttrekkingen aan de reserves						
Saldo						

Saldo na stortingen/onttrekkingen aan de reserves						
Saldo	-458	-443	-373	-472	-477	-454

Per taakveld (incl. stortingen/onttrekkingen aan de reserves)

Volksgezondheid						
Lasten	1.455	1.286	1.194	1.203	1.215	1.229
Baten						
Saldo	-1.455	-1.286	-1.194	-1.203	-1.215	-1.229

Riolering						
Lasten	1.244	1.415	1.585	1.653	1.724	1.812
Baten	1.932	2.157	2.209	2.283	2.361	2.456
Saldo	688	742	624	630	637	645

Afval						
Lasten	2.834	2.772	3.001	3.002	3.001	3.001
Baten	3.757	3.521	3.957	3.958	3.956	3.956
Saldo	923	749	956	956	956	956

Milieubeheer						
Lasten	728	649	761	857	857	828
Baten	112					
Saldo	-616	-649	-761	-857	-857	-828

Begraafplaatsen en crematoria						
Lasten						
Baten	3		3	3	3	3
Saldo	3		3	3	3	3

Verklaring verschillen

Toelichting	(x € 1.000)
7.1 Volksgezondheid	
Kadernota: 7.1.b. Pedagogische thuisbegeleiding	30 N
Autonome ontwikkelingen VR gezondheid (zie ook 1.1 Veiligheid)	14 N
Actualisering bijdrage aan werkmaatschappij	132 V
Overheveling materieel budget alcohol en drugs naar WM	5 V
Diverse kleine verschillen	2 N
Totaal 7.1 Volksgezondheid	91 V
7.2 Riolering	
Kosten die aan de rioolheffing kunnen worden toegerekend zijn lager dan vorig jaar waardoor er ook minder gedekt kan worden door de rioolheffing. Dit komt door een lagere toerekening van rente.	118 N
Totaal 7.2 Riolering	118 N
7.3 Afval	
In 2018 was eenmalig budget beschikbaar voor het scheiden van afvalstromen op de milieustraat.	100 V
De toerekenbare compensabele BTW en de overhead zijn afhankelijk van de toerekenbare directe lasten. De toerekenbare directe lasten zijn hoger. Omdat deze componenten niet op het taakveld afval terug te vinden zijn, maar de meerinkomsten van de afvalstoffenheffing wel, per saldo een voordeel.	80 V
Er zijn vergoedingen voor personeelsleden vanwege hun aard verplaatst naar een centraal taakveld, deze stonden in 2018 op taakveld 7.3.	23 V
Diverse kleine verschillen	3 V
Totaal 7.3 Afval	206 V
7.4 Milieubeheer	
Kadernota: ontwikkelingen FUMO	19 N
Ontwikkelingen salarissen	19 N
Actualisering bijdrage aan werkmaatschappij	73 N
Diverse kleine verschillen	1 N
Totaal 7.4 Milieubeheer	112 N
7.5 Begraafplaatsen en crematoria	
Aflossing op lening begraafplaats Kootstertille	3 V
Totaal 7.5 Begraafplaatsen en crematoria	3 V
Totaal programma 7 Volksgezondheid en milieu	70 V

8. Volkshuisvesting, Ruimtelijke ordening en stedelijke vernieuwing

De thema's in dit programma horen bij de taakvelden

0.10	Mutaties reserves
8.1	Ruimtelijke ordening
8.2	Grondexploitatie (niet bedrijventerreinen)
8.3	Wonen en bouwen

Inhoudelijk

Wat willen we bereiken

De komende vier jaar zal de *Omgevingsvisie* als drager van wat we in Achtkarspelen willen behouden, beschermen en ontwikkelen gemaakt worden. Met elkaar: inwoners, bedrijven, organisaties en partners in de provincie. Veel van wat in het coalitieprogramma en deze begroting genoemd staat komt daarin terug. In 2019 zal een eerste versie van een beknopte en gedragen Omgevingsvisie gemaakt worden. Zo bouwt Achtkarspelen aan een stevige gemeentelijk visie die de komende vier jaar aan (bijna) alles wat we doen richting geeft.

In de Omgevingsvisie doet de gemeenteraad een uitspraak over de ontwikkel- en groeiambities en de inrichting van het openbare gebied met zijn civiele en bouwkundige projecten aan de ene kant en het landschappelijke beheer en biodiversiteit aan de andere kant. Hoe willen we dat Achtkarspelen eruitziet? Hoe brengen we onze ontwikkelambities samen met het bewaken van de natuur en het landschap?

In het coalitieakkoord is in ieder geval opgenomen dat de volgende onderwerpen met voorrang in de omgevingsvisie terug zullen komen:

- Een gedeelde visie op het buitengebied van Achtkarspelen, waarbij de bedrijven, het landschap en de toeristische kenmerken tot haar recht komen;
- Een visie op welstand en de organisatievorm die daarbij past;
- Aandacht voor woningbouw;
- Aandacht voor verpaupering.

Samen met inwoners en bedrijven worden dorps(herstructurerings-)plannen gemaakt waarbij leefbaarheid en bedrijvigheid, sloop, nieuwbouw en hergebruik van leegstaande panden in een samenhangende visie wordt opgenomen.

Goed wonen

Hoe gaat de gemeente om met de demografische ontwikkelingen en de gevolgen voor wonen? In het coalitieakkoord is gekozen om woningbouw helder en objectief onderbouwd te formuleren en toekomstbestendige keuzes te maken. Sloop en herinrichting zijn aspecten die aandacht krijgen. De gemeente wil in elk dorp voldoende mogelijkheden voor woningbouw, afgestemd naar schaalgrootte. Uitgangspunt is en blijft dat er voor iedereen passende huisvesting moet zijn. Hierover gaat de gemeente in overleg met de provincie.

Er komt een monitoringssysteem om de behoefte aan woningen inzichtelijk te maken. In elk dorp is voldoende mogelijkheid voor woningbouw. Woningen worden gebouwd naar behoefte. Uitgangspunt is dat voor iedereen passende huisvesting moet zijn. Dit wordt afgestemd met de provincie en onze regionale partners. Zo worden aanpassingen van woningen aan de levensloop makkelijker gemaakt zoals dat ook gebeurt bij mantelzorgwoningen.

De komende jaren zal zeker ook aandacht zijn voor verpauperde panden, herontwikkeling of verkoop leegstaande panden, gasloos bouwen, woningen voor jongeren en prestatieafspraken met de woningbouwcorporaties.

Wat gaan we daar voor doen

Aanpassen bestemmingsplan buitengebied

Het bestemmingsplan wordt aangepast. Zodat dit t.z.t. tevens in de Omgevingsvisie kan worden opgenomen. De aanbevelingen uit het rapport Bosch en Slabbers "Boer en Landschap in de Noardlike Fryske Wâlden" worden meegenomen in de herijking van het bestemmingsplan, zonder de "extra plus" bepaling die indertijd is ingevoerd. Vooruitlopend hierop wordt de raad, conform de motie bij de kadernota (P8-M1), door het college geïnformeerd over de knelpunten waar het in dit geval over gaat.

[Kadernota nr. 8.1coal1]

Hûs en Hiem

Als uitwerking van de motie vreemd aan de orde van de dag inzake de welstandsnota en de komst van de omgevingswet, op basis waarvan Hûs en Hiem plannen beoordeeld, wordt het welstandsbeleid herzien. Dit onderwerp wordt door het college ingebracht in de werkgroep omgevingsvisie.

[Kadernota nr. 8.1coal2]

Grondexploitatie

Bij de aansturing van actieve grondexploitaties en facilitaire projecten wordt aandacht besteed aan de financiële verantwoording en contractvorming.

[Kadernota nr. 8.2a]

Nota Grondbeleid

Er wordt een nieuwe nota grondbeleid opgesteld. De nieuwe nota heeft aandacht voor kwaliteit, verpaupering, duurzaamheid. De nota heeft daarnaast aandacht voor de regels rond kostenverhaal de P&C cyclus m.b.t. Vennootschapsbelasting, Winst en verliesname en vernieuwde regels in de BBV.

[Kadernota nr. 8.2b]

Vastgoed registratiesysteem

Een nieuwe werkwijze waarbij een rentmeester/contractbeheerder als centrale verbinder wordt neergezet zodat alle eigendomsgerelateerde gegevens over gemeentelijk vastgoed helder en actief beschikbaar komen bij vastgoed-gerelateerde ontwikkelingen en beslissingen. Ter ondersteuning wordt voor deze rol wordt digitaal registratiesysteem ontwikkeld.

[Kadernota nr. 8.2c]

Omgevingswet

De jaren 2018 en 2019 staat met name in het teken van het opstellen van de (concept) omgevingsvisie en een voortzetting van het integrale werken. In 2019/2020 wordt gestart met het omgevingsplan. Conform het besluit van de gemeenteraad op 16 maart 2017 wordt gewerkt vanuit de strategie "Op onderdelen het verschil maken". Net zoals de voorgaande jaren wachten we niet op de inwerkingtreding van de Omgevingswet maar gaan vooruitlopend alvast aan de slag.

[Kadernota nr. 8.3a]

Duurzaamheid, energietransitie

In maart 2018 heeft de raad besloten om beleidskaders op te stellen op het gebied van zon, wind, biomassa, warmte, vervoer en energiebesparing. Aansluitend bij de geldende uitvoeringsagenda's (ANNO), De Friese Energiestrategie, maar ook de gemeentelijke ontwikkelingen op het gebied van burgerparticipatie, duurzaamheid en omgevingsvisie. In 2021 moet in iedere gemeente een warmteplan opstellen. Hiermee dient de gemeente aan te geven hoe de transitie naar aardgasvrij in de gemeente eruit komt te zien. In de gemeente zijn er reeds een aantal energiecoöperaties actief om energie te besparen en zelf energie op te wekken.

[Kadernota nr. 8.3b]

Dorpsontwikkelingsplan

We stellen voor in samenwerking met Tytsjerksteradiel een dorpsontwikkelingsplan op te stellen. Onderdeel hiervan zal zijn:

- Ten aanzien van woningvoorraad de slag van kwantiteit naar kwaliteit maken
- De gewenste ontwikkeling van de woningvoorraad per dorp en de investeringen in kwaliteit (toegankelijkheid en duurzaamheid) die plaats dienen te vinden in kaart brengen.
- Het opstellen van een gedragsprogramma over energiegebruik voor huurders en particulieren en de inzet van een energiecoach.
- Een bewustwordingscampagne om de woning tijdig aan te passen aan de zorgbehoefte.
- Het plan moet ervoor zorgen dat Achtkarspelen niet wordt overvallen door de ontwikkelingen, ruimte bieden voor monitoring en aandacht hebben voor de uitstraling van dorpen.
- Het monitoren van ontwikkeling van de bevolking, huishoudens en woningvoorraad, in regionaal en gemeentelijk perspectief.

[Kadernota nr. 8.3c]

Landelijke Aanpak Adreskwaliteit

Steeds meer gemeenten doen mee met de landelijke aanpak om de kwaliteit van adressen te verbeteren: van 164 gemeenten in 2016 naar 225 gemeenten in 2017. Ze werken samen met Belastingdienst, de DUO, de Sociale Verzekeringsbank, de politie, het Centraal Justitieel Incassobureau (CJIB) en de Rijksdienst voor Identiteitsgegevens (RvIG). Ook Achtkarspelen doet hier in mee. Met verbetering van de kwaliteit wordt adresfraude bestreden. Indicatoren voor adresfraude zijn bijvoorbeeld retour gestuurde brieven, klachten over overbewoning of signalen over schijnverlating. Het begrootte bedrag staat voor de extra personele capaciteit die nodig is om de adreskwaliteit op deze manier te verbeteren.

[Kadernota nr. 0.04h]

Wel opgenomen in de Kadernota maar uiteindelijk niet of anders verwerkt in deze begroting:

(niet meegenomen onderwerpen)

n.v.t.

Overige ontwikkelingen

Motie Knipepunten bestemmingsplan bûtengebied

Bij de behandeling van de kadernota is motie P8-M1 Knipepunten bestemmingsplan bûtengebied – FNP, PvdA en PVV, aangenomen. Het college informeert de raad conform deze motie voorafgaand over de knelpunten in het huidige bestemmingsplan worden ervaren. Deze motie heeft geen financiële consequenties.

Verbonden Partijen

Voor een specificatie van onderstaande verbonden partijen verwijzen wij naar de paragraaf 'Verbonden partijen'

Gemeenschappelijke regeling

Welstandscommissie Hûs en Hiem

Beleidsnotities

Notities

- Welstandsnota (januari 2010)
- Beleidsplan Toezicht en Handhaving Achtkarspelen en Tytsjerksteradiel (2017)
- Nota bodembeheer (september 2012)
- Achtkarspelen 'Duorsum en Belutsen' 2014 –2018 (januari 2015)
- Woonvisie gemeente Achtkarspelen – Wonen voor jong en oud (december 2014)
- Structuurvisie – Samen leven in Achtkarspelen (januari 2013)
- Visie ruimtelijke kwaliteit Buitengebied Achtkarspelen (maart 2014)
- Welstandskader Surhuisterveen - centrum (2010)
- Ontwikkelingsvisie en welstandskader Buitenpost centrum (2011)
- Reclamebeleid (2012)
- Nota grondbeleid (2008)

Op regionale schaal

- Regionale Woningmarktanalyse 2017
- De Agenda voor Noordoost Fryslân 2016 - 2020
- Kampeerbeleid NOFA+ (maart 2009)
- 'Landen water verbonden' Toekomstbeeld en Strategische visie Waterrecreatie Noordoost Fryslân 2025 (september 2013)
- Sociaal - economisch Masterplan Noordoost Fryslân (mei 2010)
- Regionale duurzaamheidsvisie

Beleidsindicatoren BBV

Taakveld 08. Volkshuisv., RO en Sted. Vern. (Vhrosv)			
Indicator	Eenheid	Meting	Refertejaar
Demografische druk	%	77,8	(2018)
Ontwikkeling ten opzichte van de vorige meting			
Prognose op basis van de historie			
historische cijfers, verwerkt in de			
	begroting 2017	58,4	(2016)
	begroting 2018	76,8	(2017)
	jaarrekening 2017	76,8	(2017)
Indicator	Eenheid	Meting	Refertejaar
Nieuwbouw woningen	aantal	2,6	(2015)

Ontwikkeling ten opzichte van de vorige meting

Prognose op basis van de historie

historische cijfers, verwerkt in de	begroting 2017	1,9	(2013)
	begroting 2018	2,6	(2014)
	jaarrekening 2017	2,6	(2015)

Indicator	Eenheid	Meting	Refertejaar
Woonlasten éénpersoonshuishouden	euro	662,0	(2018)
Ontwikkeling ten opzichte van de vorige meting			
Prognose op basis van de historie			
historische cijfers, verwerkt in de	begroting 2017	704,0	(2016)
	begroting 2018	676,0	(2017)
	jaarrekening 2017	676,0	(2017)

Indicator	Eenheid	Meting	Refertejaar
Woonlasten meerpersoonshuishouden	euro	746,0	(2018)
Ontwikkeling ten opzichte van de vorige meting			
Prognose op basis van de historie			
historische cijfers, verwerkt in de	begroting 2017	789,0	(2016)
	begroting 2018	761,0	(2017)
	jaarrekening 2017	761,0	(2017)

Indicator	Eenheid	Meting	Refertejaar
WOZ-waarde woningen	euro	164,0	(2017)
Ontwikkeling ten opzichte van de vorige meting			
Prognose op basis van de historie			
historische cijfers, verwerkt in de	begroting 2017	159,0	(2016)
	begroting 2018	159,0	(2016)
	jaarrekening 2017	164,0	(2017)

Voor een nadere toelichting verwijzen wij naar de bijlage 'Beleidsindicatoren BBV'

Wat gaat het kosten

In het schema hieronder is aangegeven wat dit programma kost.

Lasten en baten programma 8. Volkshuisvesting, Ruimtelijke ordening en stedelijke vernieuwing voor resultaatbestemming						
(x € 1.000)	Rekening		Begroting			
	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Lasten en baten vóór stortingen/onttrekkingen aan de reserves						
Lasten	3.936	2.973	3.148	2.949	2.830	2.804
Baten	6.454	2.300	1.477	1.468	1.378	1.384
Saldo	2.518	-673	-1.671	-1.481	-1.452	-1.421

Stortingen/onttrekkingen aan de reserves						
Saldo	50					

Saldo na stortingen/onttrekkingen aan de reserves						
Saldo	2.569	-673	-1.671	-1.481	-1.452	-1.421

Per taakveld (incl. stortingen/onttrekkingen aan de reserves)

Mutaties reserves						
Lasten						
Baten	50					
Saldo	50					

Ruimtelijke ordening						
Lasten	663	593	1.084	1.059	1.026	1.004
Baten	33	21	21	21	21	21
Saldo	-631	-572	-1.062	-1.037	-1.004	-982

Grondexploitatie (niet bedrijventerreinen)						
Lasten	2.121	1.256	773	723	681	681
Baten	5.949	1.746	900	904	858	867
Saldo	3.828	490	127	181	177	186

Wonen en bouwen						
Lasten	1.151	1.124	1.291	1.168	1.123	1.120
Baten	472	533	555	543	498	495
Saldo	-679	-591	-736	-625	-625	-625

Verklaring verschillen

Toelichting	(x € 1.000)
8.1 Ruimtelijke ordening	
Stijging loonkosten taakveld RO wegens CAO verplichtingen.	86 N
Verlaging budget Externe advisering bestemmingsplannen.	8 V
Kadernota: bestemmingsplan buitengebied.	25 N
Loonkosten Basisregistraties RO en landmeten in de WM worden per 2019 op dit taakveld verantwoord. In voorgaande jaren waren deze lasten ondergebracht op het taakveld 0.1 Bestuur. Voor RO een toename van de bijdrage aan de WM.	397 N
Uitvoering woonvisie: een eenmalig budget in 2018.	10 V
Totaal 8.1	490 N
8.2 Grondexploitatie	
Daling loonkosten taakveld Grondexploitatie.	46 V
In 2018 wordt rekening gehouden met een hogere winstafdracht van € 540.000. In 2019 is voorlopig niet uitgegaan van een winstuitname.	540 N
Gedurende een periode van vier jaar (2014-2018) is een verkoop van stroken grond in de begroting opgenomen.	90 N

Op dit taakveld zijn de mutaties op de bouwgrondexploitatie opgenomen. Tegenover de mutaties in de exploitatie van de bouwgrond staat een balansboeking.	
In 2018 is deze tegenboeking voor de bouwgrondexploitatie in programma 3 Economie van € 275.000 nog op programma 8 verantwoord, waardoor in dit programma een voordelig verschil is ontstaan.	275 V
Het overige voordelig verschil heeft betrekking op de complexen van de bouwgrondexploitatie in programma 8.	44 V
Hogere inkomsten Recht van opstal Sinnegreide - Buitenpost	23 V
Minder doorberekende uren aan complexen bouwgrondexploitatie	71 N
Kadernota: nota grondbeleid	25 N
Kadernota: vastgoedregistratiesysteem	25 N
Totaal 8.2	363 N
8.3 Wonen en bouwen	
Ontvangen borgstellingsvergoeding van woningbouwverenigingen.	21 V
Budget inhuur personeel Woningbouw is omgezet in vaste formatie.	55 V
Budget inhuur personeel VTH is omgezet in vaste formatie.	96 V
Toename bijdrage aan de WM wegens vergoeding loonkosten.	141 N
Toename bijdrage aan de WM wegens vergoeding loonkosten.	62 N
Kadernota: duurzaamheid energietransitie	70 N
Kadernota: dorpsontwikkelingsplan	40 N
Diverse kleine verschillen	4 N
Totaal 8.3	145 N
Totaal programma 8	998 N

Algemene dekkingsmiddelen

Dit hoofdstuk behandelt de algemene dekkingsmiddelen. De algemene dekkingsmiddelen van de gemeenten zijn die inkomsten waartegenover geen directe dienstverlening en/of bestedingsverplichtingen staan. Het zijn de vrij besteedbare middelen die jaarlijks worden ingezet ter dekking van de uitgaven op de diverse programma's. De algemene dekkingsmiddelen bestaan uit:

- De opbrengsten van de lokale heffingen;
- De algemene uitkering uit het gemeentefonds;
- De opbrengsten uit deelnemingen (dividend);
- De rente-inkomsten van de (bestemmings)reserves.

Lokale heffingen, waarvan de besteding niet gebonden is

In onze gemeente zijn drie soorten belastingen die niet gebonden zijn aan producten. Het betreft de onroerende zaakbelasting, de forensenbelasting en de reclamebelasting. In 2016 is de precariobelasting hier aan toegevoegd. De heffing van precariobelasting á € 460.000 vervalt als gevolg van wetgeving in 2022, dit effect is onderstaand in de tabel terug te zien.

taakveld	Rekening	Begroting					
		2017	2018	2019	2020	2021	2022
(x € 1.000)							
0.61 OZB woningen	3.451	3.391	3.445	3.445	3.445	3.445	
0.62 OZB niet-woningen	1.892	1.825	1.854	1.854	1.854	1.854	
0.64 Belastingen Overig	1.679	522	522	522	522	62	
Saldo	7.022	5.737	5.821	5.821	5.821	5.361	

Algemene dekkingsmiddelen

De algemene uitkering heeft betrekking op de algemene middelen die de gemeente ontvangt uit het Gemeentefonds van het ministerie van Binnenlandse Zaken. De hierna genoemde inkomsten zijn gebaseerd op de meicirculaire 2018.

Zoals in de kadernota aangegeven was er in de maartcirculaire voor 2019 en de volgende jaren een forse toename van het accres. Het accres bedraagt de jaarlijkse toe- of afname van de rijksuitkering. Deze toename heeft betrekking op de verbreding van het bestandsdeel van de rijkstaken waar de algemene uitkering van wordt afgeleid. Daarnaast zijn in het Regeerakkoord diverse investeringen opgenomen die doorwerken naar het accres. In de meicirculaire is het accres neerwaarts bijgesteld door de meevallende rijksontwikkeling van de lonen en prijzen.

In de meicirculaire is de overheveling van de integratie uitkeringen Sociaal Domein naar de algemene uitkering voor een groot deel doorgevoerd. Er zijn enkele onderdelen die in de meicirculaire 2019 nog worden toegevoegd namelijk SD WMO Beschermd wonen en SD Jeugd Voogdij 18+.

Voor het onderdeel Participatie worden de middelen voor de WSW niet toegevoegd aan de algemene uitkering maar blijven afzonderlijk als decentralisatie uitkering bestaan. Het is mogelijk een deel van de overheveling van het Sociaal Domein in de huidige maatstaven van de algemene uitkering in te bouwen. Om een juiste aansluiting te krijgen tussen het Sociaal Domein en de algemene uitkering is het noodzakelijk 26 nieuwe maatstaven aan de algemene uitkering toe te voegen.

taakveld		Rekening	Begroting				
<i>(x € 1.000)</i>		2017	2018	2019	2020	2021	2022
0.7	Algemene uitkering en overige uitkeringen gemeentefonds	44.009	45.486	47.598	47.926	47.935	48.074
Saldo		44.009	45.486	47.598	47.926	47.935	48.074

Dividend

Achtkarspelen bezit aandelen van een aantal financiële instellingen, is mede-eigenaar en ontvangt uit de winst een dividend uitkering. Het betreft voor de algemene dekkingsmiddelen de aandelen in BNG en Eneco/Stedin. Van elk van de drie de organisaties is de verwachte dividendopbrengst € 100.000

In eerste instantie kreeg de gemeente alleen dividend van Eneco. Na de verplichte splitsing van de onderneming in het gasnetwerk en de gaslevering is er een tweedeling ontstaan. Stedin beheert het gasleiding netwerk en Eneco verzorgt de levering van gas.

Na de splitsing zijn er voorbereidingen getroffen om de aandelen Eneco te verkopen. Het gasleiding netwerk moet in handen blijven van overheid instanties. Na de gemeenteraadsverkiezingen is een aanvang gemaakt met de verkoop voorbereidingen van de Eneco aandelen. Vermoedelijk zal de verkoop niet worden afgerond in 2018. Ook voor de begroting 2019 is daarom rekening gehouden met de dividendinkomsten van Eneco.

taakveld		Rekening	Begroting				
<i>(x € 1.000)</i>		2017	2018	2019	2020	2021	2022
0.5	Treasury	333	300	300	300	300	300
Saldo		333	300	300	300	300	300

Saldo financieringsfunctie/rente eigen reserves

Over het saldo van de reserves werd altijd bespaarde rente berekend. In de nieuwe voorschriften van het Besluit Begroting Verantwoording (BBV) wordt nadrukkelijk aanbevolen geen rente meer te berekenen over het eigen vermogen. Hiermee wordt er ook geen rente bate meer toegerekend aan de exploitatie. De werkelijke rente die met ingang van 2017 wordt toegerekend over de investeringen moet voortaan jaarlijks gebeuren op basis van een omslagpercentage. De toegerekende rente is hierbij gelijk aan de werkelijk betaalde rente. Hiermee is er geen verschil meer tussen de rente die wordt toegerekend aan de investeringen en het werkelijk rentepercentage. Het saldo van de financieringsfunctie wordt hiermee nihil.

In verband met oversluiten van leningen tegen een lagere rente is er een voordeel ontstaan op de langlopende renteverplichtingen. Dit voordeel is onderstaand in het rentesaldo opgenomen.

taakveld		Rekening	Begroting				
<i>(x € 1.000)</i>		2017	2018	2019	2020	2021	2022
0.5	Treasury	-183	-336	-79	-368	-416	-422
Saldo		-183	-336	-79	-368	-416	-422

Overige algemene dekkingsmiddelen

Naast eerdergenoemde algemene dekkingsmiddelen zijn er nog een aantal posten, die als dekkingsmiddelen zijn ingezet. Zo bevat de begroting een post voor structureel onvoorziene uitgaven.

taakveld	Rekening	Begroting				
<i>(x € 1.000)</i>	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Onvoorziene uitgaven	113					
Saldo	113					

Overhead

Conform de BBV worden kosten zoveel mogelijk direct toegerekend aan de betreffende taken/activiteiten. Het overzicht van de overhead heeft betrekking op alle kosten die samenhangen met de sturing, ondersteuning en facilitering van de medewerkers in het primaire proces.

Een van de uitgangspunten bij de vernieuwing van het BBV (Besluit Begroting Verantwoording) is een betere vergelijkbaarheid tussen de gemeenten. Een van de hiertoe behorende onderdelen is een beter inzicht in de overhead. Hiervoor is in het programmaplan een apart overzicht van de kosten van de overhead opgenomen. In de programma's worden alleen de kosten opgenomen die betrekking hebben op het primaire proces. Het overzicht van de overhead heeft betrekking op alle kosten die samenhangen met de sturing en ondersteuning van de medewerkers in het primaire proces. Tot dit onderdeel behoort de directie, MT en het aandeel in de kosten van de teamopbouwers van de werkmaatschappij. Gezamenlijk wordt hierbij de sturing op de bedrijfsvoering uitgevoerd.

De volgende onderdelen worden gerangschikt onder taakveld 04 Overhead:

Activiteiten / personeelsuitjes

Cafetariamodel DO

Communicatie

Computerapparatuur en voorzieningen

Concern - algemeen directeur

Concern - bindingsactiviteiten personeel

Concern - control

Concern - diverse personele kosten

Concern - management

Concern - vm. personeel gempo

Contributies

Gemeentehuis

ICT Documentaire informatie voorziening

ICT financiële systemen

ICT personeelssystemen

ICT-middelen

Juridische zaken

Kosten interne representatie DO

Organisatieopleidingen DO

Overhead bestuursondersteuning

Overhead DIV

Overhead facilitaire zaken

Overhead financien

Overhead HRM

Overhead ICT informatievoorziening

Overhead inkoop

Overhead juridische zaken
Overhead leidinggevenden
Reiskosten en personele vergoedingen DO
Reserveringen overhead
Team administratie en belastingen
Team informatiebeheer
Telefoonkosten
Verzekering Wga DO

Wat willen we bereiken

Bedrijfsvoering en interne dienstverlening zijn gericht op een zo efficiënt en effectief mogelijke bedrijfsvoering. Dit past bij de tegenwoordige ontwikkelingen gericht op een zo optimaal mogelijke dienstverlening voor zowel de burger als de interne klant en een zo efficiënt mogelijke ondersteuning van het bestuur en de collega's. Hieronder staan per onderwerp de speerpunten en actuele ontwikkelingen van het taakveld Overhead vermeld.

Wat gaan we daar voor doen

Documentatie en informatievoorziening (DIV)

Te investeren in goede informatievoorziening door uitbreiding van personele capaciteit met de uitdaging dat deze investering zich over vier jaar terugbetaalt.

[Kadernota nr. 0.04j]

HRM digitale recruitmenttool

Voorheen werd deze ondersteunende taak uitgevoerd door een junior HR-adviseur, deze tijdelijke functie is inmiddels vervallen. Binnen HR-advies is onvoldoende formatie om deze taak te herverdelen. Deze tool zorgt ervoor dat zeer efficiënt (qua tijdsbesteding) en gericht (qua doelgroep benadering, brievenselectie, overzicht productie, contact met sollicitanten) gewerkt kan worden in het wervings- en selectieproces. De aanschaf en implementatie van deze tool is veel goedkoper dan het structureel uitbreiden van de HR-formatie met een junior adviseur.

[Kadernota nr. 0.04o]

Personeelskosten: budget voor vervanging bij langdurige ziekte, zwangerschaps- en ouderschapsverlof

In 2017 is bij de DO's besloten bij (langdurige) ziekte en zwangerschap 100% vervanging toe te staan. Hiervoor zijn budgetten vastgesteld die naar nu blijken niet voldoende zijn. Bij de Werkmaatschappij is tot op heden geen budget gereserveerd. In de kadernota is daarom bij de Werkmaatschappij een budget opgenomen, welke gelijkwaardig over beide DO's verdeeld is. Het opgevoerde bedrag van € 100.000 zal niet voldoende zijn om de behoefte aan ruimte voor vervangingen volledig te dekken. In het totaal voor de drie organisaties betekent het wel een verdubbeling van de reservering voor dit doel.

[Kadernota nr. 0.04w]

Arbowet; verplichtingen uit wetwijziging (formatie)

De Arbowet wijzigt en daarom moet gemeente Achtkarspelen evenals Werkmaatschappij 8KTD en samenwerkingspartner gemeente Tytsjerksteradiel een aantal wettelijk verplichte wijzigingen doorvoeren. Daarom wordt in samenwerking het volgende voorgesteld:

- Aanstelling van een preventiemedewerker 0,9 fte in schaal 7 (= formatie-uitbreiding). Geschatte loonkosten (incl. werkgeverslasten) is € 54.000 (structureel € 27.000 per gemeente).
- Een werkgever is verplicht om alle medewerkers toegang te geven tot een arbeidsgezondheidskundig onderzoek. Hoeveel medewerkers er daadwerkelijk aan gaan deelnemen is vooraf niet in te schatten. Als 75% van de medewerkers mee gaan doen dan zijn de geschatte kosten € 62.000 voor de drie organisaties gezamenlijk. Deze kosten worden gespreid over drie jaar (drie jaar € 21.000 is per gemeente drie jaar € 10.500)
- RI&E zal met enige regelmaat moeten worden uitgevoerd. De meest recente stamt uit 2014 en daarom staat er in 2019 opnieuw een RI&E gepland. Geschatte kosten: € 15.000 voor alle drie organisaties gezamenlijk. Deze kosten kunnen ondergebracht worden onder het reguliere arbobudget (per gemeente eenmalig in 2019 € 7.500).

[Kadernota nr. 0.04k]

Team a&c - communicatie - extra formatie

Het belang van goede communicatie is zowel vanuit het bestuur als de vakinhoud bijzonder groot en onomstreden. Er wordt dan ook een groot en toenemend beroep gedaan op Communicatie. De afgelopen jaren is gebleken dat het bedienen van drie besturen en organisaties in combinatie met onder meer de groei van het Sociaal Domein, de kanteling, de gemeentelijke samenwerking en de nog altijd doorzettende groei van social media redelijkerwijs niet op het gewenste niveau mogelijk is met de huidige bezetting. De te krappe formatie gaat ten koste van kwaliteit, snelheid, flexibiliteit, fysieke bezetting op de twee locaties en de doorontwikkeling van het team.

Er is extra formatie nodig om Communicatie structureel voldoende slagkracht te geven om (onder meer):

- proactief te adviseren over communicatie richting inwoners en organisaties. Een goede communicatie is immers essentieel voor een goede relatie tussen overheid en inwoners;
- de ondersteuning voor de beide (nieuwe) colleges vorm te geven. Communicatie wil de huidige manier professionaliseren en structureel aan tafel met de wethouders en aanschuiven bij hun portefeuilleoverleg.

[Kadernota nr. 0.04o]

Extra formatie Advies & Control - financiën

De samenwerking brengt een derde Planning en Control cyclus met zich mee en daardoor is een goede coördinatie van de verschillende cycli noodzakelijk. Tegelijkertijd wordt gewerkt aan een kwaliteitsslag van het team en verbetering van de werkverdeling- en processen. Daarbij wordt bovendien gewerkt aan een actieve informatievoorziening ter ondersteuning aan adviseurs, leidinggevendenden en budgethouders, om in te zetten voor budgetbeheer en voor het opstellen van planning en control documenten. Om deze redenen is een uitbreiding van het team met 2 fte noodzakelijk.

[Kadernota nr. 0.05]

Gepersonaliseerde digitale gemeentelijke informatievoorziening

Het doel van gepersonaliseerde digitale gemeentelijke informatievoorziening is verbetering van de digitale dienstverlening. Er zijn vele digitale middelen beschikbaar om de burger gericht en sneller van dienst te zijn. Dat kan zijn een aparte 8K-app zijn of ontwikkelingen rondom persoonlijke internetpagina. Ook kan worden gedacht aan standaardbeschikkingen die sneller tot stand kunnen komen door inzet van digitale technieken. Tal van gemeenten slaan deze weg in, Achtkarspelen volgt hierin.

[Kadernota nr. 0.2coal1]

Wel opgenomen in de Kadernota maar uiteindelijk niet of anders verwerkt in deze begroting:

n.v.t.

Beleidsindicatoren BBV

Taakveld 00. Bestuur en ondersteuning			
Indicator	Eenheid	Meting	Refertejaar
Overhead	%	11,4	
Ontwikkeling ten opzichte van de vorige meting			neutraal
Prognose op basis van de historie			neutraal
historische cijfers, verwerkt in de	begroting 2017	onbekend	
	begroting 2018	7,4	(2018)
	jaarrekening 2017	7,4	(2018)

Voor een nadere toelichting verwijzen wij naar de bijlage 'Beleidsindicatoren BBV'

Overzicht van de kosten van overhead

In het schema hieronder is aangegeven wat de overhead kost.

taakveld	Rekening	Begroting				
(x € 1.000)	2017	2018	2019	2020	2021	2022
0.4 Overhead	-5.412	-5.444	-5.827	-5.773	-5.719	-5.690

Verklaring verschillen

Toelichting	(x € 1.000)
0.4 Overhead	
Bestuursondersteuning	
Kadernota nr. 0.2coal1: Gepersonaliseerde digitale gemeentelijke informatievoorziening	30 N
HRM	
Kadernota nr. 0.04k: Arbowet; verplichtingen uit wetswijziging (formatie)	45 N
Communicatie	
Kadernota nr. 0.04l: Team A&C - communicatie - extra formatie	56 N
ICT Informatievoorziening	
Kadernota nr. 0.04o: HRM digitale recruitmenttool	15 N
Pers.kosten reserveringen overhead	
Kadernota nr. 0.04w: Personeelskosten: budget voor vervanging bij langdurige ziekte, zwangerschaps- en ouderschapsverlof	50 N

Financiën	
Kadernota nr. 0.05: Extra formatie Advies & Control - financiën	60 N
Documentatie en informatievoorziening (DIV)	
Kadernota nr. 0.04j: Extra formatie DIV	60 N
Totaal Kadernota via WM8KTD	316 N
Indexatie personeels- en materiële budgetten Werkmaatschappij8KTD	66 N
Kosten externe juridische advisering (begr.wijz 15-3-2018)	30 N
Loonkosten Concerncontrol van 0.2 Bestuur en ondersteuning	104 N
Aanpassing kapitaallasten, voornamelijk ICT-middelen	102 V
Wegvallen eigen risico WGA-verzekering	25 V
Overige mutaties	6 V
Totaal 0.4 Overhead	383 N

Vennootschapsbelasting

Sinds 2016 zijn overheidsondernemingen VPB plichtig. Wat exact binnen de context van overheidsondernemingen valt is nog niet uitgekristalliseerd, maar in ieder geval de bouwgrondexploitatie. De aangifte en zeker de uiteindelijke aanslag VPB liggen minimaal 2 jaar na het betreffende aangiftejaar. In 2019 wordt de aanslag over 2016 verwacht. De aangifte over 2016 was nihil. Voor 2019 wordt geen belastingplicht (in €) verwacht. Het is voor de VPB niet mogelijk om een aangifte lager dan nihil in te dienen. Eventuele belastingtechnische verliezen blijven de jaren daarna geldig als compensabele verliezen. Ook voor de komende jaren wordt daarom geen belastingplicht (in €) verwacht.

Onvoorzien

0.8 Overige baten en lasten

In dit taakveld van de begroting zijn de geraamde bedragen opgenomen die niet rechtstreeks op de overige taakvelden begroot worden. Er is een voorgeschreven minimaal bedrag opgenomen voor onvoorzien. Daarnaast is er voor personeelskosten een onvoorzien bedrag opgenomen om tussentijdse salarisaanpassingen op te vangen en de aanpassingen naar aanleiding van functiewaardering.

Op de overige baten en lasten worden tevens stelpunten verwerkt die daarna bij begrotingswijziging worden ondergebracht op de overige taakvelden.

Daarnaast zijn met ingang van 2019 de salariskosten en overige lasten voor flankerend beleid op dit taakveld ondergebracht. Een toename van de raming met € 200.000.

Bedrag voor onvoorzien

taakveld	Rekening	Begroting				
<i>(x € 1.000)</i>	2017	2018	2019	2020	2021	2022
0.8 Overige baten en lasten	0	222	418	498	466	465

Paragrafen

Lokale heffingen

De paragraaf lokale heffingen bevat een overzicht van de lokale heffingen en belastingen en geeft inzicht in de lokale lastendruk van onze burgers. Door middel van lokale belastingen en heffingen dragen onze inwoners bij aan het welzijn, de leefbaarheid en de voorzieningen in onze gemeente.

Er is een verschil tussen belastingen en heffingen. Belastingen zijn verplichte bijdragen aan de gemeente waar geen directe tegenprestatie tegenover staat. Deze behoren tot de algemene dekkingsmiddelen. Heffingen zijn een vergoeding voor door de gemeente verleende diensten of voor door de gemeente beschikbaar gestelde bezittingen. Hiervoor geldt dat er geen winst gemaakt mag worden.

Leeswijzer

De paragraaf lokale heffingen begint met het beleid voor de lokale heffingen. Hierna wordt er inzicht gegeven in de totale opbrengsten van de gemeentelijke belastingen en heffingen. Vervolgens wordt er voor de diverse belastingen en heffingen aangegeven wat onder andere de kosten en baten zijn. De laatste onderdelen van deze paragraaf gaan over de tarieven, lokale lastendruk, vergelijking met andere gemeenten en het kwijtscheldingsbeleid.

Door de vernieuwde paragrafen en het gewijzigde BBV is deze paragraaf uitgebreider dan voorheen, een los tarievenboek is hierdoor overbodig.

Beleid voor de lokale heffingen

Per 1 januari 1994 zijn de (huidige) gewijzigde Gemeentewet en de wet Materiële belastingbepalingen van kracht geworden. De huidige legesverordening is hierop gebaseerd.

Beleidsuitgangspunten voor de begroting 2019

Bij het samenstellen van de begroting 2019 en de meerjarenramingen hebben we rekening gehouden met de volgende uitgangspunten:

- Bij de berekening van de tarieven is er rekening gehouden met een inflatiecorrectie van 1,6%.
- De OZB wordt uitsluitend verhoogd met het inflatiepercentage van 1,6%.
- De berekeningen zijn gebaseerd op de handreiking van de VNG.
- Het streven is om de diverse heffingen kostendekkend te maken.

Opbrengsten van de gemeentelijke belastingen en heffingen

In het hiernavolgende overzicht worden de opbrengsten van de gemeentelijke belastingen en leges voor 2019 weergegeven. Ook is er een vergelijking met de begroting van 2018 gemaakt.

Belasting (x € 1.000)	Begroting 2019	Begroting 2018	Vershil
Onroerendezaakbelasting (OZB):	5.299	5.215	84
Eigenaren woningen	3.445	3.391	54
Eigenaren niet-woningen	1.120	1.102	18
Gebruiker niet-woningen	734	722	12
Afvalstoffenheffing	3.262	2.987	275
Rioolheffing	1.841	2.025	-184
Precariobelasting	466	466	0
Leges omgevingsvergunningen	375	368	7
Reclamebelasting	45	45	0
Leges burgerzaken	334	418	-83

De genoemde belastingen worden hierna verder behandeld.

Belastingen

Onroerendezaakbelastingen (OZB)

De onroerendezaakbelastingen zijn belastingen die worden geheven over binnen de gemeentegrenzen gelegen onroerende zaken. De WOZ-waarde vormt de heffingsmaatstaf voor de OZB. De tarieven worden jaarlijks gecorrigeerd voor de waardeontwikkeling van de onroerende zaken.

Volgens cijfers van onderzoeksinstituut COELO stijgt de totale landelijke OZB-opbrengst in 2018 met € 95,3 miljoen, een stijging van 2,36%. De macronorm voor 2018 is 3,20%. Dat betekent dat de stijging in 2018 binnen de macronorm blijft.

Baten onroerendezaakbelastingen (x € 1.000)	2019	2018	Vershil
Baten OZB eigenaren	4.565	4.493	72
Baten OZB gebruikers	734	722	12
Totaal	5.299	5.215	84

Glasvezel

De gemeente Achtkarspelen is een pilotgemeente voor de aanleg van glasvezel. Om te starten met de aanleg van de kabels en leidingen moet een minimaal aantal van 600 huishoudens deelnemen. Tot nu toe is ongeveer 90% van dit aantal bereikt. Naar verwachting wordt het minimum voor het aantal deelnemende huishoudens in de nabije toekomst nog wel gehaald. De verwachting is dat er voor circa € 22.000 aan legesinkomsten ontvangen zal worden, wanneer het project doorgang vindt. Dit is op basis van een tarief van € 0,11 per strekkende meter. Dit tarief kan echter nog met terugwerkende kracht worden bijgesteld, wanneer deze bij nacalculatie meer dan kostendekkend blijkt.

Overige belastingen

In onze gemeente is er naast forensenbelasting en precariobelasting ook sprake van reclamebelasting.

De reclamebelasting belast bedrijven die een reclame-uiting hebben die zichtbaar is vanaf de openbare weg. In onze gemeente is deze belasting alleen van toepassing voor de ondernemers in het centrum van Surhuisterveen. De belasting is bestemd voor het ondernemersfonds ten bate van het centrum van Surhuisterveen.

Op 16 april 2014 heeft de raad een besluit genomen omtrent de invoer van precariobelasting. Op grond van de Verordening precariobelasting op kabels en leidingen hebben we vanaf 2014 aanslagen opgelegd aan Liander, Stedin en Tennet. De opbrengsten met betrekking tot de aanslagen aan Liander worden toegevoegd aan de voorziening, omdat er nog een bezwaarprocedure loopt.

Overige belastingen (x € 1.000)	2018	2019	2020	2021	2022
Precariobelasting	466	466	466	466	6
Reclamebelasting	45	45	45	45	45

Lasten- en batenoverzicht van de kostendekkende tarieven

Onder de kostendekkende tarieven vallen de afvalstoffenheffing en de rioolheffing. De kostenopbouw heeft te maken met directe- en indirecte kosten. Onder de directe kosten vallen de kosten op de taakvelden welke betrekking hebben op de heffing. Onder indirecte kosten vallen overhead, minimabeleid en btw.

Om te voorkomen dat er zich grote fluctuaties voordoen in de tarieven van de riool- en afvalstoffenheffing, maken wij gebruik van een egalisatievoorziening. Met deze voorziening geven wij een korting op de riool- en afvalstoffenheffing.

De overhead moet extracomptabel worden toegerekend en wordt berekend aan de hand van een methode waarbij een opslagpercentage over de directe lasten wordt gehanteerd voor de dekking van de overheadkosten. Dit percentage is berekend door de omvang van alle lasten van alle taakvelden (gecorrigeerd met de overheadkosten en het saldo) te delen door de omvang van de overheadkosten.

Afvalstoffenheffing

De gemeente Achtkarspelen heft afvalstoffenheffing. Met de opbrengsten hiervan kunnen wij het inzamelen en verwerken van het huishoudelijk afval betalen.

Taakveld 7.3 Afval

(x € 1.000)

	2018	2019	2020	2021	2022
Lasten	3.187	3.416	3.418	3.416	3.416
Baten	2.987	3.262	3.418	3.416	3.416
Saldo	-200	-154			
<i>Kostendekkendheid</i>	93,72%	95,49%	100,00%	100,00%	100,00%

Toelichting tabel

Onder lasten worden alle kosten voor de afvalstoffenheffing verwerkt. Het taakveld afval is het centrale taakveld. Hiervan wordt 98% in de heffing betrokken. Taakveld Belastingen overig behoort ook tot deze heffing. Van dit taakveld worden 5% van de kosten toegerekend aan de heffing. Het taakveld Riolering wordt voor 1% in de heffing betrokken.

De kwijtscheldingskosten voor de afvalstoffenheffing staan op het taakveld inkomstenregelingen. Van de kosten op dat taakveld wordt 1% in de afvalstoffenheffing meegenomen.

Naast de opbrengsten uit de afvalstoffenheffing zijn er opbrengsten uit de inzameling van oud papier, metaal, textiel en glas. De baten van de inzameling vormen 14% van de totale baten op het taakveld.

Aan overhead is er voor de afvalstoffenheffing € 254.000 meegenomen.

Uitgangspunten voor de afvalstoffenheffing:

- Bij de totstandkoming van de afvalstoffenheffing geldt het uitgangspunt dat het 100% kostendekkend plaatsvindt. Er kan een korting worden gegeven door middel van een onttrekking uit de voorziening om fluctuaties in tarieven te egaliseren.
- Voor gebruikers een differentiatie in tarief tussen eenpersoons- en meerpersoonshuishoudens in de verhouding 70:100.
- Uit de egalisatievoorziening wordt een korting gegeven op de afvalstoffenheffing.
- Verhoging van de afvalstoffenheffing voor meerpersoonshuishoudens met € 23,80 en voor eenpersoonshuishoudens met € 16,66.

Rioolheffing

De gemeente Achtkarspelen is verantwoordelijk voor het rioleringsbeleid en -beheer.

Op 8 december 2016 nam de raad een besluit over een geactualiseerde vaststelling van de kosten voor rioleringszorg (GRP) en de toepassing van het principe van 100% kostendekking over een periode van 30 jaar met een jaarlijkse indexatie.

Taakveld 7.2 Riolering

(x € 1.000)

	2018	2019	2020	2021	2022
Lasten	2.135	2.057	2.131	2.209	2.304
Baten	2.025	1.841	2.131	2.209	2.304
Saldo	-110	-216			
<i>Kostendekkendheid</i>	94,85%	89,50%	100,00%	100,00%	100,00%

Toelichting tabel

Onder lasten worden alle kosten voor de afvalstoffenheffing verwerkt. Het taakveld riolering is het centrale taakveld. Hiervan wordt 96% in de heffing betrokken. Het taakveld belastingen overig wordt voor 5% in de heffing betrokken. Het taakveld verkeer en vervoer wordt voor 2% in de heffing betrokken. Het taakveld afval wordt voor 1% in de heffing betrokken.

De kwijtscheldingskosten voor de rioolheffing staan op het taakveld inkomstenregelingen.

Van de kosten op dat taakveld wordt 1% in de rioolheffing meegenomen.

Aan overhead is er voor de afvalstoffenheffing € 144.000 meegenomen.

Uitgangspunten rioolheffing:

- Bij de totstandkoming van de rioolheffing geldt het uitgangspunt dat het 100% kostendekkend plaatsvindt. Er kan een korting worden gegeven door middel van een onttrekking uit de voorziening om fluctuaties in tarieven te egaliseren.
- Heffing op basis van vaste tarieven bij gebruiker en eigenaar.
- Uit de egalisatievoorziening wordt een korting gegeven op de rioolheffing.
- Verlaging van de rioolheffing met respectievelijk € 16,35 voor zowel IBA's als rioolaansluitingen.

Leges

De leges bestaan uit drie titels: Algemene dienstverlening, dienstverlening vallend onder de fysieke leefomgeving en dienstverlening vallend onder de Europese dienstenrichtlijn. Binnen deze drie titels zijn leges onderverdeeld in hoofdstukken waarbinnen samenhangende tarieven zijn geclusterd. De opbrengsten van deze activiteiten zijn in de begroting niet op hoofdstukniveau opgenomen, maar zijn functioneel gegroepeerd. Van bepaalde diensten wordt namelijk zo weinig gebruik gemaakt dat het apart opnemen van een raming geen meerwaarde heeft.

De gemeente Achtkarspelen verhoogt jaarlijks de leges en gaat daarbij uit van het dan geldende inflatiepercentage. Hierbij gaan wij uit van de bestaande verdeling in de tarieven. Voor tarieven waarbij er sprake is van een maximumbedrag, gaan wij uit van het maximaal toegestane bedrag.

Kostendekkendheid en kruissubsidiëring

Het streven is om de kosten van de verleende diensten binnen deze titels zoveel mogelijk te dekken door de opbrengsten binnen de titels. Daarbij moet rekening gehouden worden met het feit dat de opbrengsten binnen een titel niet hoger mogen zijn dan de kosten. Wanneer voor een activiteit een overschot wordt verwacht, kan deze gebruikt worden voor de dekking van een verwacht tekort bij een andere activiteit. Het wordt niet wenselijk geacht kruissubsidiëring tussen de titels toe te passen.

Titel 1 - Leges algemene dienstverlening

Producten	Tarief	Totale lasten	Totale baten	Overhead	Kostendekking
Huwelijken	€ 323,00	€ 35.569	€ 17.765	€ 2.685	50%
Reisdocumenten		€ 160.638	€ 96.224	€ 13.115	55%
- NIK	€ 52,50	€ 111.260	€ 64.470	€ 9.084	54%
- NIK <14	€ 29,70	€ 9.966	€ 3.267	€ 814	30%
- Paspoort	€ 66,75	€ 35.788	€ 26.366	€ 2.922	68%
- Paspoort <14	€ 53,15	€ 3.624	€ 2.126	€ 296	54%
Rijbewijzen	€ 39,45	€ 139.827	€ 144.071	€ 11.416	95%
VOG	€ 41,35	€ 30.346	€ 16.623	€ 2.478	51%
Totaal		€ 366.380	€ 274.688	€ 29.694	69%

Toelichting op leges algemene dienstverlening

De tabel van titel 1 laat zien in welke mate de kosten die gemaakt worden om de verschillende diensten te verlenen worden gedekt door het tarief. Ten opzichte van de afgelopen jaren zijn de baten op reisdocumenten een stuk gedaald. Dit heeft er mee te maken dat enkele jaren geleden de geldigheidsduur van reisdocumenten is aangepast van 5 jaar naar 10 jaar. De gevolgen van deze aanpassing zijn dit jaar qua aanvragen voor het eerst merkbaar. Tegenover de lagere baten geldt ook dat er sprake is van lagere lasten aangezien de afdrachten voor deze producten door het verlaagde aantal aanvragen ook daalt. De mate van kostendekkendheid daalt echter wel op deze producten omdat de structurele lasten gedekt worden tegenover minder baten. Uiteindelijk worden de gepresenteerde producten met inachtneming van kruissubsidiëring voor 69% gedekt.

Titel 2 - Leges dienstverlening vallend onder fysieke leefomgeving

(x € 1.000)	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2018	2019	2020	2021	2022
Lasten	332	327	327	327	327
Baten	309	311	311	311	311
Saldo	-23	-16	-16	-16	-16
<i>Kostendekkendheid</i>	93%	95%	95%	95%	95%

Toelichting op leges dienstverlening vallend onder fysieke leefomgeving

De tarieven voor de leges, uitgezonderd die voor het onderdeel 'bouwen' zijn geïndexeerd met de inflatiecorrectie. De leges voor het onderdeel 'bouwen' worden beïnvloed door de mate waarin er vergunningen worden verleend voor kleine bouwwerken of grote bouwwerken. De kleine bouwwerken leveren minder opbrengsten en relatief meer lasten met zich mee, wat de kostendekkendheid doet dalen. Andersom, doet een groei van verleende bouwvergunningen van relatief grote bouwwerken de kostendekkendheid stijgen.

Tarieven

In onderstaand overzicht zijn de belangrijkste tarieven voor 2019 getoond. Ook laten we het tarief van 2018 zien.

Belasting of heffing	Tarief 2019	Tarief 2018	Wijziging
Afvalstoffenheffing:			
Eenpersoonshuishouden	€ 214,40	€ 197,73	€ 16,67
Meerpersoonshuishouden	€ 306,28	€ 282,47	€ 23,81
Extra container	€ 153,14	€ 141,24	€ 11,90
Rioolheffing:			
Meerpersoonshuishouden/IBA	€ 155,00	€ 171,36	- € 16,35

Lastendruk huishoudens

Voor de veranderingen in de onroerendezaakbelasting, afvalstoffenheffing en rioolheffing is een overzicht gemaakt waarin de ontwikkeling van de lokale lastendruk wordt weergegeven. Voor de onroerendezaakbelasting zijn wij uitgegaan van de gemiddelde waarden die de door het instituut Coelo gepresenteerd zijn in de 'atlas van de lokale lasten'.

Lokale belastingdruk	Nettotarief 2019	Nettotarief 2018	Wijziging	%
Afvalstoffenheffing (meerpersoons)	€ 306,28	€ 282,47	€ 23,81	8,4%
Rioolheffing	€ 155,00	€ 171,36	- € 16,36	-9,5%
OZB-eigenaren	€ 299,42	€ 294,71	€ 4,71	1,6%
Totaal	€ 760,70	€ 748,54	- € 12,46	1,6%

Vergelijking met andere gemeenten

Voor 2018 is op basis van monitoring van het instituut Coelo, de lokale lastendruk van de gemeente Achtkarspelen ten opzichte van andere gemeenten wederom in beeld gebracht. tot 2016 werd nog gekeken naar totaalclassificering. met ingang van 2017 is deze classificering aangepast naar meerpersoonshuishouden eigenaar en meerpersoonshuishouden huurder. Om een vergelijking te maken met voorgaande jaren is gekeken naar de meerpersoonshuishouden eigenaar. Uit de monitoring blijkt dat gemeente Achtkarspelen van plek 227 in 2017 gestegen is naar plek 200 in 2018 (hogerop de ranglijst betekent lagere lokale lasten).

Gemeente naar rangschikking*	2013	2014	2015	2016	2017	2018
AA en Hunze	121	111	94	82	77	66
Achtkarspelen	223	199	283	276	227	200
Dantumadeel	65	67	79	76	81	101
De Marne	383	384	365	359	347	359
Dongeradeel	186	202	218	197	167	190
Ferwerderadiel	258	269	298	265	245	254
Groote gast	198	181	288	321	326	135
Kollumerland	148	294	235	172	155	165
Ooststellingwerf	146	103	93	70	69	77
Opsterland	145	148	NB	85	92	127
Tytsjerksteradiel	202	233	197	192	228	242
Zuidhorn	254	193	175	178	178	155

*Plaats 1 heeft de laagste lasten

Kwijtscheldingsbeleid

Niet iedere bewoner van onze gemeente heeft de mogelijkheid om de gemeentelijke belastingen te betalen. Inwoners met een inkomen lager dan of gelijk aan het bijstandsniveau komen in aanmerking voor kwijtschelding van de OZB, de afvalstoffenheffing en de rioolheffing.

In de begroting 2019 is rekening gehouden met een bedrag van € 282.646 aan kwijtschelding. De raming is gebaseerd op de aantallen uit de rekening 2017 en de voorlopige werkelijke aantallen van 2018 tegen de tarieven, zoals in de begroting 2019 zijn meegenomen.

Weerstandsvermogen en risicobeheersing

Risico's

In de gemeentebegroting worden de baten en lasten opgenomen waarvan bekend is dat hier inkomsten en uitgaven tegenover staan. Met eventuele onzekere uitgaven wordt daarin geen rekening gehouden. Zo ontstaat er een reëel beeld van de verplichtingen die de gemeente met haar (beleids)keuzes is aangegaan.

Omdat de kans reëel is dat een aantal onzekerheden wel kan leiden tot uitgaven, wordt een schatting gemaakt van eventuele onvoorziene zaken. In de risicoanalyse is vrij nauwkeurig in beeld gebracht op welke onderdelen de gemeente mogelijk risico's kan verwachten. Kleinere bedragen onder de € 50.000 worden niet in de risicoparagraaf opgenomen. Verder worden alleen risico's in beeld gebracht die kunnen ontstaan door externe factoren die niet al zijn afgedekt via verzekeringen, interne beheersmaatregelen, reserves of voorzieningen of de reguliere planning en control cyclus. Op interne beleidsterreinen kan de gemeente door prioritering in het uitvoeringsprogramma eventuele risico's uitsluiten.

Zo ontstaat er een totaalbeeld van de risico's die worden gelopen. Voor deze risico's wordt een deel van onze algemene reserve afgezonderd. Dit deel wordt aangemerkt als weerstandsvermogen om risico's op te kunnen vangen.

In de tabel hieronder worden de risico's benoemd die volgens bovenstaande omschrijving in aanmerking komen om in het weerstandsvermogen te worden ondergebracht. Daarnaast wordt per risico de strategie van de gemeenten in beeld gebracht. Er wordt per risico aangegeven wat de mogelijke ontwikkelingen en scenario's zijn die zich kunnen voordoen, met daarbij de maatregelen die worden en zijn genomen om financiële consequenties te beheersen.

Vervolgens wordt van de financiële consequenties een inschatting gemaakt van de kans dat het zich zal voordoen uitgedrukt in een percentage. Op het bedrag wat met het risico gemoeid is (het financiële gevolg) wordt dit percentage losgelaten, waardoor de omvang van het benodigde weerstandsvermogen wordt bepaald.

Status	Incidenteel /structureel	Risico en strategie	Financieel gevolg	Kans van optreden	Benodigd weerstand-vermogen (x € 1.000)
Status: O = ongewijzigd, G = Gewijzigd, V = Vervallen, N = Nieuw					
G		<p>Gesubsidieerde instellingen</p> <p>Risico: De gemeente heeft te maken met een variatie aan gesubsidieerde instellingen, zoals: zwembaden, cultuurcentrum, bibliotheek, maatschappelijk werk, etc. Het risico bestaat dat claims van deze instellingen financieel nadeel voor de gemeente kan betekenen. Organisaties kunnen failliet gaan en de gemeente kan het product in de lucht willen houden, en dat brengt mogelijk (frictie)kosten met zich mee.</p> <p>Strategie: De gemeente sluit overeenkomsten met instellingen die subsidies e.d. van de gemeente ontvangen, waarin productafspraken zijn opgenomen. Tijdens het lopende jaar is regelmatig overleg over de (financiële) voortgang. Het risico dat daardoor financieel gezien iets misgaat wordt daarmee geminimaliseerd.</p>	500.000	20%	100.000
O		<p>Krimp</p> <p>Risico's: De dalende leerlingaantallen confronteren ons met name in het onderwijsveld al een aantal jaren met het sluiten van scholen en met concentratie in één vestiging. Dit brengt leegstand met zich mee en daarmee de noodzaak om gebouwen te verkopen. Uit de opbrengsten daarvan dienen minimaal de kosten van afstoten (o.a. afboeken resterende boekwaarden) te bekostigen. De kans dat vrij vlot verkocht kan worden loopt in een krimpende markt terug. We moeten echter wel afboeken en dat betekent simpelweg een dekingsrisico, zoals verwoord hierachter.</p> <p>Strategie: Ontwikkelen van een actief en breed accommodatiebeleid waarin met de dorpen en betrokken instellingen leegstand en het wegvloeien van menskracht en middelen zo veel mogelijk wordt voorkomen.</p>	2.500.000	15%	375.000
O		<p>Gemeenschappelijke regelingen (excl. SW Fryslân)</p> <p>Risico: De gemeente participeert in een aantal gemeenschappelijke regelingen. Deze regelingen worden beschreven in de paragraaf Verbonden Partijen. De grotere regelingen betreffen de Veiligheidsregio, SW Fryslân en de FUMO. De uitvoering van gezamenlijke beleidsterreinen binnen dergelijke regelingen brengt risico's met zich mee, waarvoor gezamenlijk voor dekking moet worden gezorgd.</p> <p>Strategie: Om er voor te zorgen dat de gemeente zelf de regie blijft voeren wordt er strak toezicht gehouden. Het standpunt van de gemeente wordt zowel ambtelijk (in overlegorganen) als bestuurlijk (in AB-vergaderingen) uitgedragen.</p>	300.000	50%	150.000
G		<p>Sociale werkvoorziening</p> <p>Risico: De beoogde gecontroleerde en gestructureerde afbouw van Caparis NV heeft zich nog niet voltrokken. Tegelijkertijd voltrekt zich (de reeds voorziene) krimp van de organisatie aan in aantallen WSWers (stromen uit door ziekte, pensioen). Daarnaast voeren gemeenten zelf de Participatiewet uit, waardoor er geen</p>	1.000.000	80%	800.000

		<p>aanvulling plaatsvindt. Er begint een capaciteitoverschot te ontstaan. Inmiddels zijn er binnen de NV reserves opgebouwd die bestemd zijn voor herstructurering. Desalniettemin, liggen er nog risico's voor de gemeenten omdat de afbouw te laat in gang is gezet en sommige kosten binnen de GR kunnen komen te vallen.</p> <p>Er staat druk op het vormgeven en uitvoeren van de herstructurering. De urgentie is inmiddels hoog. Vanaf 2019 zal de koers uitgekristalliseerd zijn en beter zicht zijn op de gemeentelijke risico's.</p> <p>Strategie: De komende tijd wordt een herstructureringsplan opgesteld, waarmee duidelijker wordt hoe en wanneer de volgende stappen gezet gaan worden in het kader van de afbouw van Caparis.</p>			
G		<p>Sociaal Domein – Jeugdzorg Risico's Sinds 2015 zijn taken op het terrein van de Jeugdzorg overgeheveld naar de gemeenten. Er is hierbij sprake van leveringsplicht (Open einde-regeling). De jeugdzorgtaken en de door het rijk doorgevoerde efficiencykorting op het beschikbare budget brengen het risico met zich mee dat het ons niet (direct) lukt de uitvoering te doen met de beschikbare middelen. Inmiddels is de methode van het budgetneutraal begroten verlaten, omdat duidelijk is geworden dat de van het rijk afkomstige geldmiddelen bij lange niet voldoende zijn om de uitgaven te kunnen dekken. Dit is ook middels een analyse over 2017 gedeeld met de gemeenteraad. Ook de nieuwe manier van inkopen brengt mogelijk financiële risico's mee. Er is namelijk niet meer sprake van de p x q methode, maar resultaat gestuurde systematiek. Er is dan ook voor 2019 gekozen om de raming op saldo neutrale wijze te verwerken in de begroting.</p> <p>Strategie: Op alle niveaus betrokken zijn bij de overleggen over inkoop jeugdzorg, contractmanagement en beleid van de provinciaal georganiseerde jeugdzorg door Sociaal Domein Fryslân (SDF). Actief meewerken aan de evaluatie van de inkoop 2018. Zo snel mogelijk uitvoering geven aan quick wins met een kostenbesparend effect met behoud van maatwerk voor de inwoner. Voetnoot: SDF is verantwoordelijk voor de provinciale inkoop van jeugdzorg, de beleidscoördinatie en de subsidiëring van de instellingen voor het gedwongen kader en Veilig Thuis Fryslân.</p>	1.500.000	60%	900.000
O		<p>Gegarandeerde geldleningen Risico's Gemeenten in Nederland hebben de hoogste rating voor kredietwaardigheid. Zij kunnen daardoor goedkoper geld lenen bij de banken dan private ondernemingen. Omdat woningbouwcorporaties een bijdrage leveren aan de publieke taak hebben wij in het verleden een aantal leningen aangetrokken en deze direct doorgeleend aan de</p>	25.000.000	1%	250.000

		<p>woningbouwcorporatie. Daarmee konden zij mee profiteren deze gunstige leencondities. Later hebben we een andere constructie gehanteerd, waarbij we niet leningen doorlenen, maar waarbij we direct garant staan. Gevolg is wel dat wij hierdoor het risico lopen dat als de derde partij failliet gaat, de gemeente de betalingsverplichting op zich moet nemen.</p> <p>De risico's zijn klein, aangezien garanties alleen verstrekt worden wanneer zij niet bij derden kunnen worden ondergebracht en als ingeval van garantieverlening aan verenigingen c.a. aangetoond is dat zij de betalingsverplichtingen kunnen nakomen. Echter wanneer het risico zich voordoet, kunnen de gevolgen aanzienlijk zijn.</p> <p>Wanneer dit risico zich voordoet, kunnen we met de gereserveerde gelden de gevolgen in het eerste jaar afdekken. De structurele gevolgen zullen vervolgens via de eerstvolgende kadernota of door een begrotingswijziging worden meegenomen.</p> <p><u>Strategie</u> De leningen die door de gemeente in het verleden zijn verstrekt worden volgens schema afgelost. Het risico op deze post neemt daardoor jaarlijks af. Via toetsing van het jaarverslag beoordelen we of de risico's stabiel blijven. Ook het risico op in het verleden verstrekte garanties neemt elk jaar af, omdat ook op deze leningen de geldgever volgens schema aflost. Bij garanties in het kader van de woningbouw heeft de gemeente zekerheidsrechten, waardoor dit risico zeer klein is. Via het jaarverslag heeft de gemeente inzicht in de financiële positie van de geldnemer. Bij garanties t.b.v. verenigingen vindt overleg plaats als de bank een achterstandsmelding doet. In die gevallen passen we maatwerk toe om escalatie te voorkomen. Op basis van het verleden is het risico op deze post relatief gering.</p>			
0		<p>Precario <u>Risico:</u> De gemeente heft precario bij leveranciers van energie. Deze leveranciers hebben daartegen bezwaar aangetekend, maar de aanslagen wel betaald. Wanneer ze in het gelijk worden gesteld, dan zal de gemeente de bedragen, inclusief rente, terug moeten betalen.</p> <p>Strategie: Inmiddels zijn er in andere gemeenten al processen van leveranciers tegen de door de gemeenten opgelegde aanslagen afgerond. De rechter heeft de gemeenten in die gevallen in het gelijk gesteld. Om het risico voor onze gemeente toch te bespreken zijn de geraamde ontvangsten in de algemene reserve gestort en maken ze geen onderdeel uit van het exploitatieresultaat.</p>	170.000	20%	34.000

N		<p>Realisatie zwembad Buitenpost Risico: Bij het realiseren van (grote) ingewikkelde bouwprojecten bestaat er voor inkoop en aanbesteding altijd een relatie tussen het financieel risico en het belang van de organisatie enerzijds en het toeleveringsrisico en de "macht" van de leverancier anderzijds. Bij een zwembad praten we over een strategisch product waarbij de kostprijs van het eindproduct vaak afkomstig is van een zeer beperkt aantal leveranciers. Het financiële risico heeft met name ook betrekking op mogelijke prijsstijgingen in de bouw.</p> <p>Strategie: Een goede match met de leverancier is van belang, we streven naar een lange termijnrelatie. De strategie is samenwerking: we creëren planmatige samenwerking en wederzijdse betrokkenheid. Beleid is partnership. Inkoopactiviteiten zijn gericht op zorgvuldige leveranciersselectie en uitwisseling van kennis en deskundigheid op verschillende niveaus.</p> <p>De gemeente sluit overeenkomsten met contractpartners op basis van een bouwteamselectie waarbij specifieke kennis op het terrein van bouwen, installaties, architectuur, zwembadtechniek en aannemer terreinwerk in zijn opgenomen.</p> <p>Zo houden we maximale grip op zowel het proces als de financiën. Risico's als prijsstijgingen in de bouw zijn moeilijker te ondervangen, gezien we niet tot nauwelijks invloed hebben op economische ontwikkelingen.</p>	6.000.000	5%	300.000
G		<p>Overige onvoorzien risico's Risico's Een risicoanalyse blijft een verwachting van wat we denken dat zou kunnen gaan gebeuren op basis van de huidige beschikbare informatie. De kans is dan ook reëel dat zich in een jaar bepaalde gebeurtenissen voordoen, die vooraf niet waren in te schatten.</p> <p>Strategie We stellen voor om dergelijke risico's ten laste te brengen van het weerstandsvermogen. Het betreft dan risico's die beperkt door ons beïnvloedbaar zijn en waarvan het financiële gevolg groter is dan € 50.000.</p> <p>Specifiek is hierin het mogelijke gevolg van de in de raadsvergadering over de kadernota 2019 aangenomen motie P2-M1 "Fangrail Hoendiep NZ Stroobos-Zuidhorn" opgenomen.</p>	2.000.000	50%	1.000.000

Weerstandsvermogen

In vergelijking met de ingeschatte risico's moeten we nagaan wat er werkelijk aan weerstandsvermogen beschikbaar is. Bij het weerstandsvermogen gaan we uit van incidentele dekking. Mocht een risico zich voordoen en een structureel karakter hebben, vangen we de gevolgen eerst eenmalig op via het incidentele weerstandsvermogen. Vervolgens zoeken we via de kadernota een structurele oplossing.

Het weerstandsvermogen bestaat uit de algemene reserve en de reserve weerstandsvermogen. Deze reserve is in het leven geroepen om financiële tegenvallers die voortvloeien uit de risico's die genoemd zijn in de paragraaf weerstandsvermogen op te kunnen vangen.

In tabelvorm ziet dat er als volgt uit:

Incidenteel weerstandsvermogen	Financieel gevolg (x € 1.000)			
	2019	2020	2021	2022
Algemene reserve per 31/12	14.698	15.232	15.774	15.833
Reserve weerstandsvermogen per 31/12	4.869	4.869	4.869	4.869
Totaal algemene reserve incl. weerstandsvermogen	19.567	20.101	20.643	20.702

Er moet een nauwkeurige schatting worden gemaakt van de omvang van het weerstandsvermogen. Met een omvangrijk weerstandsvermogen is het mogelijk de risico's die een gemeente loopt op te vangen. Dit is echter alleen mogelijk wanneer de gemeente beschikt over een reservepositie waar vrij over kan worden beschikt. Uit het risico-overzicht is op te maken dat als alle risico's zich voordoen we minimaal € 39,0 miljoen aan weerstandsvermogen zouden moeten hebben. De kans is echter nihil dat alle risico's zich in hetzelfde jaar voordoen. Daarom geven we met een percentage de kans aan dat een bepaald risico zich voordoet. Door dit percentage te vermenigvuldigen met het uiteindelijke financiële gevolg ontstaat het benodigde weerstandsvermogen. Voor 2019 komen we daarmee uit op een totaal benodigd weerstandsvermogen van € 3,9 miljoen, dit blijft binnen de ruimte (€ 4,9 miljoen) die hiervoor in de reserve weerstandsvermogen is gereserveerd.

Hoe hoger het weerstandsvermogen is ten opzichte van de verwachte risico's, des te meer zekerheid kan er worden geboden. Hierbij delen we het beschikbare weerstandsvermogen voor 2019 door het totaal verwachte benodigde bedrag aan weerstandsvermogen. Wanneer de uitkomst van deze som meer dan 1,0 bedraagt, is het weerstandsvermogen vermoedelijk voldoende om de gevolgen van risico's op te kunnen vangen. Wanneer de uitkomst meer dan 2,0 bedraagt, is de risicodekking ruimschoots aanwezig.

In 2019 is de ratio 5,0 en stijgt naar 5,2 voor de jaren 2020-2022. Deze ratio geeft de verhouding weer tussen het benodigde weerstandsvermogen en het totaal aan weerstandsvermogen van het betreffende jaar. Het weerstandsvermogen is hiermee ruim voldoende bestand om eventueel optredende risico's op te kunnen vangen.

Kengetallen

De paragraaf betreffende het weerstandsvermogen en risicobeheersing bevat een overzicht van zes verplichte kengetallen die op een voorgeschreven wijze worden berekend. Dit betreft een kengetal voor de:

- 1a. Netto schuldquote;
- 1b. netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen;
2. solvabiliteitsratio;
3. grondexploitatie;
4. structurele exploitatieruimte; en
5. belastingcapaciteit.

Deze kengetallen illustreren de positie van de gemeente, waar het gaat om risico's en weerstandsvermogen. In de tabel hieronder wordt de waarde per kengetal weergegeven.

Kengetal	2015	2016	2017	2018	2019
Solvabiliteitsrisico	24,0	22,0	23,0	20,0	19,0
Ontwikkeling t.o.v. vorige meting	 [neutraal]				
Prognose o.b.v. historie	 [neutraal]				
Toelichting op de gemeten waarde	[-]				
Grondexploitatie	8,0	1,0	3,0	3,0	3,0
Ontwikkeling t.o.v. vorige meting					
Prognose o.b.v. historie					
Toelichting op de gemeten waarde	[-]				
Netto schuldquote	63,0	55,0	59,0	73,0	74,0
Ontwikkeling t.o.v. vorige meting					
Prognose o.b.v. historie					
Toelichting op de gemeten waarde	[-]				
Structurele exploitatieruimte	2,5	1,5	0,0	0,6	
Ontwikkeling t.o.v. vorige meting					
Prognose o.b.v. historie					
Toelichting op de gemeten waarde	[-]				
Netto schuldquote, gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen	52,0	47,0	50,0	71,0	72,0
Ontwikkeling t.o.v. vorige meting	 [neutraal]				
Prognose o.b.v. historie	 [ongunstig]				
Toelichting op de gemeten waarde	[-]				
Belastingcapaciteit	114,0	110,0	0,0	104,0	
Ontwikkeling t.o.v. vorige meting					
Prognose o.b.v. historie					
Toelichting op de gemeten waarde	[-]				

Solvabiliteitsrisico	<p>Dit kengetal geeft inzicht in de mate waarin de gemeente in staat is om aan haar financiële verplichtingen te voldoen. Hoe hoger het getal, hoe groter de weerbaarheid van de gemeente.</p> <p>De uitkomst is afhankelijk van de wijze waarop bezittingen in de gemeente worden gewaardeerd. Dat verschilt nogal per gemeente.</p> <p>Verbeteren van de solvabiliteit kan door het eigen vermogen te vergroten (bijvoorbeeld door het verkopen van de aandelen) en door het vreemd vermogen te verkleinen (bijvoorbeeld door minder te lenen).</p>
Grondexploitatie	<p>Dit kengetal geeft aan hoe de waarde van de grond in exploitatie zich verhoudt ten opzichte van de totale baten, exclusief reservemutaties, in het begrotingsjaar. Op grond van de notitie grondexploitatie van de commissie BBV zijn de ruwe gronden per 1-1-2016 gerubriceerd onder de materiële vaste activa. Hierdoor is het kengetal met een flinke sprong gedaald.</p>
Netto schuldquote	<p>De netto schuldquote geeft het niveau weer van de schuldenlast van de gemeente ten opzichte van de eigen middelen. Verbeteren van de schuldquote kan door de schulden te verlagen, de bezittingen te vergroten en/of de inkomsten te verhogen.</p>
Structurele exploitatieruimte	<p>Dit kengetal kijkt naar de structurele baten en de structurele lasten ten opzichte van de totale baten. Een positief getal geeft aan dat de structurele baten voldoende zijn om de structurele lasten te dekken. Dit cijfer kan verbeteren door meer structurele baten of minder structurele lasten op te voeren.</p>
Netto schuldquote, gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen	<p>De netto schuldquote geeft het niveau weer van de schuldenlast van de gemeente ten opzichte van de eigen middelen. Verbeteren van de schuldquote kan door de schulden te verlagen, de bezittingen te vergroten en/of de inkomsten te verhogen.</p> <p>Om inzicht te krijgen in hoeverre sprake is van doorlenen, wordt de netto schuldquote ook exclusief doorgeleende gelden weergegeven. Verbeteren van de schuldquote kan door de schulden te verlagen, de bezittingen te vergroten en/of de inkomsten te verhogen.</p>
Belastingcapaciteit	<p>Dit kengetal geeft inzicht in de mate waarin bij het voordoen van een financiële tegenvaller dit in het volgende begrotingsjaar kan worden opgevangen dan wel of er ruimte is voor nieuw beleid. Daarbij wordt ervan uitgegaan dat de ruimte die de gemeente heeft om de belastingen te verhogen is gerelateerd aan de totale woonlasten. En die ruimte wordt dan bepaald door de vergelijking met de gemiddelde woonlasten in Nederland (in het vorige jaar).</p>

Onderhoud kapitaalgoederen

Beleidskader en hieruit voortvloeiende financiële consequenties

Met de kosten van onderhoud van kapitaalgoederen is vaak een substantieel deel van de begroting gemoeid. Deze onderhoudskosten zijn terug te vinden in meerdere programma's. Om een volledig beeld van alle onderhoudskosten aan kapitaalgoederen te verkrijgen is in de paragraaf onderhoud kapitaalgoederen een dwarsdoorsnede van de gehele begroting gemaakt. Hiermee ontstaat een helder en compleet beeld, wat van belang is voor een goed inzicht in de financiële positie. De kapitaalgoederen zijn opgesplitst in wegen (waaronder ook bruggen), riolering, water, groen en gebouwen.

De gemeente wil op duurzame wijze de aanwezige infrastructurele voorzieningen in stand houden. Het gaat hierbij zowel om bovengrondse voorzieningen als om ondergrondse. Het onderhoud moet ertoe leiden dat de gebouwen en infrastructurele voorzieningen voldoen aan de functionaliteitseisen die hieraan gesteld zijn en worden. Sleutelwoorden zijn: veilig, schoon en heel, tegen zo laag mogelijke kosten.

De gemeente is verantwoordelijk voor het onderhoud van de openbare ruimte. Dit betekent ook dat zij, wanneer hierin iets gebeurt, moet kunnen aantonen dat zij alles heeft gedaan wat in haar vermogen lag om gevaarlijke situaties te voorkomen. Dit geldt voor alle aspecten van de openbare ruimte en speelt vooral wanneer het vermoeden bestaat dat de gemeente in haar onderhoudstaak is tekort geschoten.

Wegen

Het beleidskader voor het kapitaalgoed wegen is de laatste jaren een belangrijk bespreekpunt geweest. De gemeenteraad heeft ervoor gekozen (25 november 2010) dat alle wegen binnen de gemeente het kwaliteitsniveau 'basis' dienen te hebben. De raad heeft niet gekozen voor een gedifferentieerd kwaliteitsniveau. Daarnaast heeft de raad gekozen om het aanwezige achterstallig wegenonderhoud gefaseerd in te lopen. In eerste instantie in 10 jaar gerekend vanaf 2010, wat met ingang van 2013 aangepast is naar een temporisering in 15 jaar. De hiervoor benodigde financiële middelen zijn voor het genoemde raadsbesluit beschikbaar gesteld en opgenomen in de meerjarenbegroting. Hierbij is sprake van een jaarlijks structureel bedrag om het basisniveau te behouden en een jaarlijks bedrag voor het wegwerken van de aanwezige achterstand in wegenonderhoud.

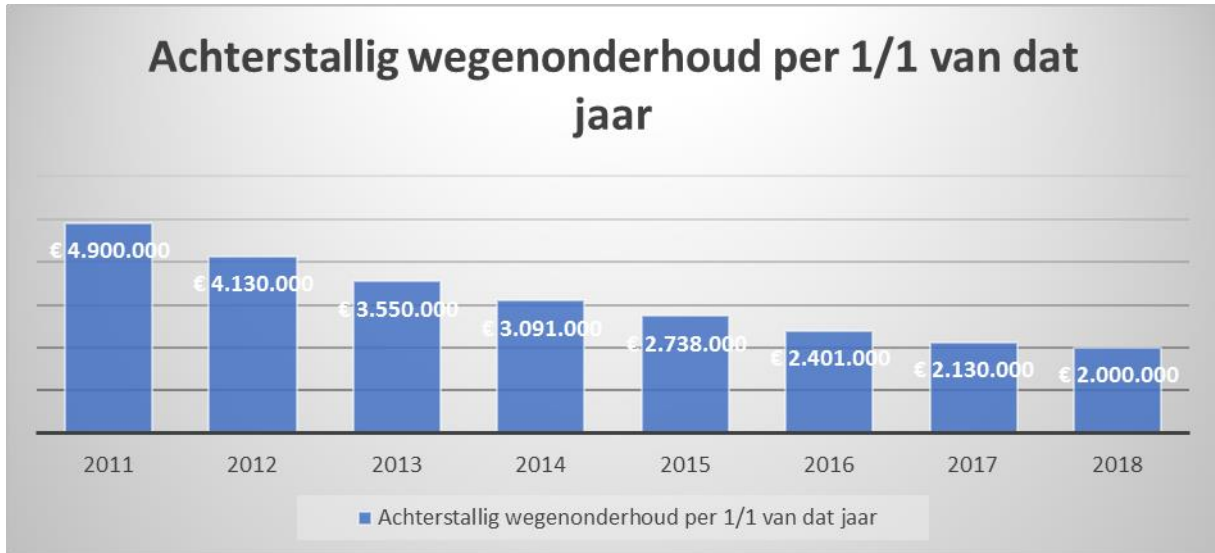
De kwaliteit van de wegen wordt elk jaar beoordeeld en geïnspecteerd. Hierbij worden eventuele schadebeelden beschreven. Deze inspectiecijfers worden in het beheerpakket ingevoerd en leiden al dan niet tot een te plegen onderhoudsmaatregel in een bepaald planjaar. De combinatie van een eenheidsprijs per m² voor de onderhoudsmaatregel met de oppervlakte van het betreffende wegvak leidt tot een benodigd budget. Wat betreft het onderhoudsniveau voor de korte en middellange termijn, gaan wij uit van een continuering van het basisniveau zoals dat door de raad in het najaar van 2010 is vastgesteld. In feite is dit de minimumvariant voor de instandhouding van het bestaande wegengereedte en ook niet meer dan dat.

In de notitie "Review en vooruitblik 2016–2020 (kapitaalgoed wegen)" hebben we een meerjarenplanning opgenomen voor zowel het groot wegenonderhoud als de rioolvervangingen en is deze vertaald op een geografische ondergrond.

Inlopen achterstand groot wegenonderhoud

Het achterstallig wegenonderhoud bedraagt eind 2017 € 2.000.000, dat komt neer op een verlaging van 59,2% ten opzichte van peildatum (1-1-2011). Dit is meer dan de ten doel gestelde 46,6% en hiermee lopen we voor op de doelstelling. Deze 'voorsprong' is al grotendeels gerealiseerd in de jaren 2011 en 2012. Verder is sprake van een na-ijleffect van onderhoudswerken die zijn 'bekostigd' uit budgetten van eerdere boekjaren.

De verlaging van het achterstallig wegonderhoud van eind 2016 naar eind 2017 bedraagt 3%. De verwachting is dat, nu er minder geld beschikbaar is gesteld, het inlopen van het achterstallige wegonderhoud minder snel zal gaan. Echter hebben we al een behoorlijke inhaalslag gerealiseerd waardoor de termijn van 15 jaar niet in gevaar lijkt te komen.

Door elk jaar goed de kwaliteit en het achterstallig wegonderhoud te blijven monitoren houden we grip op het wegonderhoud en kunnen we volgen of we de doelstellingen om het achterstallig wegonderhoud in 15 jaar in te lopen gaan halen en/of alle wegen dan minimaal op basisniveau zijn.

Openbare verlichting

De investeringen voor het op peil houden van de openbare verlichting zijn verwerkt in een geactualiseerde meerjarige investeringsplanning. De planning zal als bijlage toegevoegd worden aan het raadsvoorstel voor het vaststellen van de programmabegroting. De financiële effecten van deze planning zijn verwerkt in de meerjarenramingen. Per saldo zal er in de komende vier jaar geen uitzetting van de begroting plaatsvinden.

Meerjarenperspectief

Ten opzichte van voorgaande jaren zullen er jaarlijkse nieuwe investeringen worden opgevoerd. Het gevolg hiervan is dat de kapitaallasten langzaam zullen oplopen. Daar staan twee voordelige ontwikkelingen tegenover: een klein deel van het structurele exploitatiebudget kan worden verlaagd en in 2025 zal de afschrijving van een 'oude' investering met betrekking tot de ontvlechting (2005) van openbare verlichting aflopen. Dit geeft ruimte om de uitzetting door kapitaallasten deels op te vangen. Met ingang van 2030 wordt het begin van een structurele uitzetting van de begroting verwacht. Deze uitzetting zal naar verwachting stijgen tot € 100.000. Deze hoogte zal omstreeks 2043 bereikt worden en vanaf dat moment zullen de kosten zich rond dit niveau stabiliseren.

Waterbouwkundige werken

De gemeente heeft niet een beheerplan voor waterbouwkundige werken, omdat in de gemeente weinig waterbouwkundige werken zijn en het benodigde onderhoud hiervoor relatief laag is.

De benodigde inspanning om een goed beeld te krijgen van de onderhoudstoestand staat in onze beleving niet in verhouding tot de te maken kosten voor onderhoud. Het is veel efficiënter om een bepaald percentage van de investeringswaarde van de waterbouwkundige werken per jaar te reserveren voor onderhoud.

Eventuele gebreken en noodzakelijk onderhoud wordt door de medewerkers van de afdeling Beheer gesignaleerd. Verder is het niet altijd mogelijk om de onderhoudstoestand goed te bepalen; denk hierbij aan duikers die grotendeels of volledig onder water liggen. Voor individuele gevallen, bij grootschalig onderhoud of vervanging, wordt per geval in de kadernota geld gereserveerd.

Het Wetterskip Fryslân heeft, op basis van een vastgesteld uniform provinciaal beleid, het beheer en onderhoud van een aantal duikers en bruggen overgedragen aan de aanliggende eigenaren, en heeft in dat verband een nieuwe legger kunstwerken vastgesteld. Als gemeente Achtkarspelen hebben wij, tezamen met Tytsjerksteradiel, hiertegen een zienswijze en bezwaar ingediend aangezien er geen financiële compensatie tegenover staat. Dit heeft uiteindelijk geresulteerd in de afspraak dat de betreffende duikers (88 voor gemeente Achtkarspelen) pas per 1-1-2025 over gaan naar de gemeente Achtkarspelen zodat de gemeente tijd genoeg heeft om hier middelen voor vrij te maken in de meerjarenbegroting. Tot die tijd blijven deze duikers in beheer en onderhoud bij het Wetterskip.

Riolering

Gemeenten moeten op grond van de Wet milieubeheer beschikken over een actueel gemeentelijk rioleringsplan (GRP). De gemeenteraad stelt daartoe telkens voor een daarbij te bepalen periode een dergelijk plan vast. Op 8 december 2016 heeft de gemeenteraad het Gemeentelijk Riolerings Plan (GRP) 2016-2021 vastgesteld. In het plan hebben we aangegeven hoe we invulling geven aan de van oudsher geldende zorgplicht voor de inzameling en het transport van afvalwater. Daarbij hebben we ook een tijdstip aangeduid waarop/waarbinnen onderhoud/vervanging van voorzieningen plaatsvindt. De bijbehorende beheercyclus vullen we in middels een kostendekkingsplan en het beschikbaar stellen van deze gelden via de begrotingen. Een speerpunt in het GRP is het voorkomen van wateroverlast en het inspelen op toekomstige klimaatontwikkelingen. Hiervoor hebben we een regenwaterstructuurplan opgesteld. De gemeenteraad heeft bij de vaststelling van het GRP 2016-2021 gekozen om de variant wenselijk door te zetten.

Voor de onderbouwing van de maatregelen die we noemen in het GRP maken we gebruik van een rioolbeheersysteem. Hierin houden we areaalgegevens van de riolering bij. Daarnaast geeft het beheersysteem inzicht in de kwaliteit van de riolering en de daarbij behorende onderhoudsbehoefte op korte en lange termijn.

Waterketen

In het gemeentelijk waterplan, dat in 2009 is vastgesteld, is een watervisie opgenomen die richtinggevend is voor de beleidsontwikkeling van de komende jaren tot 2030 voor de thema's veiligheid, voldoende water, schoon water, afvalwater en zuivering, beheer en onderhoud, gebruik en beleving en samenwerking en organisatie. Het waterplan is daarna niet meer geactualiseerd. De knelpunten hebben we opgelost door uitvoering van maatregelen of verwerkt in watergebiedsplannen van het Wetterskip.

VNG, UvW, IPO, VeWin en het Rijk hebben met de ondertekening van het Nationaal Bestuursakkoord Water de ambitie uitgesproken om in gezamenlijkheid de kosten in de waterketen voor de inwoners van Nederland te beperken. Ook de Friese gemeenten, Wetterskip Fryslân, Vitens en provincie Fryslân hebben deze gezamenlijke ambitie onderschreven. Hiervoor hebben de portefeuillehouders Water in 2010 een handtekening onder het Fries Bestuursakkoord Waterketen (FBWK) gezet. Wetterskip Fryslân, de Friese gemeenten, Vitens en provincie Fryslân hebben besloten een vervolg te geven aan het Fries Bestuursakkoord Water Keten 2010-2015.

Op 17 november 2016 is het Fries Bestuursakkoord Waterketen 2016-2020 ondertekend door alle deelnemende partijen. Hieronder zijn de hoofdlijnen van het akkoord opgenomen.

In het nieuwe akkoord is de lijn uit het vorige FBWK verder uitgewerkt. De komende jaren zetten we in op kosteneffectief beheer, het verbeteren van de kwaliteit van beheer en het verminderen van de personele kwetsbaarheid (de drie K's uit het landelijke Bestuursakkoord Waterketen). Hiervoor hebben we de volgende doelen vastgesteld:

- Kosten: Aandacht voor kostenbesparing door samenwerking. Er wordt gestreefd naar het maximaal besparingspotentieel in de Friese waterketen (€ 18 miljoen) op basis van het Fries Feitenonderzoek 2011;
- Kwaliteit: Professionaliteit van het beheer verder verbeteren door het inzicht in het functioneren van het systeem te vergroten, het afwegen van risico's bij beheer- en investeringsbeslissingen en het beheersen van de financiële aspecten van het beheer;
- Kwetsbaarheid: Door meer en intensiever samen te werken wordt de kwetsbaarheid minder. Het gaat om samenwerking tussen organisaties op vergelijkbare processen;
- Toekomst: Uiterlijk 2020 is klimaatbestendig en waterrobuust inrichten onderdeel van het beleid en handelen.

Het beheer van stedelijk water is overgedragen aan Wetterskip Fryslân. De condities waaronder zijn provinciaal afgestemd. Voor sommige onderdelen blijft de gemeente het onderhoud en beheer uitvoeren en krijgt daarvoor dan een financiële vergoeding van het Wetterskip.

Groen

Voor het groenonderhoud werken we met een groenbeheerplan (GBI). Hierdoor heeft de gemeente, zowel in de plan- als beheerfase, inzicht in de kosten van het beheer en onderhoud van het openbare groen. Op basis van deze informatie stellen we de jaarlijkse onderhoudsbudgetten vast.

Speelruimte

De gemeente heeft een speelruimteplan vastgesteld. Dit plan bevat het beleid voor planning, aanleg en behoud van buitenspeelruimte voor kinderen. Om aan de wettelijke onderhoudstaak te kunnen voldoen, beoordelen inspecteurs de speelplaatsen ter plaatse aan de hand van de eisen die in het Attractiebesluit zijn gesteld en redigeren logboeken en inspectiegegevens.

Wijzigingen door nieuwe werkwijze

De kosten voor de aanleg van speelterreinen werden in het verleden gedekt door middelen in een bestemmingsreserve. Hieraan werd jaarlijks toegevoegd (om de reserve op peil te houden) en werd ter hoogte van de gerealiseerde kosten onttrokken. De kosten voor de aanleg van speelterreinen en ondergronden zijn investeringen. Er wordt voorgeschreven (BBV) dat investeringen geactiveerd dienen te worden. Daarnaast is het door het opheffen van de bestemmingsreserves wenselijk om deze kosten niet meer te dekken uit de reserve.

Op basis van een geactualiseerd onderhoud- en vervangingsplan (welke als bijlage toegevoegd zal worden aan het raadsvoorstel voor het vaststellen van de programmabegroting) zijn de investeringen verwerkt in de meerjarenramingen. Het gebruik van de reserve komt daarmee te vervallen. Dit betekent ook dat er definitief geen aanspraak gemaakt zal worden op middelen à € 140.000 die in de bestemmingsreserve zaten (en nu in de algemene reserve zitten). Per saldo zal er geen uitzetting van de begroting optreden in de komende vier jaren.

Meerjarig perspectief

Tot en met 2025 wordt een (kleiner wordend) voordeel op de exploitatie verwacht. Met ingang van 2019 zullen er jaarlijks nieuwe investeringen worden opgevoerd. De kapitaallasten zullen daardoor jaarlijks licht stijgen.

Tegenover deze stijging van kapitaallasten staan het wegvallen van de toevoeging aan de reserve en een structureel voordeel op onderhoudsbudgetten à € 7.500 per jaar. In 2026 zal naar verwachting voor het eerst een uitzetting van de begroting optreden. Deze uitzetting zal stijgen naar circa € 60.000 per jaar in 2033. Vanaf dat jaar zullen de kosten zich rond deze hoogte stabiliseren.

Gebouwen

Er is een actuele onderhoudsplanning voor gemeentelijke (openbare) gebouwen. Hierdoor hebben we een goed beeld van de staat van onderhoud van deze gebouwen. Voor een gedeelte van de gemeentelijke gebouwen gebeurt dit via een door de raad vastgesteld IHP voor bijvoorbeeld binnensportaccommodaties en welzijnsaccommodaties. Voor de overige gemeentelijke gebouwen, waar de gemeente verantwoordelijk voor is, zijn inventarisaties en inspecties uitgevoerd. Op basis van de ingevoerde inspectiegegevens zijn meerjaren onderhoudsplanningen opgesteld (MOP's). Deze overzichten bieden een inzicht in de te verwachten onderhoudswerkzaamheden met bijbehorende benodigde budgetten voor de komende jaren.

Totale onderhoudskosten per soort kapitaalgoed

Hieronder staan 3 tabellen. In de eerste tabel staat per soort kapitaalgoed de onderhoudskosten. De tweede tabel toont de kapitaalslasten per kapitaalgoed. De derde en laatste tabel toont het totaal van onderhouds- en kapitaalslasten. Steeds worden de bedragen voor het begrotingsjaar 2019 vermeld met daarnaast als vergelijk de saldi van twee voorgaande jaren.

Onderhoudslasten kapitaalgoederen	Jaarrekening 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	verschil
Wegen	2.780	2.888	2.997	-109
Riolering	990	705	795	- 90
Water	4	8	158	- 150
Groen	1.381	1.497	1.395	102
Speelruimte	33	58	43	15
Gebouwen	574	525	528	-3
TOTAAL	5.761	5.682	5.916	- 234

Kapitaalslasten kapitaalgoederen	Jaarrekening 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	verschil
Wegen	809	882	956	-74
Riolering	585	691	740	- 49
Water	0	2	20	- 18
Groen	17	15	22	-7
Speelruimte	0	0	0	0
Gebouwen	9	5	5	0
TOTAAL	1.421	1.594	1.742	-148

Totaal onderhoud- en kapitaalslasten kapitaalgoederen	Jaarrekening 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	verschil
Wegen	3.588	3.770	3.953	-183
Riolering	1.575	1.396	1.535	-139
Water	4	10	178	- 168
Groen	1.399	1.512	1.417	95
Speelruimte	33	58	43	15
Gebouwen	583	530	528	-3
TOTAAL	7.182	7.276	7.658	- 382

Financiering

Bij financiering gaat het om het beheren van het geld binnen de gemeente. Dit houdt in dat steeds tijdig de financiële middelen aanwezig zijn om bijvoorbeeld de rekeningen of uitkeringen te kunnen betalen. Bij tekorten moet de gemeente bijlenen, overschotten worden tijdelijk bij de staat belegd. De spelregels die hiervoor gelden zijn vastgelegd in met name de Wet financiering decentrale overheden (wet Fido). In deze paragraaf zijn de belangrijkste aspecten die samenhangen met financiering nader toegelicht.

Financieringsbeleid

De gemeente heeft het gemeentelijk financieringsbeleid vastgelegd in het treasurystatuut. In dit statuut, dat verplicht is op grond van de wet Fido, zijn onder andere de verantwoordelijkheden ten aanzien van de treasuryfunctie, de uitvoering hiervan en het risicobeheer opgenomen. De regels in dit statuut bepalen daarmee de manier waarop de financieringsfunctie vorm krijgt.

Schatkistbankieren

De gemeente heeft het gemeentelijk financieringsbeleid vastgelegd in het treasurystatuut. In dit statuut, dat verplicht is op grond van de wet Fido, zijn onder andere de verantwoordelijkheden ten aanzien van de treasuryfunctie, de uitvoering hiervan en het risicobeheer opgenomen. De regels in dit statuut bepalen daarmee de manier waarop de financieringsfunctie vorm krijgt.

Renterisico

De wet Fido bevat twee instrumenten voor de beheersing van renterisico's. Grote schommelingen in de stand van de rente voor financieringen kunnen namelijk een negatieve invloed hebben op de totale rente die de gemeente betaalt voor opgenomen krediet. De instrumenten kasgeldlimiet en renterisiconorm beperken dit risico.

Kasgeldlimiet

Om tijdelijke tekorten op de lopende rekening aan te vullen kan de gemeente kortlopende geldleningen aantrekken. Dit mag tot aan een bepaald maximumbedrag, de kasgeldlimiet. Deze limiet beperkt dus het renterisico op financieringen voor de korte termijn.

Berekening kasgeldlimiet (x € 1 miljoen)	2018	2019
Begrotingstotaal per 1 januari	75,9	77,5
Het bij ministeriële regeling vastgestelde percentage	8,5%	8,5%
Kasgeldlimiet	6,5	6,6

Uit de tabel blijkt dat de gemeente in 2019 maximaal € 6,6 miljoen aan kortlopende geldleningen aan mag trekken. Omdat de rente op kortlopende financieringen lager is dan de rente op langlopende zullen tekorten op de lopende rekening zoveel mogelijk met kortlopende leningen worden aangevuld. Dit kan betekenen dat op een gegeven moment de kasgeldlimiet wordt overschreden. Dat mag wettelijk niet langer dan twee kwartalen achtereen. Daarna moet de kortlopende financiering worden omgezet in een langlopende geldlening.

Renterisiconorm

De renterisiconorm beperkt het renterisico op financieringen voor de lange termijn. Dit zijn leningen waarvan de rente langer dan één jaar vaststaat. De norm bepaalt dat het totaal van de aflossingen en het bedrag waarop een renteherziening van toepassing is in ieder jaar niet meer mag zijn dan 20% van de begrote lasten per 1 januari van het betreffende jaar. In de onderstaande tabel is voor 2019 en de jaren daarna het renterisico op de vaste schuld getoetst aan de renterisiconorm.

Berekening renterisiconorm (x € 1 miljoen)	2019	2020	2021	2022	2023
Begrotingstotaal per 1 januari	77,5	77,7	77,4	77,3	76,9
Het bij ministeriële regeling vastgestelde percentage	20%	20%	20%	20%	20%
Renterisiconorm	15,5	15,5	15,5	15,5	15,4
Renterisico op de vaste schuld per 1 januari	2,2	2,2	2,2	2,2	2,1
Ruimte onder renterisiconorm	13,3	13,3	13,3	13,3	13,3

Uit de tabel blijkt dat de gemeente de komende jaren ruim aan de norm voldoet. Voortzetting van het huidige beleid bij het aantrekken van langlopende leningen (aflossingsverplichtingen gespreid in de tijd) zorgt ervoor dat ook in de toekomst aan deze norm wordt voldaan.

Ontwikkeling rente en financieringsbehoefte

De tarieven voor kortlopende geldleningen bevinden zich al een aantal jarenlang op een zeer laag niveau. De daling is gestart in 2011 en momenteel kennen we voor korte financieringen zelfs een negatieve rente. Als er liquiditeitstekorten zijn, zullen deze dan ook aangevuld worden met kortlopende geldleningen.

Ook de tarieven voor vaste geldleningen met een looptijd van 10 jaar en een lineaire aflossing liggen al lange tijd op een laag niveau. Dat maakt het mogelijk om dit soort geldleningen aan te trekken tegen een tarief van momenteel rond 0,75%.

Volgens het economisch beeld van de BNG blijft het monetaire beleid van de ECB zeer ruim. De effectenaankopen zullen na september 2018 verder worden verminderd, maar de officiële tarieven blijven onveranderd. De lange rentetarieven lopen in de komende 12 maanden naar verwachting wel wat op.

Het college streeft naar een evenwichtige uitgaven- en inkomstenstroom om de toename van schulden zoveel mogelijk te beperken. Voor zover er financieringstekorten ontstaan door investeringen, aflossingen of de exploitatie zullen deze tekorten zoveel mogelijk met kortlopende leningen worden aangezuiverd vanwege de al genoemde lage tarieven voor deze financieringsvormen. Indien dit ertoe leidt dat de kasgeldlimiet langer dan twee kwartalen achtereen wordt overschreden of in geval van ontwikkelingen op het gebied van de tarieven voor langlopende geldleningen zullen we deze kortlopende schulden omzetten naar een vaste schuld.

Renteschema

Met ingang van het begrotingsjaar 2017 bevat de paragraaf financiering een renteschema conform de notitie rente van de commissie BBV. Dit schema biedt een cijfermatig inzicht in de rentelasten en hoe we deze toerekenen.

Renteschema begrotingsjaar 2019 (x € 1.000)	Bedrag
Externe rentelasten lange financiering	388
Externe rentelasten korte financiering	50
Externe rentebaten (WoonFriesland)	147
Externe rentebaten (MOA)	10
Externe rentebaten korte financiering	0
Saldo externe rentelasten	281
Rente toe te rekenen aan de bouwgrondexploitatie	13
Rente toe te rekenen wegens projectfinanciering	147
Rentebaten van doorverstrekte leningen projectfinanciering	147
Saldo door te berekenen externe rente	268

Rente eigen vermogen	0
Rente over voorzieningen (gewaardeerd tegen contante waarde)	0
Aan taakvelden (incl. taakveld overhead) toe te rekenen rente	268
Boekwaarde vaste activa per 1-1-2019	82.625
Boekwaarde leningen woningbouw per 1-1-2019	5.065
Boekwaarde voor berekening omslagrentepercentage per 1-1-2019	77.559
Omslagrentepercentage	0,35%
Omslagpercentage afgerond	0,50%
Werkelijk aan taakvelden (incl. taakveld overhead) toegerekende rente	388
Renteresultaat op taakveld treasury	120

Toelichting op de tabel:

- De externe rentebaten hebben betrekking op de leningen die aan woningbouwcorporatie WoonFriesland en Stichting MOA zijn verstrekt;
- Het renteresultaat van € 120 is het verschil tussen het saldo externe rentelasten en de aan programma's toegerekende rentelasten.

Overzicht totale leningenportefeuille

Onderstaande tabel toont het verloop van de vaste schuld over het begrotingsjaar. Een deel heeft de gemeente doorgeleend aan woningcorporatie WoonFriesland, waarvan de gemeente de rente- en aflossingsbetalingen terugontvangt. Volgens het huidige beleid verstrekt de gemeente geen geldleningen meer aan woningbouwinstellingen, maar wordt hun eigen invulling van de financieringsbehoefte ondersteund via het verstrekken van directe of indirecte garanties. De leningenportefeuille ten behoeve WoonFriesland zal daardoor in 2030 wegens algehele aflossing zijn vervallen.

Opgenomen leningen (x € 1.000)	Stand 1-1 2019	Nieuwe leningen	Aflossingen	Stand 31-12- 2019
Gemeente Achtkarspelen	36.891	p.m.	2.373	34.518
- waarvan doorgeleend aan WoonFriesland	5.065		190	4.876
Netto gemeente Achtkarspelen	31.826		2.183	29.643

Bedrijfsvoering

Hiervoor verwijzen we naar het programmaplan onderdeel Overhead.

Verbonden partijen

Bij de realisatie van beleidsvoornemens is het vaak noodzakelijk bepaalde relaties met derden aan te gaan. In een aantal gevallen zijn dergelijke relaties uitgegroeid tot een zodanige vorm dat de gemeente zeggenschap en financiële belangen in die derde partij heeft gekregen. In dat geval is er sprake van een zogenaamde verbonden partij.

Verbindingen met derde partijen zijn een manier om een bepaalde publieke taak uit te voeren. Het doel van deze paragraaf is om de gemeenteraad en burgers inzicht te geven in beleidsmatige en financiële betrokkenheid van de gemeente Achtkarspelen inzake door derden uit te voeren processen waarvoor de gemeente verantwoordelijk is.

Wat is een verbonden partij?

Een verbonden partij is een privaatrechtelijke of publiekrechtelijke organisatie waarin de gemeente een bestuurlijk en een financieel belang heeft. Van een bestuurlijk belang is sprake als de gemeente zeggenschap kan uitoefenen via een bestuurszetel, dan wel via stemrecht. Van een financieel belang is sprake wanneer aan de verbonden partij een bedrag ter beschikking is gesteld, dat niet verhaalbaar is als de verbonden partij failliet gaat. Ook is sprake van een financieel belang wanneer een zekerheid is gegeven, waarvoor aansprakelijkheid bestaat indien de verbonden partij haar verplichtingen niet nakomt.

In deze paragraaf worden ook instellingen meegenomen die van onze gemeente een subsidie ontvangen, en waar een bestuurder of ambtenaar namens de gemeente zitting heeft in het bestuur van die instelling.

In deze begroting wordt waar mogelijk een beeld gegeven van de door de betrokken instellingen in hun begrotingen geschetste financiële situaties, en de eventuele gevolgen daarvan voor onze gemeente. Mocht het feit zich voordoen dat een gemeenschappelijke regeling:

- een negatief eigen vermogen heeft, of;
- niet heeft voldaan aan een vooraf afgesproken minimum eigen vermogen (bijstort verplichting);

dan wordt een voorstel gedaan – bij toelichting - over de door de gemeente Achtkarspelen te treffen voorziening voor haar bijdrage hierin.

Gemeenschappelijke regeling

Naam	FUMO (Fryske Utfieringsorganisaasje Miljeu en Omjouwing)
Vestigingsplaats	Grou
Openbaar belang	-
Visie op de verbonden partij	De Fryske Utfieringstsjinst Miljeu en Omjouwing (FUMO) is een gemeenschappelijke regeling van provincie, gemeenten en waterschap in Friesland. De gemeente heeft een deel van haar milieutaken op het gebied van vergunning verlening en toezicht houden verplicht aan deze organisatie uitbesteed. Daarnaast kan de gemeente vrijwillig extra taken bij deze organisatie uitbesteden (zogenaamde plus taken).

Beleidsvoornemens

De FUMO is gestart in 2014. De organisatie heeft moeite om met het toegekende budget haar basis en plustaken volledig uit te voeren. In 2017 is er met alle deelnemers een ontwikkelprogramma gestart onder de naam FUMO 2.0 met als doel om de organisatie te verbeteren zodanig dat zij haar volledige taak binnen het toegekende budget gaat uitvoeren. In 2019 wordt hier verder uitvoering aan gegeven. Daarnaast staat het besluit VTH centraal waarbij er in Friesland aanvullende taken van de wet WABO worden overgedragen van gemeenten naar de FUMO

Financieel belang gemeente	2017	2018	2019
	onbekend	onbekend	onbekend

Bestuurlijk belang	onbekend
Risicoprofiel	 [Middel]

<u>Kerncijfers verbonden partij</u>	2017	2018	2019
<i>alle bedragen x € 1.000</i>	<i>(hoort bij programma 7. Volksgezondheid en milieu)</i>		

Eigen vermogen

begin	€ 431	€ 6	€ 200
einde	€ 6	€ 200	€ 527

Vreemd vermogen

begin	€ 1.652	€ 3.883	€ 3.075
einde	€ 3.883	€ 3.075	€ 3.100

Verwacht financieel resultaat

begroot	€ 0	€ 0	€ 0
werkelijk	€ -198	onbekend	onbekend

Bron Definitieve begroting 2019

Toelichting

Naam	Recreatieschap Marrekrite
------	---------------------------

Vestigingsplaats	Grou
Openbaar belang	<p>Marrekrite heeft als Gemeenschappelijke Regeling een bestuur. In het Algemeen Bestuur (AB) zitten de provincie Fryslân en de 15 deelnemende gemeenten (via de gedeputeerde en wethouders).</p> <p>Het AB heeft een aantal bevoegdheden gedelegeerd aan een Dagelijks Bestuur (DB). Alle bestuursleden (gedeputeerde en wethouders) hebben binnen hun organisaties het domein 'recreatie en toerisme' in portefeuille.</p> <p>Het DB heeft 6 leden en vergadert 4 maal per jaar. De voorzitter van het AB zit ook het DB voor en is als gedeputeerde lid van het College van Gedeputeerde Staten van de provincie Fryslân. Het AB vergadert 2 keer per jaar. De vergaderingen van het AB zijn openbaar, die van het DB niet.</p>

Visie op de verbonden partij	Recreatieschap Marrekrite verzorgt de toeristische basisinfrastructuur in Friesland op het gebied van water- en landrecreatie. Op deze wijze worden de gemeenschappelijke belangen van onze deelnemers (gemeenten en Provincie) behartigd. Dit doen zij in samenwerking met vele partijen. De natuur en het Friese landschap staan bij de Marrekrite heel hoog in het vaandel.
------------------------------	--

Beleidsvoornemens	-		
Financieel belang gemeente	2017	2018	2019
	onbekend	onbekend	onbekend
Bestuurlijk belang	Deelname in het algemeen bestuur		
Risicoprofiel	 [Middel]		

<u>Kerncijfers verbonden partij</u>	2017	2018	2019
<i>alle bedragen x € 1.000</i>	<i>(hoort bij programma 5. Sport, cultuur en recreatie)</i>		
Eigen vermogen			
begin	€ 4.410	€ 4.012	€ 3.374
einde	€ 4.012	€ 3.374	€ 2.855
Vreemd vermogen			
begin	€ 635	€ 1.521	€ 1.500
einde	€ 1.521	€ 1.500	€ 500
Verwacht financieel resultaat			
begroot	onbekend	€ 0	€ 0
werkelijk	€ 4.012	onbekend	onbekend

Bron Jaarrekening 2017

Toelichting

Naam	Sociale Werkvoorziening Fryslân
Vestigingsplaats	Drachten
Openbaar belang	8 gemeenten zijn via de opdrachtverlening WSW aan Caparis NV voor dit stuk aan elkaar gebonden. Binnen de GR valt (een deel van) de Achtkarspelse arbeidsovereenkomsten voor WSWers.
Visie op de verbonden partij	De governancestructuur GR SW en Caparis NV is complex. Een governance onderzoek naar welke structuur past bij meer maatwerk en minder gebondenheid voor de deelnemende gemeenten zal een traject in gang zetten naar een andere structuur. De gemeente Achtkarspelen heeft gekozen voor de MOA, dan is meer afstand passend.
Beleidsvoornemens	De gemeente Achtkarspelen ondersteunt de initiatieven om naar andere governancestructuur toe te werken, waarbij het laten slapen van de GR een reële optie is.

Financieel belang gemeente	2017	2018	2019
	onbekend	onbekend	onbekend
Bestuurlijk belang	1 lid in het Algemeen Bestuur		
Risicoprofiel	 [Hoog]		

<u>Kerncijfers verbonden partij</u>	2017	2018	2019
<i>alle bedragen x € 1.000</i>	<i>(hoort bij programma 6. Sociaal Domein)</i>		
Eigen vermogen			
begin	€ 690	€ 625	€ 625
einde	€ 625	€ 625	€ 585
Vreemd vermogen			
begin	€ 8.266	€ 6.394	€ 6.119

einde	€ 6.394	€ 6.119	€ 5.196
Verwacht financieel resultaat			
begroot	€ 0	onbekend	€ -40
werkelijk	€ -65	onbekend	onbekend

Bron Begrotingen en jaarrekeningen

Toelichting

Naam	Veiligheidsregio Fryslân
Vestigingsplaats	Leeuwarden
Openbaar belang	<ul style="list-style-type: none"> ·Behartigen preventieve taken op het gebied van de volksgezondheid en infectieziektenbestrijding; ·Ondersteuning van de Friese gemeenten bij het ontwikkelen en uitvoeren van gezondheidsbeleid; ·Zo doelmatig mogelijk georganiseerde en gecoördineerde brandbestrijding, alsmede hulpverlening bij ongevallen en rampen bewerkstelligen.
Visie op de verbonden partij	Met ingang van 1 januari 2007 zijn de gemeenschappelijke regelingen GGD Fryslân en Brandweer Fryslân opgeheven en zijn beide organisaties ondergebracht in de nieuwe gemeenschappelijke regeling Veiligheidsregio Fryslân.
Beleidsvoornemens	<p>Brandweer</p> <p>Hierbij wordt de komende periode hoog ingezet op een uitzetting van kosten ten behoeve van vakbekwaamheid en de vrijwilligersvergoeding. Zoals al enige jaren bekend zijn bij de overgang van de brandweezorg van gemeente naar de Veiligheidsregio de kapitaalslasten van gebouwen en materieel onvoldoende geïndexeerd. In de beleidsvoornemens is de vervanging van kazernes en brandweermaterieel opnieuw in beeld gebracht rekening houdende met een juiste verdeling en bereikbaarheid in de provinsje.</p> <p>Gezondheid</p> <p>Het gaat hierbij onder andere om een uitzetting van de uitvoering van jeugdgezondheidszorg ten behoeve van vergunninghouders. Verder betreft het een extra uitzetting voor het Rijksvaccinatieprogramma. Verwacht wordt dat dit wordt gecompenseerd in de bijdrage van het gemeentefonds.</p>

Financieel belang gemeente	2017	2018	2019
	onbekend	onbekend	onbekend

Bestuurlijk belang Deelname in algemeen bestuur

Risicoprofiel [Hoog]

<u>Kerncijfers verbonden partij</u>	2017	2018	2019
<i>alle bedragen x € 1.000</i>	<i>(hoort bij programma 1. Veiligheid)</i>		

Eigen vermogen

begin	€ 2.342	€ 3.042	€ 3.042
einde	€ 3.042	€ 3.042	€ 3.042

Vreemd vermogen

begin	€ 53.790	€ 55.525	€ 55.525
-------	----------	----------	----------

einde	€ 55.525	€ 55.525	€ 55.525
Verwacht financieel resultaat			
begroot	€ 0	€ 0	€ 0
werkelijk	€ 1.271	onbekend	onbekend

Bron Jaarrekening 2017 Veiligheidsregio

Toelichting

Naam	Welstandscommissie Hûs en Hiem		
Vestigingsplaats	Leeuwarden		
Openbaar belang	Verlenen welstandsadvisering.		
Visie op de verbonden partij	Het voorzien van de gemeente in de welstandsadvisering als bedoeld in de Woningwet en advisering over toepassing van de Monumentenwet en de Monumentenverordening.		
Beleidsvoornemens	<p>> Handhaven van nije pleats methode: bij de bouw van grotere stallen gezamenlijk met de boer vanuit meerdere disciplines kijken naar optimale inpassing in het landschap.</p> <p>> Deelname in het monumenten spreekuur: samen met Steunpunt Monumentenzorg Fryslân en de Rijksdienst voor Cultureel erfgoed integraal adviseren over planvorming tav monumenten.</p> <p>> Kwaliteitsteams: bij gemeente overstijgende infrastructuur of ontwikkelgebieden deelnemen in een multidisciplinair team tav de ruimtelijke kwaliteit.</p>		

Financieel belang gemeente	2017	2018	2019
	onbekend	onbekend	4
Bestuurlijk belang	Een wethouder van de gemeente is lid van het AB van Hûs en Hiem.		
Risicoprofiel	 [Laag]		

Kerncijfers verbonden partij   **2017**   **2018**   **2019**
alle bedragen x € 1.000   *(hoort bij programma 8. Volkshuisvesting, ruimtelijke ordening en stedelijke vernieuwing)*

Eigen vermogen

begin	€ 166	€ 322	€ 322
einde	€ 322	€ 322	€ 322

Vreemd vermogen

begin	€ 107	€ 94	€ 94
einde	€ 94	€ 94	€ 94

Verwacht financieel resultaat

begroot	€ 0	€ 0	€ 0
werkelijk	€ 156	onbekend	onbekend

Bron begroting 2019

Toelichting

Naam		Werkmaatschappij Achtkarspelen-Tytsjerksteradiel		
Vestigingsplaats	Buitenpost / Burgum			
Openbaar belang	De Werkmaatschappij 8KTD is een samenwerkingsverband op basis van een gemeenschappelijke regeling tussen de gemeenten Achtkarspelen en Tytsjerksteradiel, waarbij gezamenlijk taken op het terrein van dienstverlening en bedrijfsvoering worden uitgevoerd, die leiden tot een behoud van de kwaliteit van de dienstverlening aan onze inwoners.			
Visie op de verbonden partij	-			
Beleidsvoornemens	In 2017 is de samenwerking tussen beide gemeenten in de Werkmaatschappij 8KTD geëvalueerd. De beide colleges en raden hebben besloten tot verbetering en doorontwikkeling van de samenwerking. Het jaar 2019 zullen de hiermee verband houdende wijzigingen worden doorgevoerd.			
Financieel belang gemeente	2017	2018	2019	
	onbekend	onbekend	onbekend	
Bestuurlijk belang	Het Dagelijks Bestuur bestaat uit de voorzitters van beide colleges en één wethouder per gemeente. Het Algemeen Bestuur bestaat uit de leden van de twee colleges van burgemeester en wethouders van beide gemeenten.			
Risicoprofiel	 [Hoog]			
<u>Kerncijfers verbonden partij</u>	2017	2018	2019	
<i>alle bedragen x € 1.000</i>	<i>(hoort bij programma 0. Bestuur en ondersteuning)</i>			
Eigen vermogen				
begin	€ 0	€ 0	€ 0	
einde	€ 0	€ 0	€ 0	
Vreemd vermogen				
begin	€ 5.142	€ 10.271	onbekend	
einde	€ 10.271	onbekend	onbekend	
Verwacht financieel resultaat				
begroot	€ 0	€ 0	€ 0	
werkelijk	€ 0	onbekend	onbekend	
Bron	begroting 2019 Werkmaatschappij 8KTD			
Toelichting				

Stichting / Vereniging

Naam	MOA		
Vestigingsplaats	Surhuisterveen		
Openbaar belang	De gemeente heeft de opdracht om inwoners te laten participeren naar vermogen vanuit de WSW, de participatiewet en de WMO.		
Visie op de verbonden partij	De gemeente Achtkarspelen beschikt over een lokaal participatiebedrijf waarin inwoners activiteiten kunnen ontwikkelen die ze dichterbij de arbeidsmarkt brengen of lokaal van waarde laten zijn.		
Beleidsvoornemens	Per 1 januari 2017 is de MOA van start gegaan en is gevestigd in een pand aan de Molenweg in Surhuisterveen. De MOA voert de gemeentelijk bestekopdracht groen uit en is werkgever voor de WSW werknemers werkzaam in het groen (MOAi Grien). Met MOAi Wurk bieden zij voor de werkzoekenden participatietrajecten waardoor mensen hun talenten leren (her)kennen en inzetten. Deze trajecten worden in samenspraak met de werkmaatschappij, werkgevers, scholen en de werkzoekenden ontwikkeld. Tevens biedt de MOA mogelijkheden voor mensen met een WMO indicatie.		
Financieel belang gemeente	2017	2018	2019
	487	370	onbekend
Bestuurlijk belang	Het bestuur van de Stichting MOA wordt gevormd door het college van B&W van de gemeente Achtkarspelen		
Risicoprofiel			
<u>Kerncijfers verbonden partij</u>	2017	2018	2019
<i>alle bedragen x € 1.000</i>	<i>(hoort bij programma 6. Sociaal Domein)</i>		
Eigen vermogen			
begin	€ 0	€ 212	onbekend
einde	€ 212	onbekend	onbekend
Vreemd vermogen			
begin	€ 0	€ 831	onbekend
einde	€ 831	onbekend	onbekend
Verwacht financieel resultaat			
begroot	€ -91	€ 7	€ 20
werkelijk	€ 212	onbekend	onbekend
Bron	<i>Begroting 2019</i>		
Toelichting			

Naam	Stichting Markant Friesland
Vestigingsplaats	Buitenpost
Openbaar belang	Toename van recreatie en toerisme.
Visie op de verbonden partij	De activiteiten van Markant Friesland leveren een bijdrage aan de doelstelling 'meer actieve en passieve cultuurparticipatie'.
Beleidsvoornemens	De gemeenten verstrekken gedurende de jaren 2017 t/m 2020 een bedrag van € 4.500 (afgerond € 5.000).

Financieel belang gemeente	2017	2018	2019
	5	5	5
Bestuurlijk belang	1 lid in het bestuur		
Risicoprofiel	 [Laag]		

Kerncijfers verbonden partij   **2017**   **2018**   **2019**
alle bedragen x € 1.000   *(hoort bij programma 5. Sport, cultuur en recreatie)*

Eigen vermogen

begin	€ 16	€ 16	€ 16
einde	€ 16	€ 16	€ 16

Vreemd vermogen

begin	€ 0	€ 0	€ 0
einde	€ 0	€ 0	€ 0

Verwacht financieel resultaat

begroot	€ 0	€ 0	€ 0
werkelijk	€ 0	€ 0	€ 0

Bron

Toelichting

Naam	Stichting Simke Kloostermanliën
Vestigingsplaats	Twijzel
Openbaar belang	-
Visie op de verbonden partij	-
Beleidsvoornemens	-

Financieel belang gemeente	2017	2018	2019
	1	onbekend	onbekend
Bestuurlijk belang	1 lid in het bestuur		
Risicoprofiel	 [Laag]		

Kerncijfers verbonden partij   **2017**   **2018**   **2019**
alle bedragen x € 1.000   *(hoort bij programma 5. Sport, cultuur en recreatie)*

Eigen vermogen

begin	onbekend	onbekend	onbekend
einde	onbekend	onbekend	onbekend

Vreemd vermogen

begin	onbekend	onbekend	onbekend
einde	onbekend	onbekend	onbekend

Verwacht financieel resultaat

begroot	onbekend	onbekend	onbekend
werkelijk	onbekend	onbekend	Onbekend

Bron

Toelichting

Vennootschap / Coöperatie

Naam	Caparis NV		
Vestigingsplaats	Drachten		
Openbaar belang	Caparis NV is een structuur NV die als uitvoerder van de WSW voor een achttal Friese gemeenten werkt. De deelnemende gemeenten zijn de aandeelhouders van de NV. Onze gemeenten heeft een belang van 8,8%. Met de komst van de participatiewet in 2015 stopte het gezamenlijk opdrachtgeverschap van de aandeelhoudende gemeenten. Voor de uitvoering van de WSW bleef het opdrachtgeverschap vrijwel ongewijzigd. De NV biedt een beschutte werkomgeving aan WSW-ers		
Visie op de verbonden partij	Caparis NV voert voor de gemeente Achtkarspelen beschut werken ihkv de WSW uit. Nieuwe instroom vanuit de gemeente Achtkarspelen vindt plaats wanneer de werkplek bij Caparis NV de best passende oplossing biedt voor een individu uit de gemeente. De krimp van Caparis NV dient vorm te krijgen.		
Beleidsvoornemens	De gemeente Achtkarspelen ondersteunt de initiatieven om naar andere governancestructuur toe te werken, waarbij gemeenten ook hun aandelen uit de NV kunnen verkopen.		
Financieel belang gemeente	2017	2018	2019
	160	onbekend	onbekend
Bestuurlijk belang	onbekend		
Risicoprofiel	 [Hoog]		
Kerncijfers verbonden partij	2017	2018	2019
<i>alle bedragen x € 1.000</i>	<i>(hoort bij programma 6. Sociaal Domein)</i>		
Eigen vermogen			
begin	€ 13.920	€ 16.091	onbekend
einde	€ 16.091	€ 16.892	onbekend
Vreemd vermogen			
begin	€ 9.966	€ 7.505	onbekend
einde	€ 7.505	€ 6.269	onbekend
Verwacht financieel resultaat			
begroot	€ 2.813	€ 1.012	onbekend
werkelijk	€ 2.171	onbekend	onbekend

Bron

Toelichting

Naam	Eneco
Vestigingsplaats	Rotterdam
Openbaar belang	Energieleverancier.

Visie op de verbonden partij   Achtkarspelen heeft aandelen in Eneco. De verhouding tot het aandelenbezit in het totale eigen vermogen is onze zeggenschap gering. Wel wordt er jaarlijks een rendement op de belegging behaald. Het jaarlijks dividend geeft hiermee een behoorlijke structurele bate op de begroting.

Beleidsvoornemens   De splitsing van Eneco in het distributienetwerk Stedin en de energieleverantie door Eneco is inmiddels afgerond. Nu de aandelen in deze nieuwe situatie vrij verhandelbaar zijn heeft de meerderheid van de aandelenhouders er voor gekozen de aandelen te verkopen. De onderhandelingen van de verkoop van de aandelen starten in 2018. De uiteindelijke transactie zal vermoedelijk in 2019 plaatsvinden.

Financieel belang gemeente	2017	2018	2019
	947	947	947

Bestuurlijk belang   Deelname aandelenkapitaal

Risicoprofiel   [Middel]

Kerncijfers verbonden partij	2017	2018	2019
<i>alle bedragen x € 1.000</i>	<i>(hoort bij programma 0. Bestuur en ondersteuning)</i>		

Eigen vermogen

begin	€ 3.121.000	€ 2.869.000	€ 2.869.000
einde	€ 2.869.000	€ 2.869.000	€ 2.869.000

Vreemd vermogen

begin	€ 1.952.000	€ 2.787.000	€ 2.787.000
einde	€ 2.787.000	€ 2.787.000	€ 2.787.000

Verwacht financieel resultaat

begroot	€ 0	onbekend	onbekend
werkelijk	€ 127.000	onbekend	onbekend

Bron   Jaarstukken 2017

Toelichting

Naam	NV Bank Nederlandse Gemeenten
Vestigingsplaats	Den Haag
Openbaar belang	De BNG draagt duurzaam bij aan het laag houden van de kosten van maatschappelijke voorzieningen voor de burger. Het eigenaarschap van gemeenten, provincies en de Staat, alsmede het door de statuten beperkte werkerterrein van de bank, bieden financiers het vertrouwen dat het risico van kredietverlening aan dit instituut zeer beperkt is. De BNG bundelt de uiteenlopende vraag van klanten tot een beroep op de financiële markten dat aansluit op de behoefte van beleggers wat betreft volume, liquiditeit en looptijd. Door de combinatie van beide elementen heeft de bank een uitstekende toegang tot financieringsmiddelen tegen zeer scherpe prijzen, die weer worden doorgegeven aan decentrale overheden en aan instellingen voor het maatschappelijk belang. Dat leidt voor de burger uiteindelijk tot lagere kosten van voorzieningen.

Visie op de verbonden partij De BNG is een bank van en voor overheden en instellingen voor het maatschappelijk belang en is een betrouwbare en solide dienstverlener. De deelname in het aandelenkapitaal zien wij als een duurzame belegging.

Beleidsvoornemens De gemeente neemt deel in het aandelenkapitaal en is bij de bank aangesloten voor het betalingsverkeer. Er zijn geen voornemens dit te veranderen.

Financieel belang gemeente	2017	2018	2019
	219	219	219

Bestuurlijk belang Deelname in het aandelenkapitaal

Risicoprofiel [Laag]

<u>Kerncijfers verbonden partij</u>	2017	2018	2019
<i>alle bedragen x € 1.000</i>	<i>(hoort bij programma 0. Bestuur en ondersteuning)</i>		

Eigen vermogen

begin	€ 4.486.000	€ 4.953.000	€ 4.953.000
einde	€ 4.953.000	€ 4.953.000	€ 4.953.000

Vreemd vermogen

begin	€ 149.483.000	€ 135.041.000	€ 135.041.000
einde	€ 135.041.000	€ 135.041.000	€ 135.041.000

Verwacht financieel resultaat

begroot	€ 0	€ 0	€ 0
werkelijk	€ 393.000	onbekend	onbekend

Bron Jaarstukken 2017

Toelichting

Naam	OMRIN NV (Afvalsturing Friesland)
-------------	--

Vestigingsplaats Leeuwarden

Openbaar belang -

Visie op de verbonden partij -

Beleidsvoornemens -

Financieel belang gemeente	2017	2018	2019
	onbekend	onbekend	onbekend

Bestuurlijk belang onbekend

Risicoprofiel [Middel]

<u>Kerncijfers verbonden partij</u>	2017	2018	2019
<i>alle bedragen x € 1.000</i>	<i>(hoort bij programma 7. Volksgezondheid en milieu)</i>		

Eigen vermogen

begin	€ 44.721	€ 48.680	onbekend
einde	€ 48.680	onbekend	onbekend

Vreemd vermogen

begin	€ 180.871	€ 160.130	onbekend
einde	€ 160.130	onbekend	onbekend
Verwacht financieel resultaat			
begroot	€ 2.256	€ 2.537	€ 2.749
werkelijk	€ 4.080	onbekend	onbekend

Bron *Jaarstukken en begrotingen Afvalsturing Friesland NV*
(<http://omrindigitaaljaarsverslag.nl>)

Toelichting

Naam	OMRIN NV (Fryslân Miljeu)		
Vestigingsplaats	Leeuwarden		
Openbaar belang	-		
Visie op de verbonden partij	-		
Beleidsvoornemens	-		
Financieel belang gemeente	2017	2018	2019
	onbekend	onbekend	onbekend
Bestuurlijk belang	onbekend		
Risicoprofiel	 [Middel]		
<u>Kerncijfers verbonden partij</u>	2017	2018	2019
<i>alle bedragen x € 1.000</i>	<i>(hoort bij programma 7. Volksgezondheid en milieu)</i>		
Eigen vermogen			
begin	€ 7.412	€ 7.908	onbekend
einde	€ 7.908	onbekend	onbekend
Vreemd vermogen			
begin	€ 9.300	€ 8.730	onbekend
einde	€ 8.730	onbekend	onbekend
Verwacht financieel resultaat			
begroot	onbekend	€ 981	onbekend
werkelijk	€ 1.167	onbekend	onbekend

Bron *Jaarstukken en begrotingen NV Fryslân Miljeu*
(<http://omrindigitaaljaarsverslag.nl>)

Toelichting

Naam	Stedin
Vestigingsplaats	Rotterdam
Openbaar belang	Energielevering

Visie op de verbonden partij De aandelen Stedin komen uit de verplichte splitsing van Eneco in een netwerkgroep (Stedin) en een energiebedrijf (Eneco). De dividenduitkering van beide bedrijven blijft naar verwachting gelijk ten opzichte van de eerdere dividenduitkering. Gelet op het geringe aandelenkapitaal in het totaal eigen vermogen is de zeggenschap van de gemeente als aandeelhouder gering.

Beleidsvoornemens De aandelen van Stedin kunnen niet vrij worden verkocht maar moeten in handen blijven van de overheid. Er zijn geen voornemens de aandelen van Stedin te verkopen.

Financieel belang gemeente	2017	2018	2019
	947	947	947

Bestuurlijk belang Deelname aandelenkapitaal

Risicoprofiel [Middel]

<u>Kerncijfers verbonden partij</u>	2017	2018	2019
--	-------------	-------------	-------------

alle bedragen x € 1.000

(hoort bij programma 0. Bestuur en ondersteuning)

Eigen vermogen

begin	€ 5.310.000	€ 2.583.000	€ 2.583.000
einde	€ 2.583.000	€ 2.583.000	€ 2.583.000

Vreemd vermogen

begin	€ 4.486.000	€ 3.968.000	€ 3.968.000
einde	€ 3.968.000	€ 3.968.000	€ 3.968.000

Verwacht financieel resultaat

begroot	onbekend	onbekend	onbekend
werkelijk	€ 424.000	onbekend	onbekend

Bron *jaarstukken 2017*

Toelichting

Grondbeleid

Algemeen

Grondbeleid is voor de raad om twee redenen van belang. In de eerste plaats vanwege de relatie met de doelstellingen van de programma's en in de tweede plaats vanwege het financiële belang en de risico's. Deze paragraaf beschrijft de visie op het gemeentelijk grondbeleid, de uitvoering daarvan, de financiële resultaten en de risico's.

Visie op het grondbeleid

De gemeente heeft haar ruimtelijke ambities voor de langere termijn vastgelegd in structuurvisies voor het hele grondgebied en voor delen daarvan. Het gemeentelijk grondbeleid staat in dienst van deze ambities. De uitgangspunten en kaders van het grondbeleid zijn door de raad vastgesteld in de 'Nota grondbeleid 2008'.

Conform deze nota wordt per eigenaar, project of plangebied beoordeeld welke vorm van grondbeleid zal worden toegepast. De keuze voor een actief of faciliterend grondbeleid dan wel voor een publiek-private samenwerking wordt ingegeven door een aantal aspecten, te weten de:

- wensen of mogelijkheden ten aanzien van regie, risico en organisatie;
- doelstellingen van de ruimtelijke inrichting en op het gebied van wonen;
- financiële doelstellingen;
- grondpositie (wel/geen eigendom van de gemeente).

Besluit Begroting en Verantwoording (BBV)

Het BBV heeft invloed op de administratie van het grondbedrijf. De administratie van het grondbedrijf wordt conform deze voorschriften gevoerd.

Voor bouwgrondexploitaties in exploitatie (BIE) geldt een maximale looptijd van 10 jaar. De kostentoerekening aan complexen moet voortaan overeenkomen met mogelijkheden voor kostenverhaal zoals benoemd in de Wro/Bro. De gemeente rekent rente toe die is gebaseerd op de werkelijke rente over het vreemd vermogen.

Zolang gronden nog niet als bouwgrond in exploitatie zijn genomen, staan deze op de balans onder de materiële vaste activa (MVA) als 'strategische gronden'.

Actualisering grondexploitaties - algemeen

Om inzicht te krijgen in de financiële stand van zaken in de grondexploitaties actualiseren we deze jaarlijks. Van actualisering is sprake als de uitvoering van het project binnen de vastgestelde kaders plaatsvindt. De geraamde bedragen worden vervangen door gerealiseerde bedragen, zodat we inzicht verkrijgen in de actuele boekwaarde.

Zo ontstaat een geactualiseerde en onderbouwde prognose van de te verwachten resultaten van de grondexploitaties. Indien noodzakelijk worden op basis van deze prognose voorzieningen voor verliesgevende grondexploitaties getroffen of bijgesteld. Zowel het Besluit begroting en verantwoording (BBV) als het gemeentelijk beleid (Nota grondbeleid 2008) eist minimaal een jaarlijkse actualisering van de grondexploitaties. De raad stelt de geactualiseerde grondexploitaties jaarlijks impliciet via de begroting en de jaarrekening vast.

Relatie met de planning en control cyclus

De actualisering van de grondexploitaties per 1 januari van een boekjaar is de basis voor de waardering in de jaarrekening. De geactualiseerde boekwaarden worden op de balans verantwoord en op basis van de geactualiseerde prognoses wordt beoordeeld of voorzieningen voor verliesgevende grondexploitaties moeten worden getroffen of bijgesteld.

Daarnaast heeft de actualisering per 1-1-2018 informatie gegenereerd voor de aanpassing van de lopende begroting 2018 en voor de begroting 2019 en meerjarenraming 2020-2023. Door vaststelling van de begroting stelt de raad de benodigde budgetten beschikbaar voor de uitvoering van projecten.

Actualisering grondexploitaties – herziening BBV-verslaggevingsregels

De commissie BBV (Besluit Begroting en Verantwoording) heeft de afbakening, definiëring en verslaggevingsregels rondom grondexploitaties kritisch onder de loep genomen. De reden hiervoor is een aantal ontwikkelingen op het gebied van grondexploitaties. Namelijk: de forse afboekingen van gemeenten op grondposities in de afgelopen jaren, de aanbevelingen uit het rapport Vernieuwing BBV over transparantie en vergelijkbaarheid, en de invoering van de belastingplicht voor de vennootschapsbelasting (Vpb) voor gemeenten. Dit heeft geleid tot een aantal wijzigingen in het BBV en de uitwerking hiervan in notities van de Commissie BBV. De wijzigingen moeten leiden tot meer transparantie, eenduidigheid, behoedzaamheid en een vermindering van de administratieve lasten.

Financiën van de grondexploitaties

Een grondexploitatie is de financiële vertaling van een ruimtelijk plan. Het is een overzicht van kosten en opbrengsten van de productie van bouwrijpe en woonrijpe grond, uitgezet in de tijd (fasering), rekening houdend met kosten- en opbrengstenstijgingen en rentetoerekening. De grondexploitatie heeft gedurende de looptijd van het plan verschillende functies. Tijdens de fase van planvoorbereiding is het vooral een instrument voor het berekenen van de financiële gevolgen en het beoordelen van de haalbaarheid van het voorgenomen plan (beoordelen, kiezen, besluiten). Tijdens de fase van de planuitvoering is de grondexploitatie vooral een instrument voor het bewaken van de uitvoering (budgetteren, volgen, verschillen analyseren en afrekenen).

In dit hoofdstuk worden de hoofdlijnen van de financiën van de gemeentelijke grondexploitaties in beeld gebracht.

Bruto boekwaarde van de grondexploitaties: € 2.974.665 (= 3,4% van het balanstotaal)

Een belangrijk onderdeel van de financiële positie van het 'gemeentelijk grondbedrijf' betreft de ontwikkeling van de boekwaarde en de bijbehorende voorziening voor verliesgevende grondexploitaties. De bruto boekwaarde van de grondexploitaties bestaat uit het saldo van de gerealiseerde kosten en gerealiseerde opbrengsten, oftewel het door de gemeente geïnvesteerde vermogen. Over de boekwaarde wordt rente berekend, welke ten laste komt van de grondexploitaties. Op basis van het Besluit begroting en verantwoording (BBV) plaatst de gemeente de boekwaarde van de grondexploitaties op de balans.

De geraamde bruto boekwaarde per 1-1-2018 bedraagt € 2.974.665. Het geraamde balanstotaal per 1-1-2018 bedraagt € 87.597.000. De bruto boekwaarde van de grondexploitaties heeft dus een omvang van 3,4% van het balanstotaal.

De gerealiseerde bruto boekwaarde per 1-1-2017 bedroeg € 1.185.082 (= 1,35% van het balanstotaal). Op basis van de geactualiseerde grondexploitaties zal de boekwaarde naar verwachting de komende jaren afnemen.

Voorziening voor verliesgevende grondexploitaties : € 758.413

De bruto boekwaarde moet worden terugverdiend door toekomstige opbrengsten uit grondverkoop. Als blijkt dat dit niet mogelijk is, moet een voorziening worden getroffen om de toekomstige verliezen op te vangen.

Op basis van de geactualiseerde grondexploitaties bedraagt de geraamde voorziening voor verliesgevende grondexploitaties per 1-1-2018 € 758.413. De getroffen voorziening per 1-1-2017 bedroeg € 717.206.

Netto boekwaarde van de grondexploitaties: € 2.215.252 (2,53% van het balanstotaal)

De netto boekwaarde van de grondexploitaties bestaat uit de bruto boekwaarde (€ 2.974.665) verminderd met de getroffen voorzieningen (€ 758.413). De geraamde netto boekwaarde per 1-1-2018 bedraagt dus € 2.215.252 (2,53% van het balanstotaal). De netto boekwaarde per 1-1-2017 bedraagt € 467.877 (0,53% van het balanstotaal).

Nog te realiseren kosten in de grondexploitaties : € 5.446.906

Een grondexploitatie bestaat op hoofdlijnen uit de volgende kostensoorten: verwerving, tijdelijke beheer, planontwikkeling, voorbereiding en toezicht, bouwrijp maken, woonrijp maken en rente. Op basis van de geactualiseerde grondexploitaties bedragen de nog te realiseren kosten over de gehele looptijd (inclusief de geraamde kostenstijgingen) € 5.446.906.

Nog te realiseren opbrengsten in de grondexploitaties: € 6.405.175

Een grondexploitatie bestaat op hoofdlijnen uit de volgende opbrengstsoorten: grondverkoop, subsidies en bijdragen. Met de opbrengsten moeten de boekwaarde en de nog te realiseren kosten worden terugverdiend. Op basis van de geactualiseerde grondexploitaties bedragen de nog te realiseren opbrengsten € 6.405.175.

Resultaat van de grondexploitaties: € 818.672 voordelig (NCW)

Het resultaat van een grondexploitatie wordt uitgedrukt in 3 waarden: nominale waarde, eindwaarde en netto contante waarde (NCW). In dit document wordt het resultaat op NCW uitgedrukt. Dit is noodzakelijk om verschillende grondexploitaties met verschillende looptijden met elkaar te kunnen vergelijken en bij elkaar op te kunnen tellen (correctie voor de verschillen in looptijd). De NCW wordt berekend door bij de gerealiseerde boekwaarde de nog te realiseren kosten en opbrengsten over alle toekomstige jaarschijven op te tellen en deze vervolgens contant te maken met een disconteringsvoet. Het verwachte resultaat van de grondexploitaties per 1-1-2018 bedraagt € 818.672 voordelig (NCW).

Geprognosticeerde winstnemingen

Voor winstneming geldt de *percentage of completion methode* (POC): voor zover gronden zijn verkocht en opbrengsten zijn gerealiseerd kan tussentijds naar rato van de voortgang van de grondexploitatie winst worden genomen. Hiervoor moet het resultaat op de grondexploitatie wel op betrouwbare wijze kunnen worden ingeschat. Dit is mogelijk wanneer het waarschijnlijk is dat de economische voordelen die aan het project zijn verbonden naar de gemeente zullen toevloeien. Indien aan de volgende voorwaarden is voldaan, bestaat er voldoende zekerheid om winst te kunnen nemen:

1. het resultaat op de grondexploitatie kan betrouwbaar worden ingeschat; én
2. de grond (of het deelperceel) moet zijn verkocht; én
3. de kosten zijn gerealiseerd (winst wordt naar rato van de realisatie genomen).

De jongste bijstelling van het geprognosticeerde resultaat, levert het onderstaande beeld van winstneming in de jaren 2019 tot en met 2022.

Geprognosticeerde winstnemingen (x € 1.000)	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022
<i>Woningbouw</i>				
002 Boppelannen III Twijzel		4		
003 Vierstromenland Surhuisterveen				
007 Nije Jirden - Zuid Surhuisterveen				
010 Mûnewyk Buitenpost				
013 Lutkepost Buitenpost				9
095 De Wiken Boelenslaan				
<i>Bedrijventerreinen</i>				
369 Oastkern Kootstertille	84	86	88	90
<i>In voorbereiding - bedrijventerrein</i>				
<i>Lauwerskwartier fase 2</i>	156	108	61	27
Totaal	240	198	149	126

Risicobeheersing

Om de risico's te beheersen worden de volgende maatregelen getroffen:

- inzet van extra/voldoende capaciteit met name in de planvoorbereiding ter voorkoming c.q. beperking van vertraging in de planontwikkeling en menskracht voor de bevordering van de afzet van bouwkavels;
- permanent in gesprek met de bouwpartners en corporaties én met de regio over afstemming woonproducten op de marktvraag;
- aanbod van bouwkavels in relatie tot de marktvraag;
- aandacht voor marketing en promotie;
- tijdig middelen reserveren voor verwachte nadelige saldi.

FINANCIELE BEGROTING

Overzicht van baten en lasten en de toelichting Raming per programma

Programma	Prim. begroting 2018			Incl. begr.wijz. 2018		
	lasten	baten	saldo	lasten	baten	saldo
0. Bestuur en ondersteuning	4.952	52.169	47.218	5.336	52.291	46.955
1. Veiligheid	1.648	44	-1.604	1.655	51	-1.604
2. Verkeer, vervoer en waterstaat	4.722	197	-4.525	5.091	197	-4.893
3. Economie	659	452	-207	3.554	2.857	-697
4. Onderwijs	3.018	184	-2.834	3.220	246	-2.974
5. Sport, cultuur en recreatie	4.997	845	-4.152	5.150	555	-4.596
6. Sociaal Domein	39.657	12.869	-26.788	40.198	13.335	-26.863
7. Volksgezondheid en milieu	6.122	5.678	-443	6.216	5.681	-536
8. Volkshuisvesting, Ruimtelijke ordening en stedelijke vernieuwing	2.973	2.300	-673	3.791	3.275	-516
totaal vóór stortingen/onttrekkingen reserves	68.747	74.739	5.992	74.213	78.489	4.277
Overhead	5.472	27	-5.444	5.625	45	-5.580
totaal stortingen/onttrekkingen reserves	1.033	841	-193	1.033	2.739	1.705
totaal na stortingen/onttrekkingen reserves	75.252	75.607	355	80.871	81.273	402

Programma	Begroting 2019		
	lasten	baten	saldo
0. Bestuur en ondersteuning	4.311	54.140	49.829
1. Veiligheid	1.733	51	-1.681
2. Verkeer, vervoer en waterstaat	5.078	260	-4.818
3. Economie	1.339	1.054	-285
4. Onderwijs	3.176	389	-2.787
5. Sport, cultuur en recreatie	5.148	563	-4.584
6. Sociaal Domein	40.939	12.875	-28.064
7. Volksgezondheid en milieu	6.541	6.168	-373
8. Volkshuisvesting, Ruimtelijke ordening en stedelijke vernieuwing	3.148	1.477	-1.671
totaal vóór stortingen/onttrekkingen reserves	71.412	76.978	5.566
Overhead	5.872	46	-5.827
totaal stortingen/onttrekkingen reserves	633	434	-200
totaal na stortingen/onttrekkingen reserves	77.918	77.458	-461

Geraamde dekkingsmiddelen, overhead, vennootschapsbelasting en onvoorzien

Met de komst van de nieuwe BBV-voorschriften zijn de overige algemene dekkingsmiddelen verplicht ondergebracht in voorgeschreven taakvelden. Omdat het een algemeen dekkingsmiddel betreft, zijn alleen de inkomsten opgenomen. De uitgaven die ermee gepaard gaan, zijn opgenomen onder de raming van baten en lasten in het desbetreffende programma. Deze post betreft een financieel-technisch verplicht item in het kader van de nieuwe BBV voorschriften.

Algemene dekkingsmiddelen

bedragen x € 1.000

taakveld

	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022
0.5 Treasury	320	320	320	320
0.61 OZB woningen	3.445	3.445	3.445	3.445
0.62 OZB niet-woningen	1.854	1.854	1.854	1.854
0.64 Belastingen Overig	522	522	522	62
0.7 Algemene uitkering en overige uitkeringen gemeentefonds	47.598	47.926	47.935	48.074
0.8 Overige baten en lasten				
Saldo	53.740	54.067	54.076	53.755

In de tabellen hieronder zijn de geraamde kosten van de Overhead, Vennootschapsbelasting en Onvoorzien opgenomen. Deze post betreft een financieel-technisch verplicht item in het kader van de nieuwe BBV voorschriften.

Overhead

bedragen x € 1.000

taakveld

	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022
0.4 Overhead	5.872	5.818	5.765	5.735
Saldo	5.872	5.818	5.765	5.735

Overige alg. dekkingsmiddelen

bedragen x € 1.000

taakveld

	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022
0.8 Overige baten en lasten	418	498	466	465
Saldo	418	498	466	465

Saldo baten en lasten

Hieronder is het saldo van de baten en lasten vóór stortingen in en/of onttrekkingen aan de reserves weergegeven.

Begrotingsjaar	2019	2020	2021	2022
Saldo vóór stortingen en onttrekkingen reserves	-261	678	839	875

Mutaties in reserves

Volgens het BBV behoren de reserves te worden onderverdeeld in algemene reserve(s) en bestemmingsreserves. Jaarlijks vindt een beoordeling van de (bestemmings)reserves plaats. Hierbij wordt ondermeer beoordeeld in hoeverre de (bestemmings)reserves toereikend en benodigd zijn. De stortingen en onttrekkingen uit de reserves staan per programma toegelicht in het overzicht 'Wat mag het kosten'. De stand van de reserves is in de onderstaande tabel opgenomen.

	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022
<i>bedragen x € 1.000</i>				
stortingen				
Mutaties reserves	633	601	569	86
onttrekkingen				
Mutaties reserves	434	67	27	27
Stortingen en onttrekkingen per saldo	-200	-534	-542	-59

Geraamd resultaat

Hieronder is het saldo van de baten en lasten ná stortingen in en/of onttrekkingen aan de reserves weergegeven.

Begrotingsjaar	2019	2020	2021	2022
Saldo ná stortingen en onttrekkingen reserves	-461	144	297	816

Toelichting overzicht baten en lasten

Uiteenzetting van de financiële positie en de toelichting

Geprognosticeerde beginbalans

Balans per 1 januari 2019 (x € 1.000)

ACTIVA	01-01-2019
VASTE ACTIVA	
Immateriële vaste activa	
Kosten verbonden aan het sluiten van geldleningen en het saldo van agio en disagio	2.984
Kosten van onderzoek en ontwikkeling van een bepaald actief	-
Bijdragen aan activa in eigendom van derden	-
Totaal immateriële vaste activa	2.984
Materiële vaste activa	
Investeringen met een economisch nut	39.027
Investeringen met een economisch nut, waarvoor ter bestrijding van de kosten een heffing kan worden geheven	
Investeringen in de openbare ruimte met een maatschappelijk nut	
In erfpacht	-
Totaal materiële vaste activa	72.189
Financiële vaste activa	
Kapitaalverstrekkingen aan:	
- deelnemingen	336
- gemeenschappelijke regelingen	-
- overige verbonden partijen	-
Leningen aan:	
- openbare lichamen	-
- woningcorporaties	5.065
- deelnemingen	-
- overige verbonden partijen	-
Overige langlopende leningen	
Uitzettingen in Rijks schatkist met een rentetypische looptijd >= 1 jaar	
Uitzettingen in de vorm van Nederlands schuld papier met een rentetypische looptijd >= 1 jaar	-
Overige uitzettingen met een rentetypische looptijd >= 1 jaar	568
Totaal financiële vaste activa	7.451
TOTAAL VASTE ACTIVA	82.624
VLOTTENDE ACTIVA	
Voorraden	
Grond- en hulpstoffen	-
Onderhanden werk, waaronder bouwgronden in exploitatie	

Gereed product en handelsgoederen	-	
Vooruitbetalingen	-	
Totaal voorraden		2.215
Uitzettingen met een rentetypische looptijd < 1 jaar		
Vorderingen op openbare lichamen	7.887	
Verstreckte kasgeldleningen aan openbare lichamen	-	
Overige verstreckte kasgeldleningen	-	
Uitzettingen in 's Rijks schatkist met een rentetypische looptijd < 1 jaar	74	
Rekening-courantverhouding met het Rijk	-	
Rekening-courantverhouding met niet-financiële instellingen	-	
Uitzettingen in de vorm van Nederlands schuld papier met een rentetypische looptijd < 1 jaar	-	
Overige vorderingen	3.545	
Overige uitzettingen	-	
Totaal uitzettingen met een rentetypische looptijd >= 1 jaar		11.506
Liquide middelen		
Kas-, bank- en girosaldo	-	
Totaal liquide middelen		237
Overlopende activa		
De van Europese en Nederlandse overheidslichamen nog te ontvangen voorschotbedragen, ontstaan door voorfinanciering op uitkeringen met een specifiek bestedingsdoel	-	
- Europese overheidslichamen	8	
- Het Rijk	22	
- Overige Nederlandse overheidslichamen	164	
Overige nog te ontvangen bedragen en vooruitbetaalde bedragen die ten laste van volgende begrotingsjaren komen	266	
Totaal overlopende activa		460
TOTAAL VLOTTENDE ACTIVA		14.418
TOTAAL		97.042

PASSIVA	01-01-2019
VASTE PASSIVA	
Eigen vermogen	
Algemene reserve	19.366
Bestemmingsreserve	-
Resultaat na bestemming	424
Totaal eigen vermogen	19.790
Voorzieningen	
Voorzieningen	9.736
Financiële vaste passiva	9.736
Vaste schulden met een rentetypische looptijd >= 1 jaar	
Obligatieleningen	-
Onderhandse leningen van:	
- binnenlandse pensioenfondsen en verzekeringsinstellingen	-
- binnenlandse banken en overige financiële instellingen	36.891
- binnenlandse bedrijven	-
- openbare lichamen	568
- overige binnenlandse sectoren	-
- buitenlandse instellingen, fondsen, banken, bedrijven en overige sectoren	-
- door derden belegde gelden	-
- waarborgsommen	1
Totaal vaste schulden met een rentetypische looptijd >= 1 jaar	37.460
TOTAAL VASTE PASSIVA	66.986
VLOTTENDE PASSIVA	
Netto vlottende schulden met een rentetypische looptijd >= 1 jaar	
Kasgeldleningen aangegaan bij openbare lichamen	-
Overige kasgeldleningen	11.990
Banksaldi	2.066
Overige schulden	4.882
Totaal netto vlottende schulden met een rentetypische looptijd >= 1 jaar	18.938
Overlopende passiva	
Verplichtingen die in het begrotingsjaar zijn opgebouwd en die in een volgend begrotingsjaar tot betaling komen, m.u.v. jaarlijks terugkerende arbeidskosten gerelateerde verplichtingen van vergelijkbaar volume	
De van Europese en Nederlandse overheidslichamen ontvangen voorschot-bedragen voor uitkeringen met een specifiek bestedingsdoel die dienen dekking van lasten van volgende begrotingsjaren	

- Europese overheidslichamen	-
- Het Rijk	-
- Overige Nederlandse overheidslichamen	-
Overige vooruit ontvangen bedragen die ten bate komen van volgende begrotingsjaren	135
Totaal overlopende passiva	11.118
TOTAAL VLOTTENDE PASSIVA	30.056
TOTAAL	97.042
Gewaarborgde leningen (specificatie borg- en garantstellingen: zie toelichting op de balans)	23.228

EMU-saldo

In het bestuurlijk akkoord "Beheersen EMU-saldo lokale overheid" is vastgelegd dat met ingang van de begroting 2006 het EMU-saldo van jaar t-1, t en t+1 in de begrotingsstukken van de lokale overheid moet worden opgenomen. Gemeenten worden medeverantwoordelijk voor het halen van de nationale taakstelling met betrekking tot het EMU-saldo.

Volgens het Verdrag van Maastricht mogen lidstaten geen tekort hebben van meer dan 3% van het Bruto Binnenlands Product. Het tekort of overschot van de decentrale overheden maakt daar onderdeel van uit. Om die reden heeft de minister van Financiën op basis van de wet Fido de mogelijkheid in te grijpen bij een dreigende overschrijding van de EMU-norm.

Om het EMU-saldo te bepalen, moeten we op een andere manier kijken naar de gemeentelijke uitgaven (uitgaven/ontvangsten in plaats van lasten/baten). Het EMU-saldo wordt bepaald door twee factoren:

- Het overschot of het tekort op de gemeenterekening
- Het saldo van investeringen minus afschrijvingen

Gezien deze definitie is het mogelijk dat gemeenten een sluitende begroting hebben, maar dat er in EMU-termen toch sprake is van een tekort. Daarvan kan sprake zijn als er relatief veel wordt geïnvesteerd (gemeenten sturen op de kapitaallasten en niet op het investeringsbedrag als zodanig) of als er veel bestedingen ten laste van de reserves zijn. Maatregelen die een gemeente kan nemen om het EMU-tekort terug te brengen, zijn:

- Uitstel van EMU-relevante grondaankopen
- Temporiseren van investeringen
- Activiteiten grondbedrijf onderbrengen in private contracten
- Huren/leasen in plaats van kopen

In onderstaande tabel is het verwachte EMU-saldo over de jaren 2018 t/m 2020 van onze gemeente weergegeven.

Omschrijving	2018	2019	2020
	x € 1.000	x € 1.000	x € 1.000
	Volgens realisatie t/m sept. 2018, incl. raming rest. periode	Volgens begroting 2019	Volgens meerjarenraming in begroting 2019
1 Exploitatiesaldo vóór toevoeging aan c.q. onttrekking uit reserves (zie BBV, artikel 17c)	617	-262	678
2 Afschrijvingen ten laste van de exploitatie	3.533	3.783	3.669
3 Bruto dotaties aan de post voorzieningen ten laste van de exploitatie minus de vrijval van de voorzieningen ten bate van de exploitatie	-69	236	236
4 Investerings in (im)materiële vaste activa die op de balans worden geactiveerd	8.985	4.622	9.311
5 Baten uit bijdragen van andere overheden, de Europese Unie en overigen, die niet op de exploitatie zijn verantwoord en niet al in mindering zijn gebracht bij post 4	0	0	0
6 Desinvesteringen in (im)materiële vaste activa: Baten uit desinvesteringen in (im)materiële vaste activa (tegen verkoopprijs), voor zover niet op exploitatie verantwoord	0	0	0
7 Aankoop van grond en de uitgaven aan bouw-, woonrijp maken e.d. (alleen transacties met derden die niet op de exploitatie staan)	0	0	0
8 Baten bouwgrondexploitatie: Baten voorzover transacties niet op exploitatie verantwoord	0	0	0
9 Lasten op balanspost Voorzieningen voorzover deze transacties met derden betreffen	698	698	698
10 Lasten ivm transacties met derden, die niet via de onder post 1 genoemde exploitatie lopen, maar rechtstreeks ten lasten van de reserves (inclusief fondsen en dergelijke) worden gebracht en die nog niet vallen onder één van bovenstaande posten	0	0	0
11 Verkoop van effecten			

a Gaat u effecten verkopen? (ja/nee)

b Zo ja, wat is bij verkoop de verwachte boekwinst op de exploitatie?

Berekend EMU-saldo

	nee	ja	nee
	0	5.100	0
	-5.602	-6.663	-5.426

Geraamde baten en lasten per taakveld

Geraamde baten en lasten per taakveld

Taakveld

(bedragen x € 1.000)

Taakveld	Begroting 2019			Begroting 2020			Begroting 2021			Begroting 2022		
	lasten	baten	saldo	lasten	baten	saldo	lasten	baten	saldo	lasten	baten	saldo
0. Bestuur en ondersteuning	10.817	54.620	43.803	10.968	54.580	43.612	10.596	54.550	43.954	10.101	54.228	44.128
Bestuur	2.007	66	-1.940	1.983	66	-1.917	1.652	66	-1.586	1.664	66	-1.598
Mutaties reserves	633	434	-200	601	67	-534	569	27	-542	86	27	-59
Burgerzaken	1.362	334	-1.028	1.253	334	-919	1.282	334	-948	1.282	334	-948
Overhead	5.872	46	-5.827	5.818	46	-5.773	5.765	46	-5.719	5.735	46	-5.690
Treasury	100	320	220	389	320	-69	437	320	-117	443	320	-123
OZB woningen	240	3.445	3.205	240	3.445	3.205	240	3.445	3.205	240	3.445	3.205
OZB niet-woningen	158	1.854	1.696	158	1.854	1.696	158	1.854	1.696	158	1.854	1.696
Belastingen Overig	27	522	495	27	522	495	27	522	495	27	62	35
Algemene uitkering en overige uitkeringen gemeentefonds		47.598	47.598		47.926	47.926		47.935	47.935		48.074	48.074
Overige baten en lasten	418		-418	498		-498	466		-466	465		-465
1. Veiligheid	1.733	51	-1.681	1.748	51	-1.696	1.782	51	-1.730	1.814	51	-1.763
Crisisbeheersing en brandweer	1.453	51	-1.401	1.468	51	-1.416	1.502	51	-1.450	1.534	51	-1.483
Openbare orde en veiligheid	280		-280	280		-280	280		-280	280		-280
2. Verkeer, vervoer en waterstaat	5.078	260	-4.818	4.990	260	-4.730	5.195	260	-4.936	5.253	260	-4.993
Mutaties reserves												
Verkeer en vervoer	4.846	244	-4.602	4.895	244	-4.650	5.109	244	-4.864	5.166	244	-4.922
Parkeren	39		-39	52		-52	44		-44	44		-44
Economische havens en waterwegen	193	15	-178	43	15	-28	43	15	-27	43	15	-27
3. Economie	1.339	1.054	-285	989	682	-307	901	594	-308	902	562	-340

Mutaties reserves												
Economische ontwikkeling	387		-387	363		-363	359		-359	360		-360
Fysieke bedrijfsinfrastructuur	856	1.043	187	530	670	141	446	582	136	446	550	104
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	3	6	3	3	6	3	3	6	3	3	6	3
Economische promotie	93	6	-87	93	6	-87	93	6	-87	93	6	-87
4. Onderwijs	3.176	389	-2.787	3.270	588	-2.682	3.522	786	-2.736	3.731	985	-2.746
Onderwijshuisvesting	1.126		-1.126	1.016		-1.016	1.115		-1.115	1.111		-1.111
Onderwijsbeleid en leerlingenzaken	2.050	389	-1.661	2.254	588	-1.666	2.407	786	-1.621	2.620	985	-1.635
5. Sport, cultuur en recreatie	5.148	563	-4.584	5.209	554	-4.655	5.429	554	-4.876	5.431	553	-4.878
Mutaties reserves												
Sportbeleid en activering	310	45	-265	310	36	-274	310	36	-274	325	36	-289
Sportaccommodaties	1.692	344	-1.349	1.718	343	-1.375	1.972	343	-1.629	1.932	342	-1.590
Cultuurpresentatie, cultuurproductie en cultuurparticipatie	404	41	-363	404	41	-363	405	41	-364	405	41	-365
Musea	364	127	-237	398	127	-271	398	127	-271	395	127	-268
Media	598		-598	598		-598	598		-598	598		-598
Openbaar groen en (openlucht) recreatie	1.780	6	-1.773	1.781	6	-1.774	1.746	6	-1.740	1.775	6	-1.769
6. Sociaal Domein	40.939	12.875	-28.064	40.321	12.875	-27.446	39.960	12.817	-27.143	39.533	12.817	-26.716
Mutaties reserves												
Samenkracht en burgerparticipatie	2.864		-2.864	2.700		-2.699	2.676		-2.676	2.676		-2.675
Wijkteams	1.536		-1.536	1.536		-1.536	1.536		-1.536	1.536		-1.536
Inkomensregelingen	14.597	12.502	-2.095	14.597	12.502	-2.095	14.597	12.444	-2.153	14.593	12.444	-2.149
Begeleide participatie	5.597		-5.597	5.468		-5.468	5.355		-5.355	5.214		-5.214
Arbeidsparticipatie	1.644		-1.644	1.611		-1.611	1.611		-1.611	1.611		-1.611
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	1.158		-1.158	1.158		-1.158	1.158		-1.158	1.158		-1.158
Maatwerkdienstverlening 18+	6.536	13	-6.523	6.536	13	-6.523	6.536	13	-6.523	6.536	13	-6.523
Maatwerkdienstverlening 18-	5.842		-5.842	5.551		-5.551	5.326		-5.326	5.044		-5.044

Geëscaleerde zorg 18+		360	360		360	360		360	360		360	360
Geëscaleerde zorg 18-	1.165		-1.165	1.165		-1.165	1.165		-1.165	1.165		-1.165
7. Volksgezondheid en milieu	6.541	6.168	-373	6.715	6.244	-472	6.796	6.320	-477	6.870	6.415	-454
Volksgezondheid	1.194		-1.194	1.203		-1.203	1.215		-1.215	1.229		-1.229
Riolering	1.585	2.209	624	1.653	2.283	630	1.724	2.361	637	1.812	2.456	645
Afval	3.001	3.957	956	3.002	3.958	956	3.001	3.956	956	3.001	3.956	956
Milieubeheer	761		-761	857		-857	857		-857	828		-828
Begraafplaatsen en crematoria		3	3		3	3		3	3		3	3
8. Volkshuisvesting, Ruimtelijke ordening en stedelijke vernieuwing	3.148	1.477	-1.671	2.949	1.468	-1.481	2.830	1.378	-1.452	2.804	1.384	-1.421
Mutaties reserves												
Ruimtelijke ordening	1.084	21	-1.062	1.059	21	-1.037	1.026	21	-1.004	1.004	21	-982
Grondexploitatie (niet bedrijventerreinen)	773	900	127	723	904	181	681	858	177	681	867	186
Wonen en bouwen	1.291	555	-736	1.168	543	-625	1.123	498	-625	1.120	495	-625
Begrotingsresultaat	77.918	77.458	-461	77.158	77.302	144	77.011	77.308	297	76.439	77.255	816

BIJLAGEN

Investerings

Jaar 2019

Inhaalslag groot wegenonderhoud	148.615
Rationeel wegbeheer	699.000
GRP - Regenwaterstructuren	233.500
GRP - Regenwaterstructuren	700.000
GRP - Vrijerval gemalen ME	11.500
GRP - Drukriolering minigemalen ME	33.570
Renovatie/nieuwbouw kleedacom. Tc Buitenpost	22.511
Materieel riolering/mobiele hogedrukspuit ROM (27-WZ-TS)	25.000
Beheer software BOR	15.000
Cad platform compleet	60.000
Rioolcamera ROM Seesnake	10.800
Openb. verlichting, armaturen obv verv.plan	150.000
Openb. verl. masten/armaturen obv verv.plan	10.000
GRP - Extra aanpassingen o.b.v. WOLK	50.000
GRP - Aanp. & verv. elektromechanische installatiestemen	30.000
GRP - Telemetrie	21.000
GRP - Reparaties vrijvervalriolering	275.000
Integraal huisvestingsplan Onderwijs	1.000.000
Uitbreiden wandel- en fietspaden	500.000
Schoolzones	220.000
Aanpassingen Alde Dyk	50.000
Parkeerplaatsen Groenkamp Bp.	60.000
Verlichting fietspaden	46.429
Herstel brug Twijzel	250.000
	4.621.925

Jaar 2020

Inhaalslag groot wegenonderhoud	148.615
Rationeel wegbeheer	699.000
Renovatie/nieuwbouw kleedaccom. Kv Harkema	36.236
Renovatie/nieuwbouw kleedaccom. Tc Kootstertille	19.395
Renovatie/nieuwbouw kleedaccom. Vv Surhuisterveen	83.988
Renovatie/nieuwbouw kleedaccom. Kv It fean	54.285
Renovatie/nieuwbouw kleedaccom. Vv Twijzel	41.037
Renovatie/nieuwbouw kleedaccom. Kv Olympia	21.681
Busjes en aanhangwagens/Caddy VW 4-VSP-48	25.000
Busjes en aanhangwagens/Caddy VW 2-VFX-28	25.000
GRP - Regenwaterstructuren	164.000
GRP - Vervanging vrijvervalriolen beheerssysteem	700.000
GRP - Vrijverval gemalen ME	17.500
GRP - Telemetrie	21.000
GRP - Aanp. & verv. elektromechanische installaties IBA	30.000
GRP - Drukriolering minigemalen ME	24.000
GRP - Reparaties vrijvervalriolering	275.000
Openb. verlichting, armaturen obv verv.plan	150.000
Openb. verl. masten/armaturen obv verv.plan	10.000
Integraal huisvestingsplan Onderwijs	3.500.000
Uitbreiden wandel- en fietspaden	500.000
Reconstructie Groningerstraatweg	250.000
Herinrichting centrum Surhuisterveen	2.500.000
Laadpalen elektrische auto's	15.000
	9.310.737

Jaar 2021

Inhaalslag groot wegenonderhoud	148.615
Renovatie/nieuwb. kleedaccom. Vv GSVV & Kv Frigro	69.471
Vervanging boenschrobmachines sporthallen	10.000
Materieel diversen/ Scanner/kopieermachine	15.000
Vervanging infrastructuur (interne kabels en leidingen)	160.000
GRP - Regenwaterstructuren	150.000
GRP - Vervanging vrijvervalriolen beheerssysteem	850.000
GRP - Vrijverval gemalen ME	17.500
GRP - Telemetrie	21.000
GRP - Drukriolering minigemalen BK	9.563
GRP - Drukriolering minigemalen ME	35.860
GRP - Reparaties vrijvervalriolering	300.000
Openb. verlichting, armaturen obv verv.plan	150.000
Openb. verl. masten/armaturen obv verv.plan	10.000
Rationeel wegbeheer	699.000
Uitbreiden wandel- fietspaden	500.000
Buitensport - KT - TC - vervangen toplaag	25.773
Buitensport - KT - TC - vervangen bodemlaag c.a.	47.916
Buitensport - KT - TC - vervangen verlichting	21.780
	3.241.478

Jaar 2022

Inhaalslag groot wegenonderhoud	148.615
GRP - Vervanging vrijvervalriolen beheerssysteem	850.000
GRP - Vrijverval gemalen BK	14.814
GRP - Vrijverval gemalen ME	46.166
GRP - Telemetrie	31.000
GRP - Drukriolering minigemalen BK	9.563
GRP - Drukriolering minigemalen ME	35.860
GRP - Reparaties vrijvervalriolering	300.000
GRP - Randvoorzieningen ME	25.314
Buitensport - Bl - renovatie kleedaccom. Kv	47.679
Buitensport - Sv - renovatie kleedaccom. vv 't Fean '58	87.112
Kruidhof - vervangen kwekerijmateriaal	10.000
Busjes en aanhangwagens/Caddy VW VH-449-S	26.000
Gladheid - materieel - rijwielpadstrooier Stratos 11-21 (2x)	65.000
Groen - materieel - grillo trekker	16.000
Archief - vervangen koelsysteem	12.000
Raad - aanschaf Ipads/laptops	20.000
Openb. verlichting, armaturen obv verv.plan	300.000
Openb. verl. masten/armaturen obv verv.plan	10.000
Rationeel wegbeheer	699.000
Uitbreiden wandel- en fietspaden	500.000
	3.254.123

Reservepositie

In 2017 zijn de bestemmingsreserves opgeheven en overgeheveld naar de algemene reserve. Onderstaande tabel toont van de algemene reserve en de reserve weerstandsvermogen het gerealiseerde saldo eind 2017 en de geraamde saldi in de periode 2018 - 2022. Deze saldi zijn exclusief het jaarlijks begrotingsresultaat.

Verloop reserves (x € 1.000)	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Algemene reserve	14.305	14.497	14.696	15.230	15.772	15.831
Reserve weerstandsvermogen	4.869	4.869	4.869	4.869	4.869	4.869
Totaal reserves	19.174	19.366	19.565	20.099	20.641	20.700

Beleidsindicatoren BBV

Taakveld 00. Bestuur en ondersteuning			
Indicator	Eenheid	Meting	Refertejaar
Apparaatskosten	euro	874,0	(2019)
Ontwikkeling ten opzichte van de vorige meting			ongunstig
Prognose op basis van de historie			ongunstig
historische cijfers, verwerkt in de		onbekend	
	begroting 2017		
	begroting 2018	195,4	(2018)
	jaarrekening 2017	195,4	(2018)

Wat meten we?

Apparaatskosten, als kosten per inwoner. De apparaatskosten zijn vanaf 2019 op een andere wijze berekend waardoor de uitkomst significant afwijkt van het verleden. Nu zijn o.a. alle uitvoerende personeelskosten in de werkmaatschappij 8KTD ook als apparaatskosten meegeteld i.t.t. het verleden. zie bijlage voor achterliggende berekening.

[Bron: Eigen gegevens]

Indicator	Eenheid	Meting	Refertejaar
Bezetting	fte	3,7	(2018)
Ontwikkeling ten opzichte van de vorige meting			neutraal
Prognose op basis van de historie			neutraal
historische cijfers, verwerkt in de begroting 2017		onbekend	
	begroting 2018	3,9	(2017)
	jaarrekening 2017	3,9	(2017)

Wat meten we?

fte (bezetting) per 1000 inwoners. De toegestane formatie per 1-1-2018 is vergeleken met de actuele bezetting.

[Bron: Eigen gegevens]

Indicator	Eenheid	Meting	Refertejaar
Externe inhuur	%	7,7	(2017)
Ontwikkeling ten opzichte van de vorige meting			neutraal
Prognose op basis van de historie			neutraal
historische cijfers, verwerkt in de begroting 2017		onbekend	
	begroting 2018	9,1	(2017)
	jaarrekening 2017	9,1	(2017)

Wat meten we?

Kosten als % van de totale loonsom + totale kosten inhuur externen

[Bron: Eigen gegevens]

Indicator	Eenheid	Meting	Refertejaar
Formatie	fte	3,4	(2018)
Ontwikkeling ten opzichte van de vorige meting			neutraal
Prognose op basis van de historie			neutraal
historische cijfers, verwerkt in de begroting 2017		onbekend	
	begroting 2018	4,0	(2017)
	jaarrekening 2017	4,0	(2017)

Wat meten we?

Het aantal fte per 1.000 inwoners. De goedgekeurde bezetting per 1-1-2018.

[Bron: Eigen gegevens]

Indicator	Eenheid	Meting	Refertejaar
Overhead	%	11,4	

Ontwikkeling ten opzichte van de vorige meting		neutraal
Prognose op basis van de historie		neutraal
historische cijfers, verwerkt in de begroting 2017	onbekend	
begroting 2018	7,4	(2018)
jaarrekening 2017	7,4	(2018)

Wat meten we?

Percentage overhead t.o.v. de totale lasten . Basis is de primitieve begroting 2019. Totale lasten:70.834.724 (excl. overhead en saldo). Overhead: 8.086.712.

[Bron: Eigen gegevens]

Taakveld 01. Veiligheid

Indicator	Eenheid	Meting	Refertejaar
Diefstal uit woning per 1.000 inwoners	aantal	0,7	(2017)
Ontwikkeling ten opzichte van de vorige meting			
Prognose op basis van de historie			
historische cijfers, verwerkt in de begroting 2017		1,2	(2015)
begroting 2018		1,1	(2016)
jaarrekening 2017		1,1	(2016)

Wat meten we?

Het aantal diefstallen uit woningen, per 1.000 inwoners.

[Bron: CBS - Geregistreerde criminaliteit & Diefstallen]

Indicator	Eenheid	Meting	Refertejaar
Geweldsmisdrijven per 1.000 inwoners	aantal	3,6	(2017)
Ontwikkeling ten opzichte van de vorige meting			
Prognose op basis van de historie			
historische cijfers, verwerkt in de begroting 2017		3,7	(2015)
begroting 2018		4,1	(2016)
jaarrekening 2017		3,6	(2017)

Wat meten we?

Het aantal geweldsmisdrijven, per 1.000 inwoners. Voorbeelden van geweldsmisdrijven zijn seksuele misdrijven, levensdelicten zoals moord en doodslag en dood en lichamelijk letsel door schuld (bedreiging, mishandeling, etc.).

[Bron: CBS - Geregistreerde criminaliteit & Diefstallen]

Indicator	Eenheid	Meting	Refertejaar
Vernieling en beschadiging per 1.000 inwoners	aantal	3,2	(2017)
Ontwikkeling ten opzichte van de vorige meting			
Prognose op basis van de historie			
historische cijfers, verwerkt in de begroting 2017		4,6	(2015)
begroting 2018		4,1	(2016)
jaarrekening 2017		3,2	(2017)

Wat meten we?

Het aantal vernielingen en beschadigingen, per 1.000 inwoners.

[Bron: CBS - Geregistreerde criminaliteit & Diefstallen]

Indicator	Eenheid	Meting	Refertejaar
Verwijzingen Halt	aantal	82,0	(2017)
Ontwikkeling ten opzichte van de vorige meting			
Prognose op basis van de historie			
historische cijfers, verwerkt in de begroting 2017		68,8	(2014)

begroting 2018	62,0	(2016)
jaarrekening 2017	62,0	(2016)

Wat meten we?

Het aantal verwijzingen naar Halt, per 10.000 inwoners in de leeftijd van 12-17 jaar.

[Bron: Bureau Halt]

Indicator	Eenheid	Meting	Refertejaar
Winkeldiefstal per 1.000 inwoners	aantal	0,5	(2017)
Ontwikkeling ten opzichte van de vorige meting			
Prognose op basis van de historie			
historische cijfers, verwerkt in de begroting 2017		0,4	(2015)
begroting 2018		0,7	(2016)
jaarrekening 2017		0,7	(2016)

Wat meten we?

Het aantal winkeldiefstallen per 1.000 inwoners.

[Bron: CBS - Geregistreerde criminaliteit & Diefstallen]

Taakveld 03. Economie			
Indicator	Eenheid	Meting	Refertejaar
Banen	aantal	510,8	(2017)
Ontwikkeling ten opzichte van de vorige meting			
Prognose op basis van de historie			
historische cijfers, verwerkt in de begroting 2017		491,1	(2015)
begroting 2018		508,6	(2016)
jaarrekening 2017		510,8	(2017)

Wat meten we?

Het aantal banen, per 1.000 inwoners in de leeftijd van 15-64 jaar.

[Bron: LISA]

Indicator	Eenheid	Meting	Refertejaar
Bruto gemeentelijk product (verwacht/gemeten)	verhouding	71,0	(2013)
Ontwikkeling ten opzichte van de vorige meting			
Prognose op basis van de historie			
historische cijfers, verwerkt in de begroting 2017		71,0	(2013)
de begroting 2018		71,0	(2013)
jaarrekening 2017		71,0	(2013)

Wat meten we?

Bruto gemeentelijk product (BGP) is het product van de toegevoegde waarde per baan en het aantal banen in een gemeente. De verhoudingswaarde tussen verwacht BGP en gemeten BGP geeft aan of er boven verwachting (<100) of beneden verwachting (>100) wordt geproduceerd.

[Bron: Atlas voor Gemeenten]

Indicator	Eenheid	Meting	Refertejaar
Functiemenging	%	42,7	(2017)
Ontwikkeling ten opzichte van de vorige meting			
Prognose op basis van de historie			
historische cijfers, verwerkt in de begroting 2017		42,2	(2015)
begroting 2018		43,0	(2016)
jaarrekening 2017		42,7	(2017)

Wat meten we?

De functiemengingsindex (FMI) weerspiegelt de verhouding tussen banen en woningen, en varieert tussen 0 (alleen wonen) en 100 (alleen werken). Bij een waarde van 50 zijn er evenveel woningen als banen.
[Bron: LISA]

Indicator	Eenheid	Meting	Refertejaar
Vestigingen	aantal	136,5	(2017)
Ontwikkeling ten opzichte van de vorige meting			
Prognose op basis van de historie			
historische cijfers, verwerkt in de begroting 2017		130,3	(2015)
begroting 2018		134,6	(2016)
jaarrekening 2017		136,5	(2017)

Wat meten we?

Het aantal vestigingen van bedrijven, per 1.000 inwoners in de leeftijd van 15-64 jaar.

[Bron: LISA]

Taakveld 04. Onderwijs			
Indicator	Eenheid	Meting	Refertejaar
% Voortijdige schoolverlaters totaal (VO + MBO)	%	1,2	(2016)
Ontwikkeling ten opzichte van de vorige meting			
Prognose op basis van de historie			
historische cijfers, verwerkt in de begroting 2017		2,1	(2012)
begroting 2018		onbekend	(2015)
jaarrekening 2017		1,2	(2017)

Wat meten we?

Het percentage van het totaal aantal leerlingen (12 - 23 jaar) dat voortijdig, dat wil zeggen zonder startkwalificatie, het onderwijs verlaat.

[Bron: Ingrado]

Indicator	Eenheid	Meting	Refertejaar
Absoluut verzuim	aantal	0,8	(2017)
Ontwikkeling ten opzichte van de vorige meting			
Prognose op basis van de historie			
historische cijfers, verwerkt in de begroting 2017		2,0	(2014)
begroting 2018		0,6	(2016)
jaarrekening 2017		0,8	(2017)

Wat meten we?

Het aantal leerplichtigen dat niet staat ingeschreven op een school, per 1.000 leerlingen.

[Bron: DUO - Dienst Uitvoering Onderwijs]

Indicator	Eenheid	Meting	Refertejaar
Relatief verzuim	aantal	59,6	(2017)
Ontwikkeling ten opzichte van de vorige meting			
Prognose op basis van de historie			
historische cijfers, verwerkt in de begroting 2017		72,0	(2014)
begroting 2018		28,8	(2016)
jaarrekening 2017		59,6	(2017)

Wat meten we?

Het aantal leerplichtigen dat wel staat ingeschreven op een school, maar ongeoorloofd afwezig is, per 1.000 leerlingen.

[Bron: DUO - Dienst Uitvoering Onderwijs]

Taakveld 05. Sport, cultuur en recreatie			
Indicator	Eenheid	Meting	Refertejaar
% Niet-sporters	%	58,3	(2016)
Ontwikkeling ten opzichte van de vorige meting			
Prognose op basis van de historie			
historische cijfers, verwerkt in de begroting 2017		58,1	(2014)
		begroting 2018	(2012)
		jaarrekening 2017	(2016)

Wat meten we?

Het percentage inwoners dat niet sport ten opzichte van het totaal aantal inwoners.
 [Bron: RIVM - Zorgatlas, vanaf 2018 Gezondheidsenquête (CBS, RIVM)]

Taakveld 06. Sociaal Domein			
Indicator	Eenheid	Meting	Refertejaar
% Jeugdwerkloosheid	%	1,8	(2015)
Ontwikkeling ten opzichte van de vorige meting			
Prognose op basis van de historie			
historische cijfers, verwerkt in de begroting 2017		3,0	(2012)
		begroting 2018	(2015)
		jaarrekening 2017	(2015)

Wat meten we?

Het percentage werkeloze jongeren (16-22 jaar).
 [Bron: Verwey Jonker Instituut - Kinderen in Tel]

Indicator	Eenheid	Meting	Refertejaar
% kinderen in armoede	%	5,5	(2015)
Ontwikkeling ten opzichte van de vorige meting			
Prognose op basis van de historie			
historische cijfers, verwerkt in de begroting 2017		4,3	(2012)
		begroting 2018	(2015)
		jaarrekening 2017	(2015)

Wat meten we?

Het percentage kinderen tot 18 jaar dat in een gezin leeft dat van een bijstandsuitkering moet rondkomen.
 [Bron: Verwey Jonker Instituut - Kinderen in Tel]

Indicator	Eenheid	Meting	Refertejaar
Aantal re-integratievoorzieningen	aantal	45,5	(2017)
Ontwikkeling ten opzichte van de vorige meting			
Prognose op basis van de historie			
historische cijfers, verwerkt in de begroting 2017		47,4	(2015)
		begroting 2018	(2016)
		jaarrekening 2017	(2016)

Wat meten we?

Het aantal re-integratievoorzieningen, per 10.000 inwoners in de leeftijd van 15-64 jaar. M.i.v. de begroting 2017 is de eenheid gewijzigd van 'per 10.000 inw 15-65 jr' naar 'per 1.000 inw 15-65 jr'. Betreft 2e halfjaar 2017.
 [Bron: CBS - Participatie Wet]

Indicator	Eenheid	Meting	Refertejaar
Bijstandsuitkeringen	aantal	39,8	(2017)

Ontwikkeling ten opzichte van de vorige meting

Prognose op basis van de historie

historische cijfers, verwerkt in de begroting 2017	41,6	(2015)
begroting 2018	42,9	(2016)
jaarrekening 2017	41,6	(2017)

Wat meten we?

Het aantal personen met een bijstandsuitkering, per 10.000 inwoners. M.i.v. de begroting 2017 is de eenheid gewijzigd van 'per 10.000 inw 18jr eo' naar 'per 1.000 inw 18jr eo'. Betreft 2e halfjaar 2017.

[Bron: CBS - Participatie Wet]

Indicator	Eenheid	Meting	Refertejaar
Jongeren met delict voor rechter	%	1,3	(2015)
Ontwikkeling ten opzichte van de vorige meting			
Prognose op basis van de historie			
historische cijfers, verwerkt in de begroting 2017		1,8	(2012)
begroting 2018		1,3	(2015)
jaarrekening 2017		1,3	(2015)

Wat meten we?

Het percentage jongeren (12-21 jaar) dat met een delict voor de rechter is verschenen.

[Bron: Verwey Jonker Instituut - Kinderen in Tel]

Indicator	Eenheid	Meting	Refertejaar
Jongeren met jeugdbescherming	%	1,4	(2017)
Ontwikkeling ten opzichte van de vorige meting			
Prognose op basis van de historie			
historische cijfers, verwerkt in de begroting 2017		1,1	(2015)
begroting 2018		1,3	(2016)
jaarrekening 2017		1,3	(2016)

Wat meten we?

Het percentage jongeren tot 18 jaar met een jeugdbeschermingsmaatregel ten opzichte van alle jongeren tot 18 jaar. Betreft 2e halfjaar 2017.

[Bron: CBS - Beleidsinformatie Jeugd]

Indicator	Eenheid	Meting	Refertejaar
Jongeren met jeugdhulp	%	10,9	(2017)
Ontwikkeling ten opzichte van de vorige meting			
Prognose op basis van de historie			
historische cijfers, verwerkt in de begroting 2017		12,8	(2015)
begroting 2018		13,3	(2016)
jaarrekening 2017		11,6	(2017)

Wat meten we?

Het percentage jongeren tot 18 jaar met jeugdhulp ten opzicht van alle jongeren tot 18 jaar. Cijfers Betreffen 2e halfjaar 2017.

[Bron: CBS - Beleidsinformatie Jeugd]

Indicator	Eenheid	Meting	Refertejaar
Jongeren met jeugdreclassering	%	0,3	(2017)
Ontwikkeling ten opzichte van de vorige meting			
Prognose op basis van de historie			
historische cijfers, verwerkt in de begroting 2017		0,4	(2015)
begroting 2018		0,3	(2016)

jaarrekening 2017 0,3 (2016)

Wat meten we?

Het percentage jongeren (12-22 jaar) met een jeugdreclasseringsmaatregel ten opzichte van alle jongeren (12-22 jaar). Cijfers betreffen 2e halfjaar 2017.

[Bron: CBS - Beleidsinformatie Jeugd]

Indicator	Eenheid	Meting	Refertejaar
Netto arbeidsparticipatie	%	65,0	(2017)
Ontwikkeling ten opzichte van de vorige meting			
Prognose op basis van de historie			
historische cijfers, verwerkt in de begroting 2017		63,3	(2015)
begroting 2018		64,9	(2016)
jaarrekening 2017		64,9	(2016)

Wat meten we?

Het percentage van de werkzame beroepsbevolking ten opzichte van de beroepsbevolking.

[Bron: CBS - Arbeidsdeelname]

Indicator	Eenheid	Meting	Refertejaar
Wmo-cliënten met een maatwerkarrangement	aantal	56,0	(2017)
Ontwikkeling ten opzichte van de vorige meting			
Prognose op basis van de historie			
historische cijfers, verwerkt in de begroting 2017		54,0	(2015)
begroting 2018		50,0	(2016)
jaarrekening 2017		54,0	(2017)

Wat meten we?

Een maatwerkarrangement is een vorm van specialistische ondersteuning binnen het kader van de Wmo. Voor de Wmo gegevens geldt dat het referentiegemiddelde gebaseerd is op 180 deelnemende gemeenten. M.i.v. de begroting 2017 is de eenheid gewijzigd van 'per 10.000 inw' naar 'per 1.000 inw'. Betreft 2e halfjaar 2017.

[Bron: CBS - Monitor Sociaal Domein WMO]

Taakveld 07. Volksgezondheid en Milieu

Indicator	Eenheid	Meting	Refertejaar
Fijn huishoudelijk restafval	kg	207,0	(2016)
Ontwikkeling ten opzichte van de vorige meting			
Prognose op basis van de historie			
historische cijfers, verwerkt in de begroting 2017		216,0	(2014)
begroting 2018		211,0	(2015)
jaarrekening 2017		207,0	(2016)

Wat meten we?

De hoeveelheid restafval per bewoner per jaar (kg).

[Bron: CBS - Statistiek Huishoudelijk afval]

Indicator	Eenheid	Meting	Refertejaar
Hernieuwbare elektriciteit	%	7,2	(2016)
Ontwikkeling ten opzichte van de vorige meting			
Prognose op basis van de historie			
historische cijfers, verwerkt in de begroting 2017		4,0	(2014)
begroting 2018		4,7	(2015)
jaarrekening 2017		3,4	(2016)

Wat meten we?

Hernieuwbare elektriciteit is elektriciteit die is opgewekt uit wind, waterkracht, zon of biomassa.

[Bron: Rijkswaterstaat Klimaatmonitor]

Taakveld 08. Volkshuisv., RO en Sted. Vern. (Vhrosv)			
Indicator	Eenheid	Meting	Refertejaar
Demografische druk	%	77,8	(2018)
Ontwikkeling ten opzichte van de vorige meting			
Prognose op basis van de historie			
historische cijfers, verwerkt in de begroting 2017		58,4	(2016)
begroting 2018		76,8	(2017)
jaarrekening 2017		76,8	(2017)

Wat meten we?

De som van het aantal personen van 0 tot 20 jaar en 65 jaar of ouder in verhouding tot de personen van 20 tot 65 jaar.

[Bron: CBS - Bevolkingsstatistiek]

Indicator	Eenheid	Meting	Refertejaar
Nieuwbouw woningen	aantal	2,6	(2015)
Ontwikkeling ten opzichte van de vorige meting			
Prognose op basis van de historie			
historische cijfers, verwerkt in de begroting 2017		1,9	(2013)
begroting 2018		2,6	(2014)
jaarrekening 2017		2,6	(2015)

Wat meten we?

Het aantal nieuwbouwwoningen, per 1.000 woningen.

[Bron: ABF - Systeem Woningvoorraad]

Indicator	Eenheid	Meting	Refertejaar
Woonlasten éénpersoonshuishouden	euro	662,0	(2018)
Ontwikkeling ten opzichte van de vorige meting			
Prognose op basis van de historie			
historische cijfers, verwerkt in de begroting 2017		704,0	(2016)
begroting 2018		676,0	(2017)
jaarrekening 2017		676,0	(2017)

Wat meten we?

Het gemiddelde totaalbedrag in euro's per jaar dat een éénpersoonshuishouden betaalt aan woonlasten (OZB, Afvalstoffenheffing, Rioolheffing).

[Bron: COELO, Groningen]

Indicator	Eenheid	Meting	Refertejaar
Woonlasten meerpersoonshuishouden	euro	746,0	(2018)
Ontwikkeling ten opzichte van de vorige meting			
Prognose op basis van de historie			
historische cijfers, verwerkt in de begroting 2017		789,0	(2016)
begroting 2018		761,0	(2017)
jaarrekening 2017		761,0	(2017)

Wat meten we?

Het gemiddelde totaalbedrag in euro's per jaar dat een meerpersoonshuishouden betaalt aan woonlasten (OZB, Afvalstoffenheffing, Rioolheffing).

[Bron: COELO, Groningen]

Indicator	Eenheid	Meting	Refertejaar
WOZ-waarde woningen	euro	164,0	(2017)

Lijst met gebruikte afkortingen

AEF	Andersson Elffers Felix adviesbureau
AMW	Algemene Muzikale Vorming
ANNO	Agenda Netwerk NoordOost
APV	Algemeen Plaatselijke Verordening
AWBZ	Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten
BBV	Besluit Begroting en Verantwoording
BIE	Bouwgrondexploitaties In Exploitatie
BNG	Bank Nederlandse Gemeenten
BTW	Belasting over de Toegevoegde Waarde
BUIG	Bundeling Uitkeringen Inkomensvoorziening Gemeenten
CAO	Collectieve Arbeids Overeenkomst
CJG	Centrum voor Jeugd en Gezin
CJIB	Centraal Justitieel Incassobureau
COELO	Centrum voor Onderzoek van de Economie van de Lagere Overheden
DIV	Documentatie en Informatievoorziening
DO	Dragende Organisatie
EMU	Europese Monetaire Unie
FBWK	Fries Bestuursakkoord Water Keten
FIDO	Financiering Decentrale Overheden
FSFE lening	Fûns Skjinne Fryske Enerzjy
FTE	Full Time Equivalent
FUMO	Fryske Utfieringsorganisaasje Miljeu en Omjouwing
GBI	Groenbeheerplan
GIDS-gelden	Gezond In De Stad
GOAB	Gemeentelijk Onderwijs Achterstanden Beleid
GREX	Grondexploitatie
GRP	Gemeentelijk Rioleringsplan
GVVP	Gemeentelijk Verkeers- en Vervoers Plan
H&I	Handel en Industrie
HGO&KM	Huiselijk Geweld en Ouderen en Kinderen Mishandeling
IBA	Individuele Behandeling Afvalwater
ICT	Informatie- en Communicatie Technologie
IHP	Integraal Huisvestings Plan
IOAW	Wet Inkomensvoorziening Oudere en gedeeltelijk Arbeidsongeschikte Werkloze werknemers
JGZ	Jeugd Gezondheids Zorg
KCC	Klanten Contact Centrum
KEI	Kennis en Innovatiehuis Noord Oost Fryslân
LED	Light Emitting Diode
MFA	Multi Functionele Accommodatie
MOA	Maatschappelijke Onderneming Achtkarspelen
MOP	Meerjarige Onderhouds Planning
MVA	Materiele Vaste Activa
NCW	Netto Contante Waarde
NOF	Noord Oost Friesland
ONOF	Ondernemersfederatie NoordOost Friesland
OZB	Onroerende Zaak Belasting
POC	Percentage Of Completion
PW	Participatie Wet
RIEC	Regionaal Informatie en Expertise Centrum
RO	Ruimtelijke Ordening
RvIG	Rijksdienst voor Indetiteitsgegevens
SCW	Sociaal Cultureel Werk
SD	Sociaal Domein
SDF	Sociaal Domein Friesland

SVn	Stimuleringsfonds Volkshuisvesting Nederlandse gemeenten
SWA	Stichting Woningbouw Achtkarspelen
SZW	Sociale Zaken en Werkgelegenheid
TOP	Toeristische Overstap Punten
V&O	Vorming en Opleiding
VFG	Vereniging Friese Gemeenten
VNG	Vereniging van Nederlandse Gemeenten
VNO	Verbond van Nederlandse Ondernemingen
VPB	Vennootschapsbelasting
VRF	Veiligheidsregio Fryslân
VTH	Vergunningen, Toezicht en Handhaving
VVE	Voor- en Vroegschoolse Educatie
WABO	Wet Alegemene Bepalingen Omgevingsrecht
Wet Bibob	Wet Bevordering Integriteit Beoordeling door het Openbaar Bestuur
WGA	Werkhervatting Gedeeltelijk Arbeidsgeschikten
WM	Werkmaatschappij
WMO	Wet Maatschappelijke Ondersteuning
Wro	Wet Ruimtelijke Ordening
WSW	Wet Sociale Werkvoorziening

